

ISSN ISSN 2774-003X (online)

JOURNAL OF PARAMITA

วารสารปารมิตา

ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวสุวิภิกขิตาราม

ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2564)

Vol. 3 No. 1 (January – June 2021)

ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการสาธารณะ
ของเทศบาลเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร
(THE PEOPLE'S SATISFACTION TOWARDS THE PUBLIC SERVICE
OF KAMPHAENGPHE TOWN MUNICIPALITY, KAMPHAENGPHE PROVINCE)

พระครูสิทธิวิชิต (วริทธิ์นันท์ อภิญาโณ)

ความพึงพอใจที่มีต่อการให้บริการทางการศึกษาของนักเรียน
โรงเรียนพระปริยัติธรรมศรีศาสนวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
(STUDENTS' SATISFACTION TOWARD EDUCATION SERVICE OF
SRISASANAVITAVA PARIYATIDHAM SCHOOL, MUEANG DISTRICT,
UBONRATCHATHANI PROVINCE)

พระสมบุรณ์ กุวิวิโส

การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเรื่องชราในพุทธปรัชญาเถรวาท
(An Analytical Study of the Concept of Jara in Theravada Buddhist Philosophy)

พระतीयง ดปสีโล

แนวคิดและหลักการสำคัญของพระพุททธาสนาพุทธมหายาน
(Concepts and Principles of Mahayana Buddhism)

มนัสวี ศรีนนท์ พระมหาหมขวินทร์ ปุริสุตตโม พระมหาสมเจด สมจาร์

พระบุญฤทธิ์ อภิปุณฺโณ พัชชินทร์ พูลเจสสิยว พัชรี ไตรรภา

เขมจิรา ขวัญทอง วรณิดา สุขนก และ ดรรชิต มีซอง

ความสัมพันธ์ระหว่างประเพณี วัฒนธรรม และศิลปะไทยตามแนวพุทธศาสตร์
(The Relationship between Tradition, Culture and Thai Arts
in accordance with Buddhist Principles)

ธนต เกษศิลป์ และ อาคม ดวงมาลัย

วารสารปารมิตา

JOURNAL OF PARAMITA

ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2564)

Vol. 3 No. 1 (January – June 2021)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเป็นวารสารตีพิมพ์เผยแพร่บทความวิชาการ บทความวิจัย บทความหนังสือ และบทความวิชาการประเภทอื่นๆ
2. เพื่อเป็นสื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชิงวิชาการของนักวิจัยและนักวิชาการทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ
3. เพื่อเป็นวารสารเสนอองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนามนุษย์ตามหลักการศึกษาศาสนาและศาสตร์ต่างๆ
4. เพื่อพัฒนาวารสารให้เป็นที่ไปตามเกณฑ์มาตรฐานการประกันคุณภาพการศึกษาและเป็นการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพผลงานการวิจัยและบทความทางวิชาการทางพระพุทธศาสนาและศาสนาต่างๆ รวมทั้งปรัชญาให้เป็นที่ไปตามเกณฑ์มาตรฐาน TCI

เจ้าของ

ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม (RESEARCH CENTER FOR DHAMMSUKSA PHRAPARIYATTIDHAMMA OF WATAWUTWIKASITARAM SCHOOL) ภูมิกุณแม่ชาลิ่ง ห้อง 305 เลขที่ 137 วัดอาวุธวิกสิตาราม ถนนจรัญสนิทวงศ์ 71 บางพลัด กรุงเทพฯ 10700 โทร 0860864258

ที่ปรึกษา

พระเทพปัญญามุนี	เจ้าอาวาส/เจ้าสำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม
พระราชดิลก, ดร.	ประธานกรรมการบริหารการศึกษา
พระศรีวินยาภรณ์, ดร.	เจ้าคณะแขวงบางพลัด
พระมหาสมาน ธมฺมวชิโร	อาจารย์ใหญ่สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม
ผศ.ดร.เนตร หงษ์ไกรเลิศ	มหาวิทยาลัยสยาม
นาวาเอก ดร.นพดล บงกชกาญจน์	กรมยุทธศึกษาทหารเรือ
ดร.วิลาสินี วัฒนมงคล	ผู้พิพากษาสมทบ ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสงคราม

บรรณาธิการวารสาร

พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตตโม, ผศ.ดร.

กองบรรณาธิการวารสาร

พระบุญฤทธิ์ อภิปัญโญ	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.มนัสวี ศรีนนท์	มหาวิทยาลัยมหิดล
ดร.ธเนศ เกษศิลป์	มหาวิทยาลัยมหิดล
ผศ.ดร.สุณี เวชประสิทธิ์	มหาวิทยาลัยนวมินทราชินี
พ.ต.ท.หญิง ดร.ปิยะนุช ศรีสรานุกรม	โรงเรียนนายร้อยตำรวจ
นายครรชิต มีซอก	โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ

พระครูโกศลศาสนบัณฑิต, รศ.ดร.	บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี, ผศ.ดร.	คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รศ.ดร.กฤต ศรียะอาจ	คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.คงสฤษฏ์ แพงทรัพย์	คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.ณัฐพงษ์ มะลิซ้อน	วิทยาลัยการฝึกหัดครู มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
ผศ.ดร.ประยูร ป้อมสุวรรณ	วิทยาลัยการฝึกหัดครู มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
ผศ.ดร.สมพร เหลาฉลาด	วิทยาลัยการฝึกหัดครู มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
ดร.กฤตสุขชิน พลเสน	บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.สุรัชย์ พุดชู	คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.สมเจต หลวงกัน	ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม

ฝ่ายจัดรูปเล่ม/สมาชิกวารสาร

ดร.มนัสวี ศรีนนท์ นายสุขชาน มักสัน นายอริย์ธัช เลิศอมรไชยกิจ นางสาวพรทิพย์ พุทธิกิตติวงศ์

พิมพ์ที่

จี คลาส (G CLASS) เลขที่ 26/19 ศาลายา พุทธมณฑล นครปฐม 73170
โทร 028892223 โทรสาร 028893204 อีเมลล์ g_class@hotmail.com

บทบรรณาธิการ

พ.ศ. 2564 นับว่าเป็นปีที่ 3 ในการจัดพิมพ์วารสารปารมิตา ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม โดยทางกองบรรณาธิการได้บริหารจัดการวารสารให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน TCI มีการตรวจประเมินผลงานวิชาการจากผู้ทรงคุณวุฒิจากหลายหน่วยงาน กล่าวคือมีการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ 2 รูป/คน ประเมิน 1 บทความ เพื่อเป็นการรักษามาตรฐานทางวิชาการและได้เน้นการบริหารวารสารทั้งในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณให้เรียบร้อยและมีประสิทธิภาพประสิทธิผลต่อไป

วารสารปารมิตาฉบับนี้ได้นำเสนอผลงานของนักวิชาการจากหน่วยงานต่างๆ ที่น่าสนใจดังนี้

1. ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร (THE PEOPLE'S SATISFACTION TOWARDS THE PUBLIC SERVICE OF KAMPHAENGPHE TOWN MUNICIPALITY, KAMPHAENGPHE TOWN PROVINCE) โดย พระครูสิทธิวิจิตราทธ (วรสิทธิ์ นันท์ อภิญาโณ) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พบว่า 1) ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร โดยรวม 4 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านงานให้บริการและบริการชุมชน รองลงมา ได้แก่ ด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และค่าเฉลี่ยต่ำสุด ด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม ตามลำดับ 2) การทดสอบสมมติฐานของการวิจัย พบว่า ประชาชนที่มีเพศ และอาชีพต่างกันมีความพึงพอใจต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชรโดยรวม 4 ด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนประชาชนที่มีการศึกษาแตกต่างกันมีความพึงพอใจที่มีต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชรโดยรวม 4 ด้านไม่แตกต่างกัน 3) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการให้บริการสาธารณะของเทศบาลเมืองกำแพงเพชร อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า 1) ด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ความถี่สูงสุด ได้แก่ เทศบาลควรวางท่อระบายน้ำและรางระบายน้ำให้ทั่วทุกชุมชน 2) ด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม ความถี่สูงสุด ได้แก่ เทศบาลควรมีการจัดเก็บขยะมูลฝอยให้ทั่วทุกชุมชนจำนวน 3) ด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ความถี่สูงสุด ได้แก่ โรงเรียนในสังกัดของเทศบาลควรมีรถรับส่งนักเรียน 4) ด้านงานให้บริการและการบริการชุมชนความถี่สูงสุด ได้แก่ เทศบาลควรมีการประชาสัมพันธ์ให้รวดเร็วอย่างทั่วถึง

2. ความพึงพอใจที่มีต่อการให้บริการทางการศึกษาของนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมศรีศาสนวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี (STUDENTS' SATISFACTION TOWARD EDUCATION SERVICE OF AT SRISASANAVITAVA PARIYATIDHAM SCHOOL, MUEANG DISTRICT, UBONRATCHATHANI PROVINCE) โดย พระสมบุรณ์ กุวิวิโส บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พบว่า 1) ความพึงพอใจต่อการให้บริการทางการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม ศรีศาสนวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี โดยรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก 2) ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการให้บริการทางการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม ศรีศาสนวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี พบว่านักเรียนมีอายุ ต่างกัน มีความพึงพอใจ

ต่อการให้บริการทางการศึกษาโดยรวมทั้ง 4 ด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนนักเรียนมี ระดับชั้น และเกรดเฉลี่ยต่างกันพบว่ามีความพึงพอใจต่อการให้บริการทางการศึกษาโดยรวมทั้ง 4 ด้าน ไม่แตกต่างกัน 3) ข้อเสนอแนะแนวทางการให้บริการทางการศึกษาของนักเรียน ได้แก่ โรงเรียนควรมีการปรับปรุงระบบการบริการ การสร้างความพึงพอใจ และปรับปรุงระบบงานแบ่งงานให้ชัดเจนตามหน้าที่

3. การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเรื่องชราในพุทธปรัชญาเถรวาท (An Analytical Study of the Concept of Jara in Theravada Buddhist Philosophy) โดย พระतीयง ตปสีโล นักวิชาการอิสระ ด้านพุทธศาสนาและปรัชญา พบว่า 1. แนวคิดเรื่องชราในศาสตร์ต่าง ๆ พบว่า ชรา ได้แก่ ความแก่ ของผู้สูงอายุ โดยมีการนับอายุ 60 ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย เช่น ทาง ตา หู จมูก ลิ้น ร่างกาย และใจ เกิดการเสื่อมสภาพทรุดโทรมที่ส่งผลเสียกับชีวิตตนเอง ต่อครอบครัว และประเทศชาติ ที่ต้องสูญเสียบุคลากรสำคัญของหน่วยงาน เมื่อต้องเกษียณ หรือตายจากไป 2. แนวคิดเรื่องชราในพุทธปรัชญาเถรวาท พบว่า ชรา ได้แก่ ความแก่ ความคร่ำคร่า ความชำรุด ความทรุดโทรม ความมีพินหลุด ความมีผมหงอก ความมีหนังเหี่ยวยุ่น ความเสื่อมอายุ ความห่อหมกแห่งอินทรีย์ และรูป โดยเกิดขึ้นจากอำนาจของอวิชชา ก็คือ ความไม่รู้ว่าอุปาทานชั้น 5 ว่าเป็นทุกข์ ซึ่งประกอบด้วย รูปนาม ที่อาศัยอายตนะ คือ อาศัย ตา หู จมูก ลิ้น และใจ (อารมณ์) เป็นแดนเกิด ทำให้มนุษย์เกิดในสังสารวัฏนี้ต้องพบกับ ความแก่ เจ็บ และตาย เช่นนี้ โดยเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติที่เรียกว่า ไตรลักษณ์ 3. วิเคราะห์แนวคิดเรื่องชราในพุทธปรัชญาเถรวาท สรุปว่า ชรา มีสาเหตุมาจากความไม่รู้ในอริยสัจ 4 คือ ไม่รู้ทุกข์ของอริสัจ ไม่รู้สมุทัยอริสัจ ไม่รู้ทุกขนิโรธอริสัจ ไม่รู้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา และไม่รู้จัก ชาติ อายตนะ ที่เป็นอดีต ที่เป็นอนาคต ที่เป็นทั้งอดีตอนาคต จึงต้องวนเวียนในสังสารวัฏแห่งการเกิด แก่ เจ็บ และตาย ความเศร้าเสียใจ ความร่ำไรรำพัน ความไม่สบายกาย ความไม่สบายใจ ความคับแค้นใจ ความประจวบกับสิ่งไม่เป็นที่รัก ความพลัดพรากจากสิ่งที่รักปรารถนาสิ่งใดไม่ได้สิ่งนั้น อุปาทานชั้น 5 เป็นทุกข์ จึงต้องปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ 8 ประการ สรุปก็คือ ศีล สมาธิ และปัญญา ที่เป็นแนวทางการปฏิบัติ เพื่อดับอวิชชา ตัณหา มานะและทิฏฐิ

4. แนวคิดและหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนามหายาน (Concepts and Principles of Mahayana Buddhism) โดย มนัสวี ศรีนนท์ สถาบันนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยมหิดล พระมหามฆวิรินทร์ ปุริสุตโตโม ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม และ พระมหาสมเจต สมจारी พระบุญฤทธิ์ อภิปัญโญ พัทธินทร พูลเฉลียว พัทธี โคตรภา เขมจิรา ขวัญทอง วรณิดา สุขนก ครรชิต มีของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย สรุปว่า พระพุทธศาสนามหายานเป็นนิกายในศาสนาพุทธฝ่ายอภยวาทที่นับถือกันอยู่ประเทศแถบตอนเหนือของอินเดีย เนปาล จีน ญี่ปุ่น เกาหลี เวียดนาม มองโกเลีย ไปจนถึงบางส่วนของรัสเซีย ส่วนจุดเด่นของพระพุทธศาสนานิกายนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับแนวคิดการบำเพ็ญตนเป็นพระโพธิสัตว์ เพื่อสร้างบารมีในการช่วยเหลือสรรพชีวิตในโลกไปสู่ความพ้นทุกข์ สำหรับการปฏิบัติตามพระวินัยนั้นผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนามหายานใช้เป็นแนวทางให้เอื้อต่อการปฏิบัติธรรมเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นและดำรงตนให้ดี

5. ความสัมพันธ์ระหว่างประเพณี วัฒนธรรม และศิลปะไทยตามแนวพุทธศาสตร์ (The Relationship between Tradition, Culture and Thai Arts in accordance with Buddhist Principles) โดย ธเนศ เกษศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และ อาคม

ดวงมาลัย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย สรุปว่า วัตถุประสงค์ในการจัดทำบทความนี้ คือ 1) เพื่อศึกษาประเพณีไทย 2) เพื่อศึกษาวัฒนธรรมไทย 3) เพื่อศึกษาศิลปะไทย และ 4) แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างประเพณี วัฒนธรรม และศิลปะไทยตามแนวพุทธศาสตร์ พบว่า 1) ประเพณี วัฒนธรรม และศิลปะของสังคมไทยถือได้ว่าเป็นรากฐานของการดำเนินชีวิตตั้งแต่เกิดจนตายที่มีความเชื่อมโยงกับหลักธรรมของพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง 2) บริบทของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปบ้างของประเพณี วัฒนธรรมและศิลปะ แต่ทั้งนี้ก็ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทยอยู่ 3) ความสัมพันธ์ของประเพณี วัฒนธรรมและศิลปะจึงเป็นการแสดงออกถึงความมีอารยธรรมของสังคมไทยภายใต้แนวคิดทางพระพุทธศาสนา

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	ค
สารบัญ	ฉ
ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการสาธารณะ ของเทศบาลเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร (THE PEOPLE'S SATISFACTION TOWARDS THE PUBLIC SERVICE OF KAMPHAENGPHET TOWN MUNICIPALITY, KAMPHAENGPHET PROVINCE) พระครูสิทธิวิจิตร (วรสิทธิ์นันท์ อภิญาโณ)	1
ความพึงพอใจที่มีต่อการให้บริการทางการศึกษาของนักเรียน โรงเรียนพระปริยัติธรรมศรีศาสนวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี (STUDENTS' SATISFACTION TOWARD EDUCATION SERVICE OF SRISASANAVITAVA PARIYATIDHAM SCHOOL, MUEANG DISTRICT, UBONRATCHATHANI PROVINCE) พระสมบุรณ์ กวีวิไล	14
การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเรื่องชราในพุทธปรัชญาเถรวาท (An Analytical Study of the Concept of Jara in Theravada Buddhist Philosophy) พระเที่ยง ตปสีโล	23
แนวคิดและหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนาหายาน (Concepts and Principles of Mahayana Buddhism) มนัสวี ศรีนนท์ พระมหาหมื่นจันทร์ ปุริสุตตโม พระมหาสมเจต สมจारी พระบุญฤทธิ์ อภิปัญโญ พัทธรินทร์ พูลเฉลียว พัชรี โคตรภา เขมจิรา ขวัญทอง วรณิดา สุขนก และ ครรชิต มีซอง	30
ความสัมพันธ์ระหว่างประเพณี วัฒนธรรม และศิลปะไทยตามแนวพุทธศาสตร์ (The Relationship between Tradition, Culture and Thai Arts in accordance with Buddhist Principles) ธเนศ เกษศิลป์ และ อาคม ดวงมาลัย	43
จริยธรรมการตีพิมพ์บทความในวารสารปารมิตา ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม	58
การเตรียมต้นฉบับเพื่อการเสนองานตีพิมพ์ในวารสารปารมิตา ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม	60

**ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการสาธารณะของ
เทศบาลเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร**
**THE PEOPLE'S SATISFACTION TOWARDS THE PUBLIC
SERVICE OF KAMPHAENGPHET TOWN MUNICIPALITY, KAMPHAENGPHET PROVINCE**

พระครูสิทธิวิชิตราทร (วรวิธินันท์ อภิญาโณ)

Phrakhru Sittiwachirathon (Warithinan Apinyano)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Graduate School Mahamakut Buddhsit University

E-mail: sittiwachirathon@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 12 มกราคม 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 30 มีนาคม 2564

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 30 มีนาคม 2564

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร 2) เพื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจที่มีต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร ของประชาชนที่มีเพศ อาชีพ และระดับการศึกษา ต่างกัน และ 3) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการให้บริการสาธารณะของเทศบาลเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร วิทยานิพนธ์นี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตเทศบาลเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร จำนวน 377 คน แบ่งประชากรออกเป็นแบบชั้นภูมิ (Stratified sampling) และใช้วิธีการสุ่มแบบง่าย (Simple random sampling) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลมี 2 ประเภท ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (X) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ส่วนสถิติเชิงอนุมานหรืออ้างอิง คือ การทดสอบค่าที (t-test) และการทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว (One Way ANOVA) หรือ F-test หากทดสอบแล้วพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จะทำการวิเคราะห์ต่อโดยวิธีหาความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีของเชฟเฟ้ (Scheffé) วิเคราะห์และประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์

ผลการวิจัย พบว่า 1) ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร โดยรวม 4 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านงานให้บริการและบริการชุมชน รองลงมา ได้แก่ ด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และค่าเฉลี่ยต่ำสุด ด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม ตามลำดับ 2) การทดสอบสมมติฐานของการ

วิจัย พบว่า ประชาชนที่มีเพศ และอาชีพต่างกันมีความพึงพอใจต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชรโดยรวม 4 ด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนประชาชนที่มีการศึกษาแตกต่างกันมีความพึงพอใจที่มีต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชรโดยรวม 4 ด้านไม่แตกต่างกัน 3) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการให้บริการสาธารณะของเทศบาลเมืองกำแพงเพชร อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า 1) ด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ความถี่สูงสุด ได้แก่ เทศบาลควรวางท่อระบายน้ำและรางระบายน้ำให้ทั่วทุกชุมชน 2) ด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม ความถี่สูงสุด ได้แก่ เทศบาลควรจัดเก็บขยะมูลฝอยให้ทั่วทุกชุมชนจำนวน 3) ด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ความถี่สูงสุด ได้แก่ โรงเรียนในสังกัดของเทศบาลควรมีรถรับส่งนักเรียน 4) ด้านงานให้บริการและการบริการชุมชนความถี่สูงสุด ได้แก่ เทศบาลควรมีการประชาสัมพันธ์ให้รวดเร็วอย่างทั่วถึง

คำสำคัญ: ความพึงพอใจ, การให้บริการสาธารณะ, เทศบาลเมืองกำแพงเพชร

ABSTRACT

The objectives of this thematic paper were as follows; 1) to study the people's satisfaction towards the public service of Kamphaengphet Town Municipality, Kamphaengphet Province, 2) to compare the satisfaction towards the public service of Kamphaengphet Town Municipality, Kamphaengphet Province of people with their different sex, occupation, and educational level, and 3) to study suggestions concerning the guideline of the public service of Kamphaengphet Town Municipality, Kamphaengphet Province. This research was a quantitative methodology. Its instrument was a questionnaire. The samples were people who have the rights to vote in Kamphaengphet Town Municipality, Kamphaengphet Province, totaling 377 persons by dividing populations into the stratified sampling and using the simple random sampling. There were two analytical statistics; namely, descriptive and inferential statistics. One consisted of frequency, percentage, mean, and standard deviation. The other was comprised of t-test and One Way ANOVA or F-test. After having been analyzed and found to be a statistical significant difference at the 0.05 level, it would be continually analyzed for finding out the difference of mean in pair by Scheffé's method through computing.

The results of research were found as follows: 1) The people's satisfaction towards the public service of Kamphaengphet Town Municipality, Kamphaengphet Province was at a moderate level in four overall aspects. When considered in each aspect, it was the highest mean in service and public service work, next in education, religion and culture, and finally it was the lowest mean in public health and environment respectively. 2) The results

of hypothesis test were found that people with their different sex and occupation had the satisfaction towards the public service of Kamphaengphet Town Municipality, Kamphaengphet Province to be at the statistical significant difference at the 0.05 level in four overall aspects, but with their different education had the satisfaction towards the public service of Kamphaengphet Town Municipality, Kamphaengphet Province with no difference in four overall aspects. 3) The suggestions concerning the guideline of public service of Kamphaengphet Town Municipality, Kamphaengphet Province were found that: 1) in public utility and assistance, MKM should put ditches and channels in every community thoroughly, 2) in public health and environment, MKM should clean up the offal in every community thoroughly, 3) in education, religion and culture, the school under MKM should prepare the transport for students, and 4) in service and public service work, MKM should publicize quickly and thoroughly.

Keywords: satisfaction, public service, Kamphaengphet Town Municipality

1. บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ตั้งแต่มาตรา 281 ถึงมาตรา 290 ได้บัญญัติวิธีการในการปกครองส่วนท้องถิ่นไว้โดยสรุปว่า รัฐจะต้องให้ความเป็นอิสระแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักแห่งการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่นและรัฐจะต้องส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานหลักในการจัดทำบริการสาธารณะรัฐจะกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเท่าที่จำเป็นโดยมีหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขที่ชัดเจนสอดคล้องและเหมาะสมกับรูปแบบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยต้องเป็นไปเพื่อการคุ้มครองประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นหรือประโยชน์ของประเทศเป็นส่วนรวม และจะกระทบถึงสาระสำคัญแห่งหลักการปกครองตนเอง ตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่นหรือนอกเหนือจากที่กฎหมายบัญญัติไว้มิได้ ดังนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงมีอำนาจหน้าที่โดยทั่วไปในการดูแลและจัดทำบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น และมีความเป็นอิสระในการกำหนดนโยบายการบริหารการจัดบริการสาธารณะ การบริหารงานบุคคลการเงินและการคลัง และมีอำนาจหน้าที่ของตนเองโดยเฉพาะโดยต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับการพัฒนาของจังหวัดและประเทศเป็นส่วนรวมด้วย

เทศบาลเป็นรูปแบบการปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบหนึ่งที่ใช้ในประเทศไทย เกิดขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปัญหาที่สำคัญของเทศบาล ได้แก่ 1) ปัญหาถนนคับแคบชำรุดเสียหาย เนื่องจากถนนโดยทั่วไปในเขตเทศบาลสภาพคับแคบไม่สามารถขยายผิวจราจรเพิ่มขึ้นได้ ซึ่งเกิดจากเป็นพื้นที่ที่ประชาชนตั้งร้านค้าและปลูกบ้านพักอาศัยอย่างหนาแน่น ถนนบางสายใช้งานมานานมีสภาพชำรุดทรุดโทรม จึงจำเป็นต้องปรับปรุงซ่อมแซมเพื่อให้การจราจรเป็นไปอย่างสะดวก 2) ปัญหาทางเท้ามีจำนวนไม่เพียงพอและไม่ได้มาตรฐาน ถนนของเทศบาล ส่วนใหญ่จะไม่มีทางเท้า บางแห่งมีถนนไม่ได้มาตรฐานประกอบ

กับบางแห่งประชาชนได้วางสิ่งของบนทางเท้าทำให้ประชาชนไม่ได้รับความสะดวกในการเดินทาง 3) ปัญหาการติดตั้งไฟฟ้าสาธารณะให้แสงสว่างยังไม่ทั่วถึงตามถนนสายรองตามซอยต่างๆ ยังมีไม่เพียงพอและไฟฟ้าสาธารณะบางจุดดวงโคมยังไม่ได้มาตรฐานทำให้แสงสว่างในเวลากลางคืนมีไม่เพียงพอจำเป็นต้องปรับปรุงทั้งนี้เพื่อเพิ่มความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนและให้ความสะดวกแก่ผู้สัญจรไปมาช่วงเวลากลางคืน 4) ปัญหาการจราจรและอุบัติเหตุ เนื่องจากในเขตเทศบาลมีประชาชนเข้ามาอยู่อาศัยเป็นจำนวนมากประกอบกับการตั้งวางสินค้าเข้ามาในถนนบางสายและมีการจอดรถยนต์ไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยทำให้ประสบปัญหาการจราจรติดขัดและเกิดอุบัติเหตุได้ง่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงเวลาเร่งด่วนจะประสบปัญหามาก 5) ปัญหาการระบายน้ำและน้ำท่วมขัง เนื่องจากชุมชนหลายแห่งยังมีท่อระบายน้ำไม่เพียงพอและบางแห่งมีขนาดไม่ได้มาตรฐานทำให้ไม่สามารถระบายน้ำได้ทัน โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่ฝนตกหนักเป็นต้น ปัญหาเหล่านี้ยิ่งทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ ทั้งนี้เป็นเพราะเกิดจากการขยายตัวของเขตเมืองที่เร็วเกินไปจนเทศบาลไม่สามารถดูแลได้ทั้งหมดเทศบาลไม่สามารถปรับตัวให้ทันกับสถานการณ์ปัจจุบันได้ภาระหน้าที่ด้านต่างๆ เทศบาลต้องรับผิดชอบมากขึ้นแต่เงินงบประมาณยังคงเท่าเดิมอีกทั้งเทศบาลยังมีโครงสร้างการบริหารงานแบบเดิม

เทศบาลเมืองกำแพงเพชรมีประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล 29,697 คน จำนวนบ้านเรือน 12,101 หลังคาเรือนและแบ่งพื้นที่ภายในเขตเทศบาลออกเป็นชุมชนย่อยๆ รวม 27 ชุมชน วิสัยทัศน์ของเทศบาลเมืองกำแพงเพชร ได้แก่ “เมืองน่าอยู่ คู่เมืองประวัติศาสตร์ เด่นประจักษ์เมืองมรดกโลก การศึกษารุ่งเรือง พูเพื่องประเพณีท้องถิ่น” ในการให้บริการประชาชนของเทศบาลเมืองกำแพงเพชรเน้นการให้บริการด้านสาธารณะเนื่องจากงานบริการสาธารณะเป็นการให้บริการแก่ประชาชนในขั้นพื้นฐานที่สำคัญซึ่งส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ถึงแม้เทศบาลเมืองกำแพงเพชรจะได้พยายามจัดบริการสาธารณะให้ตอบสนองความต้องการของประชาชนให้มากที่สุดแต่อย่างไรก็ตามก็ยังคงปรากฏภาพสะท้อนที่แสดงให้เห็นว่า ประชาชนยังมีความรู้สึกต่อการบริการที่ไม่ดีเท่าที่ควร อาจเป็นเพราะในปัจจุบันนี้เทศบาลเมืองกำแพงเพชรยังคงมีภาระหนี้สินต้องจ่ายคืนเป็นจำนวนมากเนื่องจากเทศบาลได้กู้เงินจากสถาบันต่างๆ เพื่อก่อสร้างสำนักงานเทศบาลหลังใหม่จึงส่งผลให้เทศบาลมีภาระด้านหนี้สิน อีกทั้งยังมีค่าใช้จ่ายประจำๆ เป็นจำนวนมากคงเหลือเงินงบประมาณในการพัฒนาการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนไม่มากยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน ประกอบกับการขยายตัวของบ้านเรือนตามความเจริญของเมืองเป็นไปอย่างรวดเร็ว แต่โครงสร้างการบริหารของเทศบาลยังคงรูปแบบเดิมๆ เมื่อเงินงบประมาณมีอยู่อย่างจำกัดแต่ภาระความรับผิดชอบเพิ่มมากขึ้นส่งผลให้การบริการสาธารณะในด้านต่างๆ เทศบาลไม่สามารถให้บริการได้อย่างทั่วถึง ไม่สามารถตอบสนองและแก้ไขปัญหาของประชาชนได้ตรงตามความต้องการ และการดำเนินงานตามนโยบายสาธารณะในด้านต่างๆ ของเทศบาลเทศบาลเมืองกำแพงเพชรไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง อีกทั้งโครงการต่างๆ ที่เสนอโดยประชาชนเองทางเทศบาลไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้เป็นเพราะเงินงบประมาณในการพัฒนาของเทศบาลในแต่ละปีมีอยู่อย่างจำกัดนั่นเอง

ดังนั้น ด้วยปัญหาดังที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร เพื่อต้องการทราบว่าประชาชนมีความพึงพอใจต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลเมืองกำแพงเพชรมากน้อยเพียงใด และ

สามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลสารสนเทศให้กับคณะผู้บริหารหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเทศบาลเมืองกำแพงเพชรจะได้นำไปประยุกต์ใช้วางแผนปรับปรุงพัฒนาเพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนอันจะทำให้มีการให้บริการสาธารณะที่ดียิ่งขึ้นไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร

2.2 เพื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจที่มีต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร ของประชาชนที่มีเพศ อาชีพ และการศึกษา ต่างกัน

2.3 เพื่อรวบรวมข้อเสนอแนะของประชาชนเกี่ยวกับแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการสาธารณะของเทศบาลเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร

3. สมมติฐานของการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยได้กำหนดสมมติฐาน ดังนี้

3.1 ประชาชนที่มีเพศต่างกันมีความพึงพอใจที่มีต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร แตกต่างกัน

3.2 ประชาชนที่มีอาชีพต่างกันมีความพึงพอใจที่มีต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร แตกต่างกัน

3.3 ประชาชนที่มีการศึกษาต่างกันมีความพึงพอใจที่มีต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร แตกต่างกัน

4. ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาค้นคว้าไว้ ดังนี้

4.1 ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในบัญชีผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตเทศบาลเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร จำนวน 20,018 คน

4.2 ขอบเขตด้านเนื้อ ได้แก่ การให้บริการสาธารณะของเทศบาลเมืองกำแพงเพชร ใน 4 ด้าน ดังนี้
1. ด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ 2. ด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม 3. ด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม 4. ด้านงานให้บริการและบริการชุมชน

4.3 ขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ พื้นที่ภายในเขตของเทศบาลเมืองกำแพงเพชร จำนวน 27 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนท่อทองแดง, ชุมชนโรงไฟฟ้า, ชุมชนป่าไม้, ชุมชนอนันตสิงห์, ชุมชนปิ่นคำริห์, ชุมชนวัดช้าง, ชุมชนทรัพย์ทวี, ชุมชนเกาะทวี, ชุมชนสิริจิต, ชุมชนวัดคูยาง, ชุมชนเพชรชูทรัพย์, ชุมชนกะโลทัย, ชุมชนวังคาง, ชุมชนพัฒนาท้องถิ่น, ชุมชนหนองรี, ชุมชนป่ามะปราง, ชุมชนร่วมใจพัฒนา, ชุมชนประชาทรราช, ชุมชนบ่อแขก, ชุมชนเจริญสุข, ชุมชนเพชรกระรัต, ชุมชนวิจิตร, ชุมชนทุ่งสวน, ชุมชนเพชรทรายทอง, ชุมชนเกาะแขก, ชุมชนวัดดอนไพรวัลย์, และชุมชนเทศบาล 4

5. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

5.1 ทำให้ทราบความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการสาธารณสุขของเทศบาลเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร

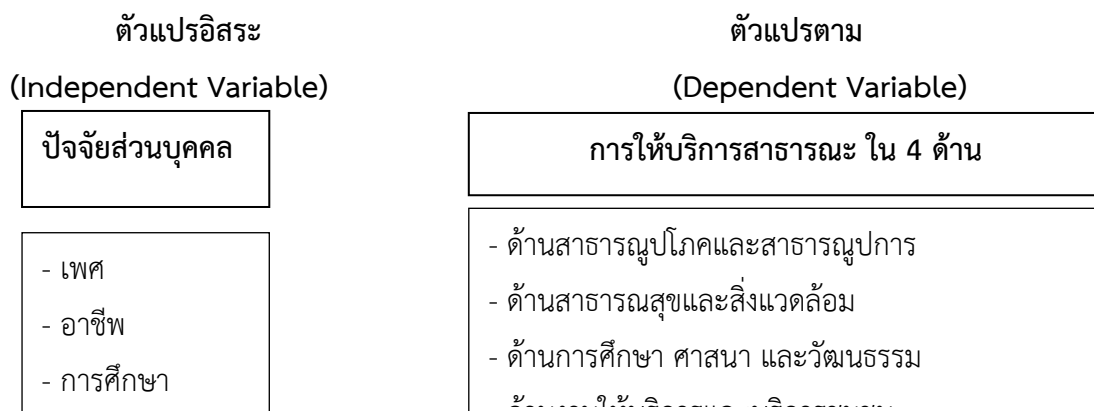
5.2 ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบความพึงพอใจที่มีต่อการให้บริการสาธารณสุขของเทศบาลเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร ของประชาชนที่มีเพศ อาชีพ และการศึกษา แตกต่างกัน

5.3 ทำให้ทราบข้อเสนอแนะของประชาชนเกี่ยวกับแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการสาธารณสุขของเทศบาลเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร

5.4 สามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลสารสนเทศให้กับคณะผู้บริหารเทศบาลเมืองกำแพงเพชร หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องนำไปประยุกต์ใช้ปรับปรุงพัฒนาเพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการสาธารณสุขแก่ประชาชน อันจะทำให้มีการให้บริการสาธารณสุขที่ดียิ่งขึ้น

6. กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการสาธารณสุขของเทศบาลเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ ไว้ดังต่อไปนี้

แผนภูมิกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

7. อภิปรายผล

จากการสรุปผลการวิจัยสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

7.1 การวิเคราะห์ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการสาธารณสุขของเทศบาลเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร

การอภิปรายผลจากตารางโดยรวมทั้ง 4 ด้าน ดังนี้

ผลการศึกษา “ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการสาธารณสุขของเทศบาลเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร” โดยรวมทั้ง 4 ด้านอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อภิปรายผลได้ว่า การให้บริการสาธารณสุขของเทศบาลเมืองกำแพงเพชรประชาชนยังไม่พึงพอใจเท่าที่ควร เพราะเนื่องมาจากการที่

ประชาชนมีความคาดหวังต่อการทำงานของคณะผู้บริหารงานเทศบาลเมืองกำแพงเพชร แต่คณะผู้บริหารเทศบาลไม่สามารถให้บริการสาธารณะให้ครอบคลุมกับปัญหาและยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในปัจจุบันนี้เทศบาลเมืองกำแพงเพชรยังมีภาระหนี้สินต้องจ่ายคืนเกิดจากเทศบาลเมืองกำแพงเพชรได้กู้เงินมาก่อสร้างสำนักงานเทศบาลหลังใหม่จึงส่งผลให้มีภาระด้านหนี้สินและค่าใช้จ่ายประจำเป็นจำนวนมากอีกทั้งทางเทศบาลเมืองกำแพงเพชรคงเหลืองบประมาณในการพัฒนาการให้บริการสาธารณะไม่มากนักจึงให้บริการไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน ประกอบกับการขยายตัวของเมืองตามความเจริญของประเทศเป็นไปอย่างรวดเร็ว แต่โครงสร้างในการบริหารของเทศบาลเมืองกำแพงเพชรยังคงรูปแบบเดิมๆ ภายใต้งบประมาณมีอยู่อย่างจำกัดแต่กลับมีภาระความรับผิดชอบเพิ่มมากขึ้นส่งผลให้การบริการสาธารณะในด้านต่างๆ เทศบาลไม่สามารถให้บริการได้อย่างทั่วถึงจึงไม่สามารถตอบสนองและแก้ไขปัญหาของประชาชนได้ตรงตามความต้องการ อีกทั้งในการดำเนินงานด้านต่างๆ ของเทศบาลไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง โครงการต่าง ๆ ที่เสนอโดยประชาชนผู้บริหารของเทศบาลเมืองกำแพงเพชรไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้ก็เพราะงบประมาณในแต่ละปีมีอยู่อย่างจำกัด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ธเนศวร์ เจริญเมือง ที่ได้กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคของเทศบาลไว้ว่า เทศบาลมักถูกแทรกแซงและควบคุมโดยรัฐบาลกลางมากเกินไปทำให้เทศบาลมีอำนาจจำกัด แต่มีหน้าที่มาก มีงบประมาณไม่เพียงพออีกทั้งปัญหารูปแบบของเทศบาลในโครงสร้างของเทศบาลที่มีระบบสภาเทศบาลที่มีเสียงเป็นส่วนมากทำให้เกิดการคัดค้านได้น้อย และที่สำคัญปัญหาจากประชาชนที่ขาดความสนใจทางการเมืองขาดบทบาทในการมีส่วนร่วมในการบริหารเทศบาลในการบริหารงานของเทศบาล จากการศึกษาที่เทศบาลต้องให้บริการสาธารณะกับประชาชนโดยต้องการให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ขั้นพื้นฐานที่ดีตามควรแก่อัตราภาพ แต่เทศบาลเมืองกำแพงเพชรซึ่งเป็นเทศบาลขนาดกลางที่มีรายได้ได้น้อยมีข้อจำกัดในการบริหารอยู่มาก ดังนั้นการดำเนินโครงการต่างๆ ของเทศบาลที่ได้วางแผนไว้จึงไม่สามารถที่จะดำเนินการให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ได้เนื่องจากมีข้อจำกัดทางด้านงบประมาณและบุคลากร จากการบริหารงานของเทศบาลเมืองกำแพงเพชรพบว่า นอกจากปัญหาดังกล่าวแล้วเทศบาลยังประสบปัญหาอีกหลายประการ จึงส่งผลให้การบริการสาธารณะทำได้ไม่ดีเท่าที่ควรทำให้ประชาชนมีความพึงพอใจต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลเมืองกำแพงเพชรโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของ ดนัย บุญตอบ ที่ได้ศึกษาเรื่อง “ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการของเทศบาลตำบลนาหนองทุ่ม อำเภอแก่งศรีภูมิ จังหวัดชัยภูมิ” พบว่าประชาชนมีความพึงพอใจต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลอยู่ในระดับปานกลาง

7.2 การศึกษาวิเคราะห์ความพึงพอใจที่มีต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) จากสมมติฐานของการวิจัยที่ว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกันมีความพึงพอใจที่มีต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร แตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกันมีความพึงพอใจที่มีต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งเป็นการยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ จากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่าชายและหญิงมีความพึงพอใจที่มีต่อการให้บริการสาธารณะแตกต่างกันเป็นเพราะชายและหญิงมี

ความรู้สึก ความต้องการ ความพึงพอใจในการได้รับการบริการสาธารณสุขจากเทศบาลที่ไม่เหมือนกัน ดังนั้นประชาชนที่มีเพศต่างกันจึงมีความพึงพอใจต่อการให้บริการสาธารณสุขของเทศบาลเมืองกำแพงเพชร แตกต่างกันซึ่งผลการวิจัยมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ **สุรียพร ปาละสานต์** ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริการสาธารณสุขที่ได้รับจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของเทศบาลตำบลปลาไหล อำเภวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร” พบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกันมีความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริการสาธารณสุขของเทศบาลตำบลปลาไหล อำเภวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2) จากสมมติฐานของการวิจัยที่ว่า ประชาชนที่มีอาชีพต่างกันมีความพึงพอใจที่มีต่อการให้บริการสาธารณสุขของเทศบาลเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร แตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีอาชีพต่างกันมีความพึงพอใจที่มีต่อการให้บริการสาธารณสุขของเทศบาลเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งเป็นการยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อภิปรายผลได้ว่า ประชาชนที่มีอาชีพต่างกันมีความต้องการในการรับบริการสาธารณสุขของเทศบาลไม่เหมือนกันเป็นเพราะการประกอบอาชีพของประชาชนจากเทศบาลก็เพื่อความอยู่ดีกินดีมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ดังนั้นประชาชนที่มีอาชีพต่างกันจึงมีความพึงพอใจต่อการให้บริการสาธารณสุขของเทศบาลเมืองกำแพงเพชร แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ **ซูเปอร์** ได้เสนอพื้นฐานการประกอบการอาชีพของประชาชนไว้ดังนี้ 1) มนุษย์มีความแตกต่างกันในด้านความสามารถความสนใจและบุคลิกภาพ, 2) ความแตกต่างของแต่ละบุคคลทำให้เหมาะกับอาชีพที่ต่างกัน, 3) งานแต่ละอาชีพแม้ต้องการบุคคลที่มีลักษณะบางอย่างก็ตามแต่บุคคลที่มีบุคลิกภาพใกล้เคียงผู้อื่นสามารถประกอบอาชีพได้, 4) ความพึงพอใจ ความสามารถ สถานการณ์ที่ดำรงชีวิตอยู่ และความคิดรวบยอดเกี่ยวกับตนเองเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและประสบการณ์ทำให้การตัดสินใจเลือกอาชีพของบุคคลอาจเปลี่ยนได้เสมอ, 5) ชีวิตเป็นกระบวนการไม่หยุดนิ่ง, 6) องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อแบบแผนทางอาชีพของบุคคล คือระดับสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของพ่อแม่ สติปัญญา บุคลิกภาพ และโอกาสที่จะได้ประสบการณ์ทางอาชีพ, 7) การพัฒนาทางอาชีพ, 8) การเข้าสู่อาชีพ, และ 9) ความพึงพอใจในการทำงานซึ่งขึ้นกับความสามารถ ความสนใจ บุคลิกภาพ และค่านิยม มีโอกาสแสดง ออกได้เพียงใด และประสบการณ์ที่ได้รับจากการทำงานจะสอดคล้องกับที่คาดหวังไว้ล่วงหน้าเพียงใด และผลการวิจัยมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ปริญญา วัฒนา** ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจของประชาชนในการให้บริการของเทศบาลตำบลด่านสำโรง จังหวัดสมุทรปราการ” พบว่า ประชาชนที่มีอาชีพต่างกันมีความพึงพอใจในการให้บริการสาธารณสุขของเทศบาลตำบลด่านสำโรง จังหวัดสมุทรปราการ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05.

3) จากสมมติฐานของการวิจัยที่ว่า ประชาชนที่มีการศึกษาต่างกันมีความพึงพอใจที่มีต่อการให้บริการสาธารณสุขของเทศบาลเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร แตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีการศึกษาต่างกันมีความพึงพอใจที่มีต่อการให้บริการสาธารณสุขของเทศบาลเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อภิปรายผลได้ว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษาหรือระดับความรู้ที่แตกต่างกันจะมีความต้องการ ความคาดหวัง หรือความพึงพอใจในการได้รับการ

บริการสาธารณะที่เหมือนกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทฤษฎีว่าด้วยความต้องการของมนุษย์ของ **เคลย์ตัน แอล เดอร์เฟอร์** เรียกว่า ทฤษฎี อี. อาร์. จี (ERG Theory) เขาได้แบ่งความต้องการของมนุษย์ออกเป็น 3 ประเภท คือ 1) ความต้องการเพื่อดำรงชีพ 2) ความต้องการด้านความสัมพันธ์ทางสังคม 3) ความต้องการความเจริญก้าวหน้า ทฤษฎี ERG นี้จะมีข้อสมมติฐาน 3 ประการเป็นกลไกสำคัญ คือ 1) ความต้องการที่ได้รับการตอบสนอง นั่นคือ หากความต้องการระดับใดได้รับการตอบสนองน้อยกว่าความต้องการประเภทนั้นจะมีอยู่สูง ตัวอย่างเช่น ถ้าเจ้าหน้าที่ได้รับการตอบสนองด้านเงินเดือนน้อยเกินไป ความต้องการด้านเงินเดือนก็จะยังมีอยู่สูง, 2) ขนาดของความ ต้องการ ถ้าหากความต้องการประเภทที่อยู่ต่ำกว่า เช่น ความต้องการเพื่อดำรงชีพ ได้รับการตอบสนองมากพอแล้ว ก็ยิ่งจะทำให้ความต้องการประเภทที่อยู่สูงกว่า เช่น ความต้องการความเจริญก้าวหน้า มีมากยิ่งขึ้น ตัวอย่างเช่น ถ้าหัวหน้ากลุ่มงานได้รับการตอบสนองด้านค่าจ้างแรงงานและอื่นๆ ความต้องการเพื่อดำรงชีพ มากพอแล้ว หัวหน้ากลุ่มงานคนนั้นก็จะต้องได้รับการยอมรับและนับถือจากกลุ่มเพื่อนร่วมงาน ความสัมพันธ์ทางสังคม และ 3) ความต้องการที่ไม่ได้รับการตอบสนอง ถ้าหากความต้องการประเภทที่อยู่สูงมากอุปสรรคขัดขวางได้รับการตอบสนองน้อยก็จะทำให้ความต้องการประเภทที่อยู่ต่ำลงไปมีความสำคัญมากขึ้น ตัวอย่างเช่น ถ้าหัวหน้ากลุ่มงานไม่มีโอกาสได้เปลี่ยนไปทำงานใหม่ที่ท้าทายหรือรับตำแหน่งใหม่ ความเจริญก้าวหน้า เมื่อเป็นเช่นนั้นหัวหน้ากลุ่มงานคนนั้นก็หันมาสนใจและต้องการที่จะได้รับความอบอุ่นสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเพื่อนร่วมงานและลูกน้อง และผลการวิจัยมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ **คงพัทธ์ ไชริศมี** ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลนาป่า อำเภอมือง จังหวัดชลบุรี” พบว่า ประชาชนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความพึงพอใจที่มีต่อการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลนาป่า อำเภอมือง จังหวัดชลบุรี ไม่แตกต่างกัน

7.3 การศึกษาวิเคราะห์ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านที่ 1 ได้แก่ ด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ พบว่า ความถี่สูงสุด เทศบาลควรวางท่อระบายน้ำและรางระบายน้ำให้ทั่วทุกชุมชน

2) จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านที่ 2 ได้แก่ ด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม พบว่า ข้อที่มีความถี่สูงสุด เทศบาลควรจัดเก็บขยะมูลฝอยให้ทั่วทุกชุมชนจำนวน

3) จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านที่ 3 ได้แก่ ด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม พบว่า ข้อที่มีความถี่สูงสุด โรงเรียนในสังกัดของเทศบาลควรมีรถรับส่งนักเรียน

4) จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านที่ 4 ได้แก่ ด้านงานให้บริการและบริการชุมชน พบว่า ข้อที่มีความถี่สูงสุด เทศบาลควรมีการประชาสัมพันธ์ให้รวดเร็วอย่างทั่วถึง

บรรณานุกรม

ข้อมูลทฤษฎี

1) หนังสือทั่วไป

กองราชการส่วนตำบลสำนักบริหารราชการส่วนท้องถิ่น. (2542). **กรมการปกครอง**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อาสาสมัครดินแดน.

กรมการปกครอง. (2536). **คู่มือบริการประชาชน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น.

กุลธน ธนาพงศธร. (2530). **การบริหารงานบุคคล**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

โกวิท พวงงาม, ดร.,รศ. (2550). **การปกครองท้องถิ่นไทยหลักการและมติใหม่ในอนาคต**, พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน.

ชวงค์ ฉายะบุตร. (2539). **การปกครองท้องถิ่นไทย**. กรุงเทพมหานคร : สมาคมนิสิตเก่ารัฐศาสตร์จุฬามหาวิทยาลัย.

ธเนศวร์ เจริญเมือง. (2550). **100 ปีการปกครองท้องถิ่นไทย พ.ศ.2440-2540**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : คบไฟการพิมพ์.

ธีระศักดิ์ อุ่นอารมณเลิศ. (2549). **เครื่องมือวิจัยทางการศึกษา : การสร้างและการพัฒนา**. นครปฐม : คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

นิภา เมธาวิชัย. (2543). **วิทยาการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏธนบุรี.

บุญชม ศรีสะอาด.รศ.ดร. (2545). **การวิจัยเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 7, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สุวีริยาสาส์น.

บริษัท สกายบุ๊กส์ จำกัด. (2551). **รัฐธรรมนูญและพ.ร.บ.ประกอบรัฐธรรมนูญ 2550**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พี เอ็น เค แอน สกายพริ้นติ้งส์ จำกัด.

ประทาน คงฤทธิศึกษากร. (2534). **การปกครองท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2543). **วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. (ปรับปรุงใหม่ล่าสุด 2543)**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.

เพลินทิพย์ โกเมศโสภา. (2544). **การวางแผนการตลาด**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2531). **พจนานุกรมเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ.2530**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. (2540). **เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น.

วรเดช จันทรศร และไพโรจน์ ภัทรนรากุล. (2541). **การประเมินผลในระบบเปิด**. กรุงเทพมหานคร : สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์นิด้า.

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดกำแพงเพชร. (2553). **บัญชีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา**.

ส่งศรี ชมพวงค์. (2547). **การวิจัย**. นครศรีธรรมราช : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.

อนันต์ อนันตกุล. (2540). **คนมหาดไทย 2497-2536**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่นกรมการปกครองกระทรวงมหาดไทย.

อุทัย หิรัญโต. (2523). **การปกครองท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.

2) วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์/และรายงานการวิจัย

- คงพัชร ไซรัสมิ. (2549). ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลนาป่า อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ชิดพงษ์ เปลียนซ่า. (2539). ความพึงพอใจของประชาชนต่อบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- จินตนา คงเหมือนเพชร. (2540). ความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริการของเทศบาลเมืองปัตตานี. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- จิตตินันท์ เดชะคุปต์. (2542). ความคิดเห็นของผู้ปกครองเกี่ยวกับการจัดบริการสถานรับเลี้ยงเด็กในเขตกรุงเทพมหานคร : ความต้องการรูปแบบและคุณภาพ. รายงานการวิจัย, กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- ณัฐวุฒิ พิริยะจีระอนันต์. (2544). ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการของเทศบาลนครเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่. ค้นคว้าแบบอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- คนัย บุญตอ. (2550). ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการของเทศบาลตำบลนาหนองทุ่มอำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ถนอมทรัพย์ มะลิซ้อน. (2540). ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรวิทยาลัยอาชีวศึกษาสังกัดกรมอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ธัญ นพรัตน์ไกรลาศ. (2552). ความต้องการบริการรถรับส่งนักเรียนในเขตเมืองเชียงใหม่ของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา. ค้นคว้าแบบอิสระศิลปศาสตร, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
- ปรีดา นิสสาคุ. (2548). ความพึงพอใจของประชาชนต่อการดำเนินงานของเทศบาลตำบลบ้านเป็ด อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ปริญญา วัฒนา. (2548). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจของประชาชนในการให้บริการของเทศบาลตำบลด่านสำโรง จังหวัดสมุทรปราการ. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต.
- พิณ คงพูล. (2529). ความพึงพอใจที่มีต่อบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของคณะกรรมการการประถมศึกษาใน 14 จังหวัดภาคใต้. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสงขลา.
- มนธิรา ขวลิตนิจกุล. (2549). ความความพึงพอใจของประชาชนต่อการจัดเก็บขยะของเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

มนัส นุชบุลย์. (2550). ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้าน
กุ่ม อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี. ค้นคว้าแบบอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

เลิศวิไลลักษณ์ สิงห์แก้ว. (2550). ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการบริการด้านสาธารณสุขและ
สิ่งแวดล้อมของแขวงศรีวิชัย เทศบาลนครเชียงใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. สารนิพนธ์ศา
สนศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

วัลลภา ชายหาด. (2532). ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการบริการสาธารณะ ด้านรักษาความสะอาด
ของกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศจีพรรณ แสงอ่อน. (2550). ปัญหาและความต้องการของประชาชนต่อการให้บริการงานสาธารณสุขและ
สิ่งแวดล้อมของเทศบาลเมืองพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.

สุภัทรา บุญอากาศ. (2550). ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลวัง
สมบูรณ์ อำเภอวังสมบูรณ์ จังหวัดสระแก้ว. ค้นคว้าแบบอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยขอนแก่น,

สุรีย์พร ปาละสานต์. (2550). ความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริการสาธารณะที่ได้รับจากองค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่นของเทศบาล ตำบลปลาไหล อำเภวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร. วิทยานิพนธ์รัฐ
ประศาสนศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยอีสาน.

อมรรัตน์ วงศ์ไชยสิทธิ์. (2550). ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการของเทศบาลตำบลสบ
ปราบ อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง. ค้นคว้าแบบอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.

อภิรดี โรจนประดิษฐ์. (2552). ความพึงพอใจของประชาชนในการจัดทำบริการสาธารณะของเทศบาล
ตำบลแม่เหียะจังหวัดเชียงใหม่. ค้นคว้าแบบอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อรัญญา ม่วงแดง. (2548). ความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริการ : ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลลำพูน. สาร
นิพนธ์ศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

อัจฉรา โทบุญ. (2534). ระดับความพึงพอใจของผู้มารับบริการงานทะเบียนราษฎรสำนักทะเบียนอำเภอ
เมือง จังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรี
นครินทรวิโรฒมหาสารคาม.

3) เอกสารอื่นๆ ที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์

ข้อมูลสถิติงานทะเบียนราษฎรอำเภอเมืองกำแพงเพชร ณ เดือนกันยายน พ.ศ. 2553. กำแพงเพชร : อำเภอ
เมืองกำแพงเพชร, 2553, (อัดสำเนา).

เทศบาลเมืองกำแพงเพชร. (2552). รายงานกิจการประจำปี พ.ศ. 2552. กำแพงเพชร : เทศบาลเมือง
กำแพงเพชร, (อัดสำเนา).

- นันทวัฒน์ บรมานัน. (2543). **กฎหมายเกี่ยวกับการบริหารสาธารณสุขหลัก**. กรุงเทพมหานคร : นิติศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (อัดสำเนา).
- ประยูร กาญจนตุ. (2549). **คำบรรยายกฎหมายการปกครอง**. กรุงเทพมหานคร :มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
(อัดสำเนา).
- สมชัย วงษ์นายะ ดร., รศ. และทวนทอง เขาวงกิตพิงส์ ดร., รศ. (2551). **เอกสารประกอบการสอนวิชาการ
วิจัย**. กำแพงเพชร : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยศูนย์การศึกษากำแพงเพชร, (อัดสำเนา).

ความพึงพอใจที่มีต่อการให้บริการทางการศึกษาของนักเรียน
โรงเรียนพระปริยัติธรรมศรีศาสนวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
STUDENTS' SATISFACTION TOWARD EDUCATION SERVICE OF SRISASANAVITAVA
PARIYATIDHAM SCHOOL, MUEANG DISTRICT, UBONRATCHATHANI PROVINCE

พระสมบุรณ์ ฤวิวิโส

Phra Somboon Kwinamso

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Graduate School Mahamakut Buddhsit University

E-mail: sittiwachirathon@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 13 มกราคม 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 16 เมษายน 2564

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 20 เมษายน 2564

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาความพึงพอใจต่อการให้บริการทางการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมศรีศาสนวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี 2) เพื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจต่อการให้บริการทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรมศรีศาสนวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี จำแนกตาม อายุ ชั้นเรียน เกรดเฉลี่ย และ 3) เพื่อรวบรวมข้อเสนอแนะ ปัญหาและอุปสรรคการให้บริการทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรมศรีศาสนวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ประชากร ประกอบด้วย นักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมศรีศาสนวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 380 รูป กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย นักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมศรีศาสนวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 191 รูป เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 30 ข้อ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และสถิติเชิงอนุมาน คือ การทดสอบค่าที (t-test) และการทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-Way ANOVA)

ผลการวิจัย พบว่า 1) ความพึงพอใจต่อการให้บริการทางการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมศรีศาสนวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี โดยรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก 2) ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการให้บริการทางการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมศรีศาสนวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี พบว่านักเรียนมีอายุ ต่างกัน มีความพึงพอใจต่อการให้บริการทางการศึกษาโดยรวมทั้ง 4 ด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนนักเรียนมี ระดับชั้น และเกรดเฉลี่ยต่างกันพบว่ามี ความพึงพอใจต่อการให้บริการทางการศึกษาโดยรวมทั้ง 4 ด้าน ไม่แตกต่างกัน 3) ข้อเสนอแนะแนวทางการ

ให้บริการทางการศึกษาของนักเรียน ได้แก่ โรงเรียนควรมีการปรับปรุงระบบการบริการ การสร้างความพึงพอใจ และปรับปรุงระบบงานแบ่งงานให้ชัดเจนตามหน้าที่

คำสำคัญ: การให้บริการทางการศึกษา, โรงเรียนพระปริยัติธรรมศรีศาสนวิทยา, ความพึงพอใจ

ABSTRACT

The purpose of this thesis was as following: 1) to study satisfaction toward providing educational service, 2) to compare satisfaction toward providing educational service as classified by age, education levels, and grade point average, 3) to collect the suggestions, problems and obstacles on satisfaction toward providing educational service of Phrapariyattidham Srisasana Vitaya school, Mueng District, UbonRatchathani Province. The population of this study was 380 students of PhrapariyattidhamSrisasanaVitaya school, Mueng District, UbonRatchathani Province. The sample group used in this study was 191 students of Phrapariyattidham Srisasana Vitayaschool, Mueng District, Ubon Ratchathani Province. The researchinstruments was questionnaire of five levels for 30 items. The statistics used in data analysis were mean, standard deviation, independent sample t-test and One-WAN ANOVA.

The results of this research were as following : 1) the satisfaction toward providing educational service of Phrapariyattidham Srisasana Vitaya school, Mueng District, Ubon Ratchathani Province was of totally high level. 2) Students with different ages had different satisfaction toward providing educational service at 0.05 level of statistical significance, but students with different education levels and GPA had no statistical significance. 3) the suggestions toward providing educational service to students were as following: the school should improve on the system of educational service provision and set up the clear division of working in office.

Keywords: providing educational service, PhrapariyattidhamSrisasanaVitaya school, satisfaction

1. บทนำ

การศึกษานับว่ามีความสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาคนในสังคมซึ่งคนเป็นสุดยอดทรัพย์สินของแผ่นดินและเป็นทรัพยากรที่มีค่าที่สุดปัจจุบันประเทศไทยได้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ซึ่งเน้นการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับการสร้างศักยภาพและคุณภาพชีวิตของคนเป็นอันดับแรก ทางด้านกาย จิตใจ และสติปัญญา เพื่อให้มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพ มีความเข้าใจ และสามารถปรับตัว

เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของโลกโดยไม่ละทิ้งวัฒนธรรม และจารีตประเพณีที่สั่งมาของไทย การศึกษา คือ การเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งมีหลักสำคัญ 4 ประการ คือ 1. เรียนเพื่อรู้ คือ การฝึกฝนในวิธีการเรียน เพื่อจะได้ตักตวงประโยชน์จากการศึกษาตลอดชีวิต 2. เรียนเพื่อปฏิบัติได้จริง คือ การเรียนรู้โดยอาศัยประสบการณ์ต่างๆ ทางสังคม และในการประกอบอาชีพ สามารถรับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ และปฏิบัติงานเป็นหมู่คณะได้ 3. เรียนรู้เพื่อจะอยู่ร่วมกัน คือ การสอนให้เข้าใจผู้อื่นและตระหนักดีว่าเราจะต้องพึ่งพาอาศัยกันและกันโดยชี้ให้เห็นว่าความหลากหลาย ความเข้าใจอันดีต่อกัน สันติภาพอันล้ำค่าที่คุณควรแก่การหวงแหน 4. เรียนรู้เพื่อชีวิต คือ การปรับปรุงบุคลิกภาพของตนได้ดีขึ้น ดำเนินการต่าง ๆ ได้โดยอิสระเสรีมี คุลยพินิจและความรับผิดชอบต่อตนเองมากขึ้น การศึกษาจึงมีบทบาทในการเตรียมคนเข้าสู่บทบาทหน้าที่ทางสังคม ซึ่งจะต้องฝึกฝน และขัดเกลาเมื่อเรามั่นใจว่าสังคมในวันข้างหน้าเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้คนในสังคมจึงพร้อมด้วยคุณภาพซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาสมอง ของมนุษย์นั่นเอง เพื่อคุณภาพการศึกษาของประชาชนในประเทศให้เป็นคนดีเป็นคนเก่งและดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขพร้อมทั้งแข่งขัน และร่วมมืออย่างสร้างสรรค์ในเวทีระดับโลกอย่างสง่างาม

การศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญของสังคมในการพัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง และสังคม ระบบการศึกษาต้องมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับระบบอื่น ๆ ด้วยปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก การจัดการศึกษาจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบและทัศนคติ และทิศทางให้สอดคล้องกับระบบสังคมและเศรษฐกิจ การจัดการศึกษา จึงเป็นหน้าที่ของทุกคนโดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานศึกษาซึ่งเป็นสถานที่ที่ใกล้ชิดตัวนักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนมากที่สุดซึ่งต้องพัฒนาชีวิตของคนอย่างครบถ้วนทั้งในด้านความรู้ความเข้าใจในวิชาการต่าง ๆ การพัฒนาความคิดและสติปัญญา การปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมในทางที่ถูกที่ควร การสร้างทัศนคติ ค่านิยมที่ถูกต้อง การสร้างมาตรฐานทางคุณธรรม จริยธรรมให้เกิดขึ้นในชีวิตของผู้เรียน เป็นการพัฒนาความเป็นมนุษย์อย่างเป็นองค์รวมทั้งทางการพัฒนาร่างกายจิตใจ และสติปัญญา

โรงเรียนพระปริยัติธรรมศรีศาสนวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานีเป็นสถาบันการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาที่สำคัญในการทำหน้าที่ให้บริการทางการศึกษาแก่นักเรียนในเขตจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดใกล้เคียงความสำเร็จหรือความล้มเหลวของโรงเรียนพระปริยัติธรรมจะอยู่ที่ผลปฏิบัติงานของโรงเรียนเป็นส่วนใหญ่โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาวะปัจจุบัน บ้านเมืองมีการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านสภาวะเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ประชาชนในพื้นที่ทั่วประเทศไทยมีการศึกษาเพิ่มขึ้น วิธีการดำเนินชีวิตของประชาชนมีการเปลี่ยนแปลงเป็นเหตุให้ต้องแสวงหาการศึกษาในสถาบันต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชนตามความสามารถที่ตนถนัดในสาขาวิชานั้น ๆ จากการศึกษาของประเทศมีความเจริญมากขึ้นนี้เองจึงทำให้โรงเรียนพระปริยัติธรรมศรีศาสนวิทยา ต้องมีภาระหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติมากขึ้น

จากการเริ่มทำการสอนมาเมื่อ 15 พฤษภาคม 2550 โรงเรียนพระปริยัติธรรมศรีศาสนวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานีได้ดำเนินมาเป็นเวลา 5 ปีจากโรงเรียนที่มีพระภิกษุสามเณรจำนวน 380รูป จากการศึกษาที่โรงเรียนพระปริยัติธรรมศรีศาสนวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ได้ให้บริการทางการศึกษาแก่นักเรียนในหลายปีที่ผ่านมาพบว่ามีปัญหาอยู่หลายประการ คือ เมื่อนักเรียนมาใช้บริการแล้วรู้สึกไม่ค่อยมี

ความสุข จะเห็นได้จากพฤติกรรมของผู้มาใช้บริการ เช่น การโดดเรียน มาเรียนไม่สม่ำเสมอ ขอบขาดเรียน เมื่อมาถึงโรงเรียนแล้วไม่เข้าห้องเรียน ซึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญและส่งผลกระทบต่อโรงเรียนเป็นอย่างมาก

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยในฐานะเป็นนักศึกษา จึงมีความประสงค์ที่จะทำการศึกษาวินิจฉัยว่า นักเรียนมีความพึงพอใจในการให้บริการการศึกษามากน้อยเพียงใดต่อโรงเรียนพระปริยัติธรรมศรีศาสนวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อนำผลการค้นพบปัญหานำไปปรับปรุงแก้ไขในการให้บริการทางการศึกษา และปฏิบัติงานโครงการการวางแผนพัฒนาทางการศึกษา การให้บริการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และเพื่อสร้างทัศนคติ ค่านิยมที่ถูกต้องการสร้างมาตรฐานทางคุณธรรม จริยธรรมให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนที่จะทำให้เกิดความเป็นเอกภาพ และเป็นสากลมากยิ่งขึ้นอันจะนำไปสู่ความเป็นสถาบันการศึกษาที่มีศักยภาพและประสิทธิภาพในอนาคต

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อการให้บริการทางการศึกษาของนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมศรีศาสนวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ผู้วิจัยกำหนดวัตถุประสงค์ ดังนี้

2.1 เพื่อศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อการให้บริการทางการศึกษาของนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมศรีศาสนวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

2.2 เพื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจที่มีต่อการให้บริการทางการศึกษาของนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมศรีศาสนวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานีของนักเรียน จำแนกตามอายุชั้นเรียน เกรดเฉลี่ย

2.3 เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการให้บริการทางการศึกษาของนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมศรีศาสนวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

3. สมมติฐานของการวิจัย

3.1 นักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความพึงพอใจต่อการให้บริการทางการศึกษาแตกต่างกัน

3.2 นักเรียนที่มีชั้นเรียนต่างกัน มีความพึงพอใจต่อการให้บริการทางการศึกษาแตกต่างกัน

3.3 นักเรียนที่มีเกรดเฉลี่ยต่างกัน มีความพึงพอใจต่อการให้บริการทางการศึกษา แตกต่างกัน

4. ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

4.1 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านประชากรที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการตอบแบบสอบถามการวิจัย คือ

1) ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรมศรีศาสนวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี รวมทั้งหมดจำนวน 380 รูป

2) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรมศรีศาสนวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี รวมทั้งหมดจำนวน 191 รูป โดยผู้วิจัยใช้ตารางกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างของ เครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) โดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

4.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการมุ่งศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อการให้บริการทางการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมศรีศาสนวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ใน 4 ด้าน คือ 1) ด้านอาคารสถานที่ 2) ด้านการเรียนการสอน 3) ด้านห้องสมุด 4) ด้านบุคลากร ตามกรอบแนวคิดของสำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย “มาตรฐานการปฏิบัติงานโรงเรียนมัธยมศึกษา พ.ศ. 2552”

4.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านพื้นที่ในการตอบแบบสอบถามการวิจัย ได้แก่ โรงเรียนพระปริยัติธรรมศรีศาสนวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

5. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

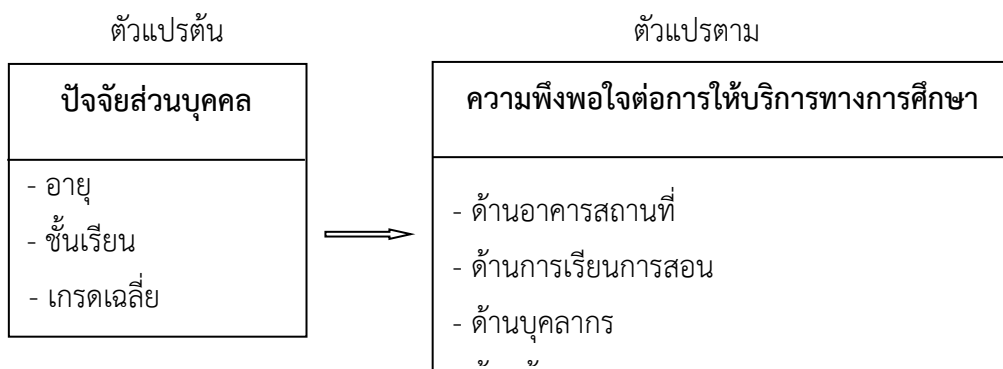
5.1 ทำให้ทราบความพึงพอใจต่อการให้บริการทางการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมศรีศาสนวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

5.2 ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบ ความพึงพอใจต่อการให้บริการทางการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมศรีศาสนวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี จำแนกตาม อายุ ชั้นเรียนและเกรดเฉลี่ย

5.3 เพื่อนำไปเป็นแนวทางปรับปรุงแก้ไขพัฒนางานการให้บริการทางการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมศรีศาสนวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานีและนำไปใช้ในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

6. กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาในการทำวิจัยเป็นการศึกษาเรื่อง “ความพึงพอใจต่อการให้บริการทางการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมศรีศาสนวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี” โดยใช้กรอบแนวคิดจากสำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย มาตรฐานการปฏิบัติงานโรงเรียนมัธยมศึกษา พ.ศ. 2552 ได้แก่ 1) ด้านอาคารสถานที่ 2) ด้านการเรียนการสอน 3) ด้านบุคลากร 4) ด้านห้องสมุด ดังแสดงในแผนภูมิข้างล่างนี้

แผนภูมิกอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

7. สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาวิเคราะห์ระดับความพึงพอใจต่อการให้บริการทางการศึกษาที่อยากเพิ่มเติมของนักเรียนมัธยมศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรมศรีศาสนวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี พบว่านักเรียนมีระดับความพึงพอใจต่อการให้บริการทางการศึกษาโดยรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษามีความรู้ความเข้าใจในระบบและแผนงานในการบริการทางการศึกษาของนักเรียนในสถานศึกษา โดยมีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา โรงเรียนมีบริการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริง เพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม โรงเรียนได้แสวงหาและจัดสรรความรู้ที่มีประโยชน์มาสอนให้กับนักเรียน ด้วยวิธีการสอนต่าง ๆ ที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการคัดสรรบุคลากร การจัดหาอาคารสถานที่ และการจัดสภาพแวดล้อมต่างๆ ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ที่ดีของนักเรียน สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับปี 2553 ได้ระบุจุดมุ่งหมายและหลักการของการจัดการศึกษาไว้ว่า “การศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” การจัดการศึกษา จึงเป็นยุทธวิธีหนึ่งในการพัฒนาประเทศเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาคนในชาติให้มีคุณภาพสอดคล้องกับความเจริญก้าวหน้าของโลก และตอบสนองความต้องการของสังคม ทั้งนี้ต้องมุ่งพัฒนาให้ครบทั้งด้านสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ และสังคม ตลอดทั้งเป็นคนเก่งเป็นคนดี ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ ที่กำหนดการจัดการศึกษามีหลายระดับนับตั้งแต่ก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ในแต่ละระดับจะมีจุดที่เน้นแตกต่างกัน สำหรับระดับประถมศึกษาเป็นการศึกษาระดับพื้นฐานเพื่อให้ทุกคนได้มีโอกาสรับการศึกษาในระดับพื้นฐานอย่างเท่าเทียมกัน เพื่อให้เป็นพลเมืองดี มีคุณภาพ มีความรู้ความสามารถ ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข และเพียงพอต่อการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมในระดับสูงต่อไป และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ **กนก ไบบัว** ได้กล่าวไว้ว่า การให้บริการศึกษาระดับอุดมศึกษาว่า ภารกิจในด้านการให้บริการวิชาการแก่สังคมมีความจำเป็นไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าภารกิจอื่นๆ เพราะนอกจากจะเป็นการช่วยแก้ไขปัญหาของสังคมได้ตามความจำเป็นของสังคมแล้ว ยังช่วยสนับสนุนส่งเสริมให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างตรงกับสภาพความเป็นจริงของสังคม ถ้าพิจารณาตามลักษณะของสถาบันทั่วไปแล้วจะเห็นว่าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยมีการผลิตกำลัง การพัฒนาบุคลากร ความเจริญก้าวหน้า และเผยแพร่ความรู้ การให้บริการสังคมทะนุศิลาวัฒนธรรม สอดคล้องกับการวิจัยของ **ประสงค์ อุทัย** ได้ทำการศึกษางานวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการให้บริการของมหาวิทยาลัยธนบุรี ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการให้บริการของมหาวิทยาลัยธนบุรี โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากเรียงตามลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อยคือด้านเวลาในการให้บริการ รองลงมา คือด้านบุคลากร ด้านข้อมูลและด้านอาคารสถานที่ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างพบว่านักศึกษาที่มีเพศและอายุต่างกันมีความพึงพอใจโดยรวมไม่แตกต่างกัน

2. การศึกษาวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการให้บริการทางการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมศรีศาสนวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ที่มี อายุ ระดับชั้นเรียน และเกรดเฉลี่ย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) จากสมมติฐานของการวิจัยที่ว่า นักเรียนที่มี อายุ ต่างกัน มีระดับความพึงพอใจต่อการให้บริการทางการศึกษาแตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่มีอายุต่างกัน จะมีความพึงพอใจต่อการให้บริการทางการศึกษาแตกต่างกันด้วย โดยผลการวิจัยที่ได้นั้นเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เพราะว่า นักเรียนมีอายุ ต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ **รวีวรรณ สนั่นวรเกียรติ** ได้ทำการศึกษางานวิจัยเรื่องความพึงพอใจของนักศึกษา ระดับบัณฑิตศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนของหลักสูตรสาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนของหลักสูตรสาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือด้านอาจารย์ผู้สอน รองลงมา ได้แก่ ด้านหลักสูตร ส่วนด้านปัจจัยที่สนับสนุนการเรียนการสอนอยู่ในระดับมากเท่านั้น ผลเปรียบเทียบในภาพรวมนักศึกษาเพศชายและเพศหญิงมีความพึงพอใจไม่แตกต่างกันส่วนนักศึกษาที่มี อายุและระดับการศึกษาต่างกันในภาพรวมมีความพึงพอใจต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.5

2) จากสมมติฐานของการวิจัยที่ว่านักเรียนที่มีระดับชั้นเรียนต่างกันมีระดับความพึงพอใจต่อการให้บริการทางการศึกษาโดยรวมทั้ง 4 ด้าน ไม่แตกต่างกัน ที่เป็นเช่นนี้เพราะนักเรียนที่ตอบแบบสอบถามมีระดับความพึงพอใจต่อการให้บริการทางการศึกษาต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ **อุดม สว่างวงศ์** ได้ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาสถานศึกษาคาทอลิก สังฆมณฑลอุบลราชธานี พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจในการจัดการศึกษา สถานศึกษาคาทอลิก สังฆมณฑลอุบลราชธานี ใน 4 ด้าน คือ ด้านหลักสูตร ด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่ และด้านพัฒนาคุณธรรม และจริยธรรม อยู่ในระดับปานกลาง และนักเรียนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน นักเรียนมีอายุที่แตกต่างกันและนักเรียนเรียนอยู่ในสถานศึกษาที่มีขนาดที่ต่างกัน มีความพึงพอใจต่อการจัดการศึกษาของสถานศึกษา คาทอลิก สังฆมณฑลอุบลราชธานี ไม่แตกต่างกัน

3) จากสมมติฐานของการวิจัยที่ว่านักเรียนที่มีเกรดเฉลี่ยต่างกันมีระดับความพึงพอใจต่อการให้บริการทางการศึกษาไม่แตกต่างกัน ที่เป็นเช่นนี้เพราะนักเรียนที่ตอบแบบสอบถามมีเกรดเฉลี่ยต่างกันแต่มีระดับความพึงพอใจต่อการให้บริการทางการศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของ **นิพนธ์ มณีรัตน์** ได้ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อสภาพแวดล้อมของโรงเรียนนาทวีวิทยานิคม อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อสภาพแวดล้อมของโรงเรียนนาทวีวิทยานิคม อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลาโดยรวมอยู่ในระดับมาก จำแนกตามเพศ อายุ ช่วงชั้นเรียน เกรดเฉลี่ยและอาชีพของผู้ปกครอง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านบุคลากร ด้านการเรียนการสอน ด้านการบริหารจัดการและด้านกายภาพอยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมของโรงเรียนนาทวีวิทยานิคม อำเภอเมืองนาทวี จังหวัดสงขลา จำแนกตามเพศ อายุ เกรดเฉลี่ยไม่แตกต่างกัน

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

ข้อมูลทฤษฎี

1) หนังสือทั่วไป

กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). **แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีผู้เรียนเป็นสำคัญระดับประถมศึกษา ม.ท.ป.**

กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน.

กิตติมา ปรีดีดีลิก. (2529). **ทฤษฎีการบริหารองค์การ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธนะการพิมพ์.

_____. (2520). **ปรัชญาการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : ประเสริฐการพิมพ์.

กุหลาบ ปั่นลายนาค. (2548). **การปฏิบัติงานในห้องสมุดโรงเรียน**. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ครั้งที่ 3. สุวีริยา-
สาส์น.

กาญจน์ เรืองมนตรี. (2543). **เอกสารประกอบการบรรยายในชั้นเรียน**. มหาสารคาม : ภาควิชาการบริหาร
การศึกษา มหาวิทยาลัย มหาสารคาม.

ก่อ สวัสดิพานิชย์. (2537). **เอกสารการสอนชุดวิชาไทยศึกษา. หน่วยที่ 14**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

คณาจารย์ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะวิชาครุศาสตร์ วิทยาลัยครูสวนสุนันทา. (2532). **การศึกษาไทย**.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เจริญผล.

ฐิติภัทร ประสทธิพร. (2545). **ครุฑที่หนึ่งในโลก**. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ครั้งที่ 1. สำนักพิมพ์สุวีริยาสาส์น.

ติน ปรัชญพฤทธิ. (2542). **พฤติกรรมมนุษย์ในองค์กร**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

ถนอม มากะจันทร์. (2546). **ทฤษฎีการศึกษาและการพัฒนาหลักสูตร**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช.

2) วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์/รายงานการวิจัย

กนก ไบบัว. (2544). **การบริการสังคมของสถาบันอุดมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. วิทยานิพนธ์ครุศา
สตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จิตรกร คำพล. (2549). **ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ
ชุดเฉพาะกิจปราบปรามยาเสพติดให้โทษของสถานีตำรวจภูธรในสังกัดตำรวจภูธรจังหวัด
อุบลราชธานี**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏ
อุบลราชธานี.

จรัส โพธิ์จันทร์. (2543). **ความพึงพอใจในการทำงานของอาจารย์วิทยาลัยพลศึกษาในภาคเหนือ**. ปริญญา
นิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก.

จงจิน สุขสิงห์. (2547). **ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนเอกชนระดับปฐมวัย จังหวัด
หนองคาย**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏสารคาม.

เฉลิม ฉวีวงศ์. (2543). **การศึกษาความคาดหวังของผู้ปกครองนักเรียนและสภาพการปฏิบัติจริงต่อการวัด
ต่อระดับก่อนประถมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานประถมศึกษาจังหวัด
อุบลราชธานี**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี.

ชาญชัย ราชโคตร. (2545). **ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการบริการของสำนักงานทะเบียนอำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

ประสงค์ อุทัย. (2551). **ความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการให้บริการของมหาวิทยาลัยธนบุรี**. รายงานการวิจัย, คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยธนบุรี.

2. ภาษาอังกฤษ

1) Books

Adams, J. Stacey. (1965). **Inequity in social exchange**. in Berkowitz, Leonard (Ed), *Advances in Experimental Social Psychology*, Vol. 2, Academic Press, New York.

Dewey, J. (1976). **Moral Principle in Education**. Boston : Houghton Mifflin Co.

John Locke. (1996). **Some Thoughts Concerning Education and of the Conduct of the Understanding**. ed. by Ruth W. Grant and Nathan Tarcov Hackett.

การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเรื่องชราในพุทธปรัชญาเถรวาท

An Analytical Study of the Concept of Jara in Theravada Buddhist Philosophy

พระเทียง ตปสีโล

Phra Tean Tapasilo (Sra kaeo)

นักวิชาการอิสระ ด้านพุทธศาสนาและปรัชญา

Independent Scholar in Buddhism and Philosophy

E-mail: Phratentapa@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 12 มกราคม 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 30 มีนาคม 2564

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 30 มีนาคม 2564

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องชราในศาสตร์ต่าง ๆ 2) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องชราในพุทธปรัชญาเถรวาท 3) เพื่อวิเคราะห์แนวคิดเรื่องชราในพุทธปรัชญาเถรวาท การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เน้นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎก ตำราทางวิชาการ ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์และสารนิพนธ์ เกี่ยวกับแนวคิดเรื่องชราในพุทธปรัชญาเถรวาท

ผลจากการวิจัย พบว่า 1. แนวคิดเรื่องชราในศาสตร์ต่าง ๆ พบว่า ชรา ได้แก่ ความแก่ ของผู้สูงอายุ โดยมีการนับอายุ 60 ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย เช่น ทาง ตา หู จมูก ลิ้น ร่างกาย และใจ เกิดการเสื่อมสภาพทรุดโทรมที่ส่งผลเสียกับชีวิตตนเอง ต่อครอบครัว และประเทศชาติ ที่ต้องสูญเสียบุคลากรสำคัญของหน่วยงาน เมื่อต้องเกษียณ หรือตายจากไป 2. แนวคิดเรื่องชราในพุทธปรัชญาเถรวาท พบว่า ชรา ได้แก่ ความแก่ ความคร่ำคร่า ความซำรุด ความทรุดโทรม ความมีฟันหลุด ความมีผมหงอก ความมีหนังเหี่ยวย่น ความเสื่อมอายุ ความห่อหมกแห่งอินทรีย์ และรูป โดยเกิดขึ้นจากอำนาจของอวิชชาคือ ความไม่รู้ว่าอุปาทานชั้น 5 ว่าเป็นทุกข์ ซึ่งประกอบด้วย รูปนาม ที่อาศัยอายตนะ คือ อาศัย ตา หู จมูก ลิ้น และใจ (อารมณ์) เป็นแดนเกิด ทำให้มนุษย์เกิดในสังสารวัฏนี้ต้องพบกับ ความแก่ เจ็บ และตาย เช่นนี้ โดยเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติที่เรียกว่า ไตรลักษณ์ 3. วิเคราะห์แนวคิดเรื่องชราในพุทธปรัชญาเถรวาท สรุปว่า ชรามีสาเหตุมาจากความไม่รู้ในอริยสัจ 4 คือ ไม่รู้ทุกข์อริยสัจ ไม่รู้สมุทัยอริยสัจ ไม่รู้ทุกขนิโรธอริยสัจ ไม่รู้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา และไม่รู้จัก ธาตุ อายตนะ ที่เป็นอดีต ที่เป็นอนาคต ที่เป็นทั้งอดีตอนาคต จึงต้องวนเวียนในสังสารวัฏแห่งการเกิด แก่ เจ็บ และตาย ความเศร้าเสียใจ ความรำไรราพัน ความไม่สบายกาย ความไม่สบายใจ ความคับแค้นใจ ความประจวบกับสิ่งไม่เป็นที่รัก ความพลัดพรากจากสิ่งที่รักปรารถนาสิ่ง

ได้ไม่ได้สิ่งนั้น อุปาทานชั้น 5 เป็นทุกข์ จึงต้องปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ 8 ประการ สรูปก็คือ ศีล สมาธิ และ ปัญญา ที่เป็นแนวทางการปฏิบัติ เพื่อดับอวิชชา ตัณหา มานะและทิฏฐิ

คำสำคัญ : แนวคิดเรื่องชรา, พุทธปรัชญาเถรวาท, อริยสัจ 4

ABSTRACT

The objectives of this research article were: 1) to study the Concept aging (Jara) in Various sciences 2) to study of the Concept aging (Jara) in Theravada Buddhist Philosophy 3) to analyze the Concept of aging (Jara) in Theravada Buddhist Philosophy. The thesis was qualitative research by using documentaries research methodology, the data have been analyzed the Tipitaka, research, thesis and relevant texts/documents which concerning of aging concept in Theravada Buddhist Philosophy.

The results of the study found that : 1. The aging concept in the science of aging, people were being elderly at the age of 60. In this age, human body change in many ways such as the eyes, ears, nose, tongue, body, and mind deteriorate deterioration that adversely affects the living and also for their families and society when they retire or pass away. 2. The aging concept in the Buddhist philosophy, aging is archaic to the detriment of the damaged tooth with the gray hair and a wrinkled skin. The aging of the organic forms of arising from ignorance. Ignorance is prejudiced Five Khans that are suffering, which contains the living sense of living eyes, ears, nose, tongue and heart (emotion) which is the resulting human beings in samsara have met with the injured and dead, this is the law of nature which called the Trinity itself. 3. The analyzed the concepts of aging in the Buddhist Philosophy showed that aging had caused from ignorance, which had the root from unknown in the Four Noble Truths. Staring at unknown unsatisfactoriness (Dukkha), the cause or origin of suffering (Dukkha-samudaya), the cessation of suffering (Dukkha-nirodha), the path leading to the cessation of suffering (Dukkha-nirodha mamini patipada). Moreover, unknown in aggregates and elemental sense of the past and future. Moreover, it included the transmigration of birth, aging, illness, death, sorrow, the tiresome screed Physical Discomfort Uneasiness Railing The coincident with what is not loved, the separation from what desired, not what preconceived. In the Buddhist concept of aging the Five Khans are suffering that need to treat by following the Noble Eightfold Path which the eight precepts, the right way to go out is practicing in wise meditation to reduce some negative emotion such as passion and ignorance of the point of view.

Keywords : the Concept aging (Jara), the Buddhist philosophy, the Four Noble Truths

1. บทนำ

เมื่อ 2600 ปี ผ่านมาแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าได้บังเกิดขึ้นในโลก ทรงมองเห็นความทุกข์ที่เกิดขึ้นกับพระองค์เองและสรรพสัตว์ที่เกิดมาบนโลกใบนี้ ที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงกฎจักรของชีวิตได้ คือ เกิด แก่ เจ็บ และตาย ซึ่งเป็นสภาวะปกติของชีวิตของสรรพสัตว์ทั้งหลาย พระองค์จึงได้ออกแสวงหาหนทางที่จะออกจากทุกข์นั้น ในพุทธปรัชญาเถรวาทนี้ เป็นศาสนาที่มุ่งแสดงเฉพาะความจริงของชีวิตทุกชีวิต ที่อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของธรรมชาติที่สามารถอธิบายสิ่งต่าง ๆ เช่น เรื่องของชีวิตมนุษย์ได้อย่างดี ในพุทธปรัชญาเถรวาทได้กล่าวถึงหลักของชีวิตอันถือได้ว่าเป็นแก่นหรือสาระของชีวิตไว้อย่างชัดเจนว่า ชีวิตนี้ประกอบไปด้วยองค์ประกอบความจริง 2 อย่าง คือ ความจริงโดยสมมุติที่เรียกว่า สมมติสัจจะ และความจริงโดยปรมาตม คือ ความจริงในส่วนที่แนวทางเข้าสู่โลกุตระธรรมที่เรียกว่า ปรมาตมสัจจะ อาจ เข้าใจง่าย ๆ คือ กายกับจิตหรือ รูปกับนาม ซึ่งทั้งรูปและนามที่เรียกว่าชีวิตนี้เอง ในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นได้แสดงทฤษฎีเกี่ยวกับชีวิตเอาไว้ว่า ทุกสิ่งไม่เที่ยง คือ เมื่อเกิดขึ้นมาแล้วก็ตั้งอยู่ และดับเสื่อมสลายไปเป็นธรรมดาของชีวิต กล่าวได้ว่าพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นศาสนาแห่งปัญญา ซึ่งชี้ให้เห็นแนวคิดทั้งทางโลกและทางธรรมได้อย่างชัดเจน

ด้วยเหตุนี้ ในพุทธปรัชญาเถรวาทจึงมีคำสอนที่รับรองเรื่องชราหรือความแก่นี้ได้อย่างดี ได้แก่อริยสัจ 4 ที่ได้อธิบายเรื่องทุกข์หรืออริยสัจว่า แม้ความเกิดก็เป็นทุกข์ แม้ความแก่ก็เป็นทุกข์ แม้ความเจ็บก็เป็นทุกข์ และแม้ความตายก็เป็นทุกข์ จึงกล่าวได้ว่าความชราธรรมชาติดอย่างหนึ่งของกระบวนการธรรมชาติดีกอย่าง ที่หมู่สรรพสัตว์เมื่อเกิดมาแล้วจะหลีกเลี่ยงเสียมิได้ ซึ่งเมื่อว่าด้วยความหมายแล้ว ความชรา คือ ความแก่ ความคร่ำคร่า มีฟันหลุด มีผมหงอก มีหนังเหี่ยวย่น และมีความแก่หง่อมแห่งอินทรีย์ จึงกล่าวให้เข้าใจได้ว่าความชรานั้นมีองค์ประกอบอยู่ 2 ประการด้วยกัน ได้แก่ ความเสื่อมทางร่างกาย และความเสื่อมไปตามวัยของมนุษย์เกิดมาและใช้ชีวิตผ่านไปเรื่อย ๆ เป็นเหตุทำให้อวัยวะต่าง ๆ เสื่อมไปตามอายุไข ความเสื่อมทั้ง 2 อย่างนี้ จึงเรียกว่า ความชราหรือความแก่ ในความชราหรือความแก่นี้จัดได้ว่าเป็นกฎธรรมดาของโลก มีความเสื่อมเปลี่ยนแปลงไปตามธรรมชาติ ในพุทธปรัชญาเถรวาทมีหลักธรรมที่สำคัญที่แสดงถึงความเสื่อมหรือความเปลี่ยนแปลง เช่น ไตรลักษณ์ สังสารวัฏฏ์ หรือนิพพานที่แสดงให้เห็นว่าแนวคิดเรื่องความชรานั้น จึงเป็นส่วนมีความสำคัญต่อกระบวนการธรรมในทางพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นอย่างมาก ในฐานะที่เป็นความจริงของชีวิตอย่างหนึ่ง

แนวคิดเรื่องชราจึงเป็นเครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่ดีเยี่ยม ที่จะสามารถชักชวนให้ผู้สนใจในหลักธรรมเข้ามาปฏิบัติธรรมตามแนวทางพุทธปรัชญาเถรวาทได้ โดยเนื้อหาคำสอนที่สอนตรงต่อผู้ชราที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตนเองจึงสร้างศรัทธาให้เกิดได้ สำหรับสังคมโลกหรือสังคมไทยปัจจุบันนี้ มีการกล่าวถึงความชราหรือความแก่ไว้ในหลายแง่มุมทั้งใน ส่วนที่เป็นกรอบแนวคิดทางศาสนาอีกทั้งแง่ของวิทยาการสมัยใหม่ ซึ่งปัจจุบันคนมีความเชื่อเกี่ยวกับความชราหรือความแก่ที่แตกต่างกันออกไป บ้างก็เชื่อว่าความชราหรือความแก่เป็นเรื่องธรรมดาตามหลักคำสอนในพุทธปรัชญาเถรวาท บ้างก็มีความเชื่อว่าความชราหรือความแก่นั้นเกิดมาจากหลายสาเหตุต่างกันไป เช่น อนุมูลอิสระ คือ เซลล์ที่เป็นเหตุให้มีความไม่เสถียรแล้วไปจับกับเซลล์อื่น ๆ ทำให้เซลล์ที่ถูกจับตายหรือเสื่อมไปซึ่งอนุมูลอิสระ จึงเป็นสาเหตุของความชราหรือความแก่นั่นเอง แต่ไม่ว่าจะมีข้อสรุปเรื่องนี้อย่างไร ผู้คนในสังคมสมัยปัจจุบันนี้ส่วนใหญ่ก็ยังให้ความสนใจพยายามหาหนทางที่จะชะลอความชราหรือความแก่นั้นได้อย่างไร และควรทำอย่างไรที่จะทำให้ตัวเองตายช้าลงหรืออายุยืนยาวมากขึ้น จึง

เป็นการหาวิธีหลีกเลี่ยงความชราความแก่ที่ตนหรือเผชิญอยู่เฉพาะไปก่อน แต่สิ่งที่ถือว่าเป็นปัญหาของผู้คนในสังคมสมัยปัจจุบันก็คือ การที่คนหนุ่มสาวไม่คิดถึงความแก่ชรา จึงดำเนินวิถีชีวิตโดยประมาททำให้เกิดความผิดพลาด การที่คนแก่คนชราหรือผู้ที่กำลังจะแก่ชรา ไม่ยอมรับสภาวะความชราหรือความแก่ของตนจึงพยายามที่จะหนีความชราความแก่ของตน จนนำมาซึ่งความทุกข์กาย ทุกข์ใจ เพราะความแก่ความชราเป็นเหตุ จึงนำมาซึ่งความเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สิน การที่คนแก่คนชราถูกทอดทิ้งให้อยู่ตามลำพังคนเดียวอันเนื่องมาจากความไม่รับเอาใจใส่ของลูกหลาน ซึ่งสะท้อนปัญหาคนในสังคมได้ดี โดยไม่สนใจไม่เห็น โทษหรือคุณค่าของคนแก่คนชรา จึงยังไม่สนใจศึกษาแนวคิดเรื่องความแก่ความชราเท่าที่ควร

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าประเด็นเรื่องชราหรือความแก่นี้ จึงถือได้ว่าเป็นประเด็นที่มีความสำคัญเพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ทุกคนที่อยู่บนโลกใบนี้ ตามแนวคิดทางพุทธปรัชญาเถรวาทได้แสดงหลักการเหล่านี้ไว้โดยละเอียดด้วย ประการนี้ ผู้วิจัยจะได้นำมาศึกษาพร้อมทั้งปรับปรุงแก้ไข เพื่อประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่สังคมมากที่สุด เหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเลือกที่จะทำการวิจัยเรื่องชราในพุทธปรัชญาเถรวาท ก็เพราะต้องการที่จะศึกษาค้นคว้าแนวคิดเรื่องชราที่ปรากฏในหนังสือหรือคัมภีร์พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท จึงมุ่งเน้นกลุ่มคนทั่วไปที่กล่าวไว้หลายประเด็น และมุ่งเน้นคุณค่าของคนชราตามที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ที่ส่งผลต่อคุณค่านิยมภายในจิตใจ พร้อมทั้งคุณประโยชน์แก่ตนเอง ไม่ก่อให้เกิดเป็นปัญหาที่มีอิทธิพลต่อสังคมส่วนรวมนั่นเอง เพื่อแก้ไขปัญหาค้นคว้าได้ตรงตามความต้องการ จึงเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและจิตใจตนเองและสังคมต่อไป โดยการนำมาศึกษาวิเคราะห์เพื่อหาข้อสรุปหาข้อมูล เพื่อจะได้นำแนวคิดดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและสังคมมากที่สุด ซึ่งผู้วิจัยคาดว่า การศึกษาวิจัยจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ศึกษาในปัจจุบันและอนาคตข้างหน้าต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเรื่องชราในพุทธปรัชญาเถรวาท โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องชราในศาสตร์ต่าง ๆ
2. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องชราในพุทธปรัชญาเถรวาท
3. เพื่อวิเคราะห์แนวคิดเรื่องชราในพุทธปรัชญาเถรวาท

3. บทสรุป

1. แนวคิดเกี่ยวเรื่องชราในศาสตร์ต่าง ๆ

จากการศึกษาเรื่องนี้พบว่า แนวคิดเรื่องชราในศาสตร์ต่าง ๆ นั้น เป็นการศึกษาความหมายเรื่องชราตามแนวคิดของนักปราชญ์ที่เป็นผู้รู้ทั้งในประเด็นที่แตกต่างกันออกไป พร้อมทั้งความสำคัญของผู้สูงอายุ (คนแก่ คนชรา) ที่มีต่อประเทศชาติในพระราชนิพนธ์ผู้สูงอายุ พร้อมทั้งแนวคิดที่มีความสำคัญต่อศาสนาต่าง เช่น ศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ศาสนาอิสลาม และพราหมณ์ฮินดู หรือความสำคัญต่อแนวคิดคนทั่วไป ตลอดถึงทฤษฎีความชราในวัยผู้สูงอายุทั้งในแง่พุทธศาสตร์ ชีววิทยา จิตวิทยา และสังคมวิทยาหรือแม้แต่ทฤษฎีเกี่ยว

ความชราทั่วไป โดยมีการแบ่งประเภทความชราออกเป็น 2 ประเภท คือ การแบ่งประเภททั่วไป และแบ่งประเภทตามอายุของในวัยผู้สูงอายุ ซึ่งดูจากการเปลี่ยนแปลงตามอายุที่มีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย และจิตผู้สูงอายุ หรือแม้แต่สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อคุณค่าและความสุขของผู้สูงอายุ พร้อมทั้งสาเหตุปัญหาคนชราที่เข้าสู่วัยสูงอายุ และแนวทางแก้ไขปัญหาความชราของผู้สูงอายุ ดังนั้น แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องชราในศาสตร์ต่าง ๆ จึงมีความเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ คือ คนแก่ คนชรา ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไปเป็นวัยเกษียณอายุการทำงานตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ให้นับ 60 ขึ้นไป ส่วนนับต่ำกว่า 60 ก็มี

2. แนวคิดเรื่องชราในพุทธปรัชญาเถรวาท

จากการศึกษาวิจัยพบว่า เป็นการศึกษาที่ได้กำหนดประเด็นหัวข้อที่ใช้ในการศึกษาวิจัยแนวคิดเรื่องชราในพุทธปรัชญาเถรวาทเอาไว้ ดังนี้ เป็นการแนวคิดเรื่องชราในพุทธปรัชญาเถรวาท โดยมีการศึกษาความเป็นมาที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสพระอานนท์ ความหมายเรื่องชราได้แก่ ความแก่ ความคร่ำคร่า ความชำรุด ความทรุดโทรม ความมีฟันหลุด ความมีผมหงอก ความมีหนังเหี่ยวยุ่น ความเสื่อมอายุ ความห่อหมกแห่งอินทรีย์ แห่งรูปเกิดขึ้นจากรูป คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม และธาตุไฟ นาม หรือนามธรรม 5 อย่าง เช่น เวทนา สัญญา เจตนา ผัสสะ มนสิการ ชั้นที่ 5 เช่น รูป เวทนา สัญญา สังขาร และ วิญญาณ และอายตนะใน 6 คือ จักขุ คือ ตา/โสตคือ หู/ฆานะ คือ จมูก/ชีวหา คือ ลิ้น/กาย คือ กาย/และมโน คือ ใจ หรืออายตนะภายนอก 6 ได้แก่ รูปะ คือ รูป/สัททะ คือ เสียง/คันธะ คือ กลิ่น/รสะ คือ รส/โผฏฐัพพะ คือ สิ่งต้องกาย/และธรรม หรืออัมมารมณฺ์ ซึ่งเป็นศึกษาจากอยู่ในพระไตรปิฎกและตามทัศนะของนักปราชญ์ พร้อมความสำคัญในฐานะที่เป็นหลักธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าเอาไว้อย่างชัดเจนเกี่ยวเรื่องความแก่หรือชราที่ เป็นปัญหาและสาเหตุมาจากอวิชาความไม่รู้นี้ทั้งสิ้น เพราะความไม่รู้นี้ จึงทำให้เกิดชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส ความประจวบกับสิ่งไม่เป็นที่รัก ความพลัดพรากจากสิ่งที่รักปรารถนาสิ่งใดไม่ได้สิ่งนั้น และอุปาทานชั้นที่ 5 เป็นทุกข์ ที่ทำให้หมู่สรรพสัตว์ต้องเวียนว่ายในวัฏฏะนี้ ไม่จบสิ้น เรื่องชราในพุทธปรัชญาเถรวาทนี้ จึงเป็นทุกข์อีกประการหนึ่งที่เป็นปัญหาสำคัญที่สุด เพราะเกี่ยวรูปนาม ชั้นที่ 5 อายตนะ ที่ทำให้ต้องเกิด แก่ เจ็บ และตาย หรือเป็นไปตามธรรมชาติของไตรลักษณ์ คือ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่สามารถบังคับบัญชาได้ตามใจปรารถนา โดยในบทนี้ ได้อธิบายถึงแนวทางแก้ไขเรื่องชราตามแนวทางอริยมรรค 8 สติปัฏฐาน 4 ที่เป็นหัวใจหลักในพุทธปรัชญาเถรวาท สรุปแล้วก็คือศีล สมาธิ และปัญญา เมื่อปฏิบัติตามยังส่งผลต่อคุณค่าในชีวิตเป็นอยู่ ทั้งโลกุตตร และคุณค่าประโยชน์ที่ผู้ชราได้รับจากการปฏิบัติตรงเท่านั้น จนนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดตามแนวในพุทธปรัชญาเถรวาท เช่น บรรลุดุธรรมชั้นใดชั้นหนึ่งหรือแม้แต่การทำที่สุสุดแห่งทุกข์ได้ คือ พระนิพพาน

3. วิเคราะห์แนวคิดเรื่องชราในพุทธปรัชญาเถรวาท

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า เป็นการศึกษาหัวข้อต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ เป็นการวิเคราะห์แนวคิดหลักธรรมเรื่องชราในพุทธปรัชญาเถรวาท ที่เกี่ยวข้องที่มาแห่งความแก่ คือ อวิชา ความไม่รู้ในอริยสัจ 4 คือ ความไม่รู้ในทุกขอริสัจ คือไม่รู้ในความเกิดทุกข์ ความไม่รู้ใน สมุททยอริสัจ คือไม่รู้ในต้นเหตุแห่งทุกข์ ความไม่รู้ใน ทุกขนิโรธอริยสัจ คือไม่รู้ความดับทุกข์ ความไม่รู้ใน ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา คือไม่รู้ข้อปฏิบัติที่ทำให้ถึงความดับทุกข์ ความไม่รู้ใน ชั้นที่ ธาตุ อายตนะ ที่เป็นอดีต ที่เป็นอนาคต ที่เป็นทั้งอดีตอนาคต และความไม่รู้ใน รูปนามที่เป็นปัจจัยกันเกิดขึ้นเป็นไป ตามหลักของปฏิขสมุปบาทอันเป็นธรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้นเป็นไป เพราะอวิชามีสังขาร

เป็นต้น จึงได้ทำการวิเคราะห์วิธีแก้ไขปัญหาเรื่องชราด้วยอริยมรรคในพุทธปรัชญาเถรวาท คือ การใช้อริยมรรคมีองค์ 8 ประการ เป็นแนวทางในการวิเคราะห์แก้ไขปัญหาคความชรา เป็นการใชหลักธรรมที่นำมาขยายเพื่อเพื่อเติมเกี่ยวกับการปฏิบัติตรงตามแนวอริยมรรคมีองค์ 8 ในการนำมาดับทุกข์ วิเคราะห์คุณค่าและประโยชน์จากการศึกษาเรื่องชราในพุทธปรัชญาเถรวาทนี้ ถือว่าได้คุณค่าประโยชน์ต่อตนเองโดยตรงและคนรอบข้าง คือ ทำให้มีความสุขทั้งทางร่างและจิตใจที่ยกระดับสูงขึ้นได้ และสรุปดังนี้ ดังนั้น พอจะสรุปผลเรื่องชราในพุทธปรัชญาเถรวาทนี้ได้ คือ แนวคิดเรื่องชราในศาสตร์ต่าง ๆ แนวคิดเรื่องชราในพุทธปรัชญาเถรวาท และศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องชราในพุทธปรัชญาเถรวาท ทุกสรรพสิ่งบนโลกใบนี้ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และมาสามารถบังคับบัญชาได้ดังนี้ เป็นตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติแห่งไตรลักษณ์นั่นเองดังนี้

บรรณานุกรม

- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2543). **พระไตรปิฎกและอรรถกถา ชุด 91**. นครปฐม : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2554). **พุทธประวัติ เล่ม 1**. พิมพ์ครั้งที่ 55. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระญาณสังวร (สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน)). (2555). **วิธีสร้างบุญบารมีชีวิตนี้สำคัญนัก**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ธรรมสภา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2556). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ 38. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ผลิธรรม ในเครือ บริษัท สำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์โฮม จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2554). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหามหวินทร์ ปุริสุตฺโตโม (ดร.) (2552). **เอกสารประกอบการสอนวิชาพุทธจริยศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 1. นครปฐม. พิมพ์ที่มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี). (2558). **มรณาวิชาสุดท้าย**. พิมพ์ครั้งที่ 1. จังหวัดสมุทรปราการ. พิมพ์ที่บริษัทออฟเว็ทพลัส จำกัด.
- พระครูสิงห์แก้ว วชิรธมฺโม (2554). **บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านไธสง จังหวัด ลำพูน**. ปริญญาพุทธศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูบรรพตพัฒนาภรณ์ (ครูโก). (2556). **การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องวัยในศาสนาพุทธเถรวาทกับศาสนาพราหมณ์ – ฮินดู**. ปริญญาพุทธศาสตร์บัณฑิตมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. (2557). **คู่มือแนวทางการอบรมผู้ดูแลผู้สูงอายุ**.
- นงลักษณ์ สะวานนท์. (2554). **การเข้าถึงธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : พิมพ์ที่บริษัทชุมทอง - อุตสาหกรรมและการพิมพ์ จำกัด.

บรรลุ ศิริพานิช. (2542). **ผู้สูงอายุไทย สภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดี.

พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ. (2547). **หนังสือพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546**. พิมพ์ครั้งที่แรก : กรุงเทพฯ. พิมพ์ที่ เจ.เอส. การพิมพ์.

พิน ดอกบัว. (2550). **พุทธปรัชญาแห่งชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ศสยาม.

ศรีเรือน แก้วกังวาน. (2549). **จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย เล่ม 2, วัยรุ่น - วัยสูงอายุ**. พิมพ์ครั้งที่ 8. (แก้ไขเพิ่มเติม) กรุงเทพฯ ฯ พิมพ์ที่ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. (2549). **รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการผู้ดูแลผู้สูงอายุในครอบครัว**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุรกุล เจนอบรม. (2534). **วิทยาการผู้สูงอายุ**. กรุงเทพฯ ฯ : คณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สุรีย์ มีผลกิจ. (2553). **สังสารวัฏ**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ ฯ. พิมพ์ที่บริษัท คอมพิวเตอร์ จำกัด.

กาญจนาณัฐ ชนะศักดิ์. (2552). **ศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับความ-ชราในสังคมไทยปัจจุบัน**. ปรินญาพุทธศาสตร์บัณฑิตมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ภทิรา ศิริमानนท์. (2551). **การศึกษาความศรัทธาในพุทธศาสนาและสัมพันธ์กับผู้ร่วมวัยของผู้สูงอายุ**. ปรินญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาพัฒนาการ, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ภิรมย์ เจริญผล. (2553). **ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ : กรณีศึกษาผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์ จังหวัดนครปฐม**. ปรินญาพุทธศาสตร์บัณฑิตมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พิทักษิณา สุภานุสร. (2546). **กลไกทางวัฒนธรรมในการช่วยเหลือผู้สูงอายุของชุมชนคนบพ**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เว็บไซต์

หมอชาวบ้าน. (2530). <https://www.doctor.or.th/article/detail/4930>.

กรองทอง กาญจนเลิศพรทวี. (2550). www.crs.mahidol.ac.th/news/minithesis/2550/008.doc.

อาจารย์ญาณภัทร ยอดแก้ว. (2555). <https://www.gotoknow.org/user/dhammarit/profile>.

พวงทอง ไกรพิบูลย์. (2555). <http://haamor.com/>.

ตุลระวี ไชยปัญญา. (2555). <https://tunlawee.wordpress.com/2012/05/19/วัยสูงอายุ-old-age/>.

บ้านท่าลาด. (2556). <http://baanthalad.blogspot.com/2013/06/blog-post.html>.

cluster ผู้สูงอายุ (2560). <http://aginghpc.blogspot.com/2017/02/blog-post.html>.

กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ และเครือข่ายผู้สูงอายุ. <http://hp.anamai.moph.go.th/soongwai/index.htm>.

แนวคิดและหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนาเถรวาท
Concepts and Principles of Mahayana Buddhism

มนัสวี ศรีนนท์

Manatsawee Srinont

สถาบันนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยมหิดล

Institute for Innovative learning Mahidol University

พระมหาหมณวินทร์ ปุริสุตตโม

Phramaha Maghavin Purisuttamo

ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม

Phrapariyattidhamma of Watawutwikasitaram

พระมหาสมเจต สมจारी

Phra Maha Somjet Samjaree

พระบุญฤทธิ อภิปุณโณ

Phra Boonrit Apipunno

พัชรินทร์ พูลเฉลียว

Patcharin Poolchaliew

พัชรี โคตรภา

Patcharee Kotpha

เข็มจิรา ขวัญทอง

Khemjira Khwanthong

วรรณิดา สุขนก

Wannida Suknok

ครรชิต มีซอง

Kanchit Meesong

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhsit University

Email: b_av7@hotmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 12 มกราคม 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 28 มีนาคม 2564

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 30 มีนาคม 2564

บทคัดย่อ

พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานเป็นนิกายในศาสนาพุทธฝ่ายอาจริยวาทที่นับถือกันอยู่ประเทศแถบตอนเหนือของอินเดีย เนปาล จีน ญี่ปุ่น เกาหลี เวียดนาม มองโกเลีย ไปจนถึงบางส่วนของรัสเซีย ส่วนจุดเด่นของพระพุทธศาสนานิกายนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับแนวคิดการบำเพ็ญตนเป็นพระโพธิสัตว์ เพื่อสร้างบารมีในการช่วยเหลือสรรพชีวิตในโลกไปสู่ความพ้นทุกข์ สำหรับการปฏิบัติตามพระวินัยนั้น ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานใช้เป็นแนวทางให้เอื้อต่อการปฏิบัติธรรมเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นและดำรงตนให้ดี

คำสำคัญ : พระโพธิสัตว์, พระพุทธเจ้า, พระวินัย

Abstract

Mahayana Buddhism is one of the Buddhist sects as the Acariyavada which is spreading in the northern regions of India, Nepal, China, Japan, Korea, Vietnam, Mongolia and some parts of Russia. The highlight of this sect of Buddhism is the idea of practice to be the Bodhisattva who accumulates charisma, therefore, in order for helping all beings in the world to eliminate suffering. For practicing the disciples in this sect, the people who believe in Mahayana only adhere to the disciplines as guidance to support their Dharma practices in terms of helping others and being good citizens.

Keywords: Bodhisattva, Buddha, discipline

1. บทนำ

แนวความคิดของพระพุทธศาสนา เป็นแนวคิดที่ก้าวล้ำแนวความคิดในยุคใดๆ เรียกว่าเป็นยุคที่สูงที่สุดของแนวความคิดของมนุษย์ในโลกนี้ ทุกส่วนของหลักธรรมมุ่งไปสู่ความสงบสุขของชีวิตและสังคมอย่างแท้จริง ปฏิบัติเมื่อไรก็ได้ผลเมื่อนั้นไม่จำกัดกาล แต่บุคคลในสังคมอีกมากที่ไม่อาจปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้าได้ทั้งหมด ไม่เข้าใจหลักธรรมของพระพุทธศาสนาได้แจ่มแจ้ง ดังนั้นจึงมีความแตกต่างกันในศีลแตกต่างกันในทิวถุ เป็นเหตุให้มีนิกายต่างๆ ซึ่งแนวความคิดของพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานเป็นแนวคิดที่หลายอย่างที่เข้าใจได้ยาก ความแตกต่างทางความคิดระหว่างเถรวาทกับมหายานที่มีบางส่วนที่มีความคิดที่ไม่เห็นด้วย เช่นแนวความคิดเรื่องวินัย ฝ่ายเถรวาทจะเน้นยึดถือปฏิบัติตามพระวินัยเป็นอันดับแรก และยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เพื่อแสดงความเคารพต่อพระพุทธเจ้า ซึ่งพระวินัยเป็นสิ่งสำคัญของเถรวาท แต่ฝ่ายมหายานไม่เน้นพระวินัยเป็นหลัก เพราะมหายานจะนับถือพระโพธิสัตว์ จะเน้นไปที่คุณธรรมแห่งพระโพธิสัตว์ ส่วนแนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์ เป็นสิ่งสำคัญของฝ่ายมหายานเป็นอย่างมาก จะมุ่งสอนปฏิบัติการบำเพ็ญบารมีเพื่อช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์เพื่อเป็นพระโพธิสัตว์ ส่วนเถรวาทเชื่อว่าจะจะเป็นพระพุทธเจ้าได้ต้องขึ้นอยู่กับบุญบารมีหรือเป็นบุคคลพิเศษ จึงไม่ให้ความสำคัญเรื่องนี้มากนัก แต่จะเน้นการบรรลุธรรมตามที่พระองค์ได้ทรงเทศนาสั่งสอน และเรื่องสุดท้ายคือ เรื่องพระพุทธเจ้าเถรวาท ในกายสาม เถรวาทยอมรับแต่ ธรรมกายกับ นิรมาณกายบางส่วน นอกนั้นไม่รับมหายานรับทั้งสาม คือ ทั้งธรรมกาย ได้แก่ พระธรรม สัมโสกกายคือ

กายจำลอง หรือ กายอวตารของพระพุทธเจ้า ทั้งหมดนี้เป็นแนวคิดแตกต่างกันตามความเชื่อของแต่ละนิกาย ระหว่างเถรวาทกับมหายาน จนกลายมาเป็นเนื้อหาการนำเสนอของความแตกต่างและทำความเข้าใจซึ่งประเด็นสำคัญ คือ แนวคิดพระโพธิสัตว์ แนวคิดพระวินัย และแนวคิดพระพุทธเจ้า ซึ่งบางเรื่องอาจจะทำความเข้าใจได้ยาก จึงจะนำเสนอให้ผู้อ่านได้ศึกษาข้อมูลถึงหลักสำคัญๆ ต่อไป

2. แนวคิดแบบพระพุทธศาสนา มหายาน

แนวความคิดแบบพระพุทธศาสนา มหายานมีลักษณะเด่นเป็นของตน ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาถูกตั้งข้อสงสัยและถูกนำไปเปรียบเทียบเสมือนว่าเป็นแนวความคิดที่ถูกต้องตามพระพุทธศาสนาดั้งเดิมหรือไม่ การตั้งข้อสงสัยและเปรียบเทียบกันและกันนี้เองเป็นเหตุให้นำไปสู่ความแตกแยกในพระพุทธศาสนา ระหว่างนิกายด้วยกันที่มีความคิดไม่เหมือนกัน ความรู้สึกภายในใจของแต่ละฝ่ายมักมองอีกฝ่ายหนึ่งว่ามีความไม่ถูกต้องไม่สมบูรณ์ มีความบกพร่องบางประการ หรือไม่ใช่พวก ไม่ใช่กลุ่มตัวเอง แม้จะไม่เป็นการหักล้างโดยใช้กำลังเข้าตัดสิน แต่ช่องว่างภายในใจของแต่ละฝ่ายก็เกิดขึ้น

การนำเสนอแนวความคิดแบบมหายานไปเปรียบเทียบความคิดของพระพุทธศาสนาเถรวาทในที่นี้ เพื่อให้ทราบถึงความแตกต่างของแนวคิดใหญ่ๆ ทั้งสองฝ่ายในพระพุทธศาสนา แต่จะนำไปเปรียบเทียบโดยพื้นฐานอยู่บนแนวคิดที่เข้าสู่ยุคหลังยุคใหม่ (Post Modernism) ความแตกต่างที่นำมาเปรียบเทียบมิได้ต้องการให้ทราบว่าของนิกายใดดีกว่ากันแต่เป็นการนำเสนอความแตกต่างในความเหมือน (Unity Diversity or Diversity in Unity) นั่นก็คือ เป็นความแตกต่างที่ทำให้เป็นพระพุทธศาสนาอีกรูปแบบหนึ่งที่ช่วยเหลือกันเผยแผ่ความสงบสุขไปสู่สังคม พระพุทธศาสนาทั้งสองนิกายหลัก คือ เถรวาทและมหายานเปรียบเทียบกันทั้งสองข้างที่นำพาตัวคนไปสู่ที่ต่างๆ ถ้าขาดปีกใดปีกหนึ่งก็ไม่สามารถบินได้ไกล ด้วยเหตุนี้ความแตกต่างที่จะนำเสนอในที่นี้เพื่อชี้ให้เห็นถึงลักษณะความเป็นมาของแต่ละฝ่าย แล้วนำเอาจุดดีของแต่ละฝ่ายมาเสริมเพื่อให้ถึงจุดประสงค์ที่ตนพึงปรารถนา

3. แนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์ของพระพุทธศาสนา มหายาน

พระโพธิสัตว์ถือว่าเป็นอุดมคติอันยิ่งใหญ่ของมหายาน ทุกคนมุ่งการปฏิบัติตามวิถีพระพุทธเจ้าทุกพระองค์เคยปฏิบัติกันมา กล่าวคือ การบำเพ็ญตนเพื่อช่วยเหลือสรรพสัตว์เป็น “พระโพธิสัตว์” มุ่งเน้นเพื่อให้เข้าถึงความเป็นพระพุทธเจ้าเพื่อจะได้สั่งสอนสรรพสัตว์ให้หลุดพ้น ดังนั้น พุทธศาสนิกฝ่ายมหายานก็ต้องการบำเพ็ญตนเช่นนั้น

แนวคิดเกี่ยวกับพระโพธิสัตว์ มิใช่เป็นแนวความคิดที่เกิดขึ้นใหม่เพียงเป็นแต่การนำเอาวิธีการปฏิบัติของพระพุทธเจ้ามาปฏิบัติเพื่อที่จะดำเนินตามโพธิสัตว์ยานดังที่พระพุทธเจ้าเคยใช้ในการบำเพ็ญเพียรเพื่อความ เป็นพระพุทธเจ้าเท่านั้น การเสวยชาติเป็นพระโพธิสัตว์ ก็คือ เรื่องที่มีชาติกซึ่งพระองค์ทรงเป็นพระโพธิสัตว์ในหลายรูปลักษณะเป็นทั้งสัตว์ดิรัจฉาน มนุษย์ เทวดา มาร พรหม เป็นต้น ดังนั้น การเดินตามเส้นทางที่พระพุทธเจ้าทรงเดินนั้นชื่อว่าเป็นการปฏิบัติตามพุทธยาน

ข้อที่พึงสังเกตมีอยู่ว่า เหตุใดและเมื่อใดสาวกทั้งหลายจึงเปลี่ยนอุดมคติจากการบำเพ็ญ เพื่อหลุดพ้น กลายมาเป็นการบำเพ็ญเพื่อช่วยเหลือสรรพสัตว์ เมื่อประมวลจากเหตุการณ์แล้ว ก็พอสรุปได้ว่า สาเหตุแห่ง การเปลี่ยนแปลงอุดมคติจากการบำเพ็ญตนเพื่อบรรลุธรรมมาเป็นบำเพ็ญตนเป็นพระโพธิสัตว์ เพราะได้รับ อิทธิพลจากวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาและศาสนาฮินดู ความเชื่อของพระราชาที่มีต่อเทพเจ้าดั้งเดิม สถานการณ์ทางสงคราม ชาวบ้านเกิดความทุกข์ยาก การเลียนแบบพระจริยาวัตรของพระพุทธเจ้า และความ เชื่อที่มีต่อพระอริยสาวกน้อยลง เป็นต้น ดังนั้น แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติตนเป็นพระโพธิสัตว์จึงได้รับการ นำมาปฏิบัติกันมากขึ้นจนกลายเป็นอุดมคติของมหายานทุกคน

1. การบำเพ็ญบารมี

การบำเพ็ญตนนั้น มีหลักธรรมสำหรับบำเพ็ญ เรียกว่า บารมี ได้แก่ บารมีที่พระโพธิสัตว์บำเพ็ญ คือ

1. ทานปารมิตา หมายถึง การ สละออกการให้โดยมีเจตนาช่วยเหลือผู้อื่น
2. ศีลปารมิตา หมายถึง การรักษาศีลให้เป็นปกติ หากเป็นฆราวาสหมายถึงการถือศีล 5 หากเป็นนักบวชถือศีล 8 ขึ้นไป
3. กษานติปารมิตา พระโพธิสัตว์ผู้บำเพ็ญกษานปารมิตาจะต้องบำเพ็ญความอดทนอดกลั้น ในกรณีต่างๆ
4. วีรยปารมิตา การบำเพ็ญความเพียร ความมีพลังที่จะบำเพ็ญธรรม เพื่อให้บรรลุถึงความ เป็นพระพุทธรเจ้า เป็นปารมิตาที่สำคัญ ในอันที่จะก่อให้เกิดพลังในการบำเพ็ญธรรมของพระโพธิสัตว์ ถือเป็นธรรมรากฐานที่สำคัญจนสามารถกล่าวได้ ว่า ที่ใดมีวีรยะที่นั่นก็มีโพธิ วีรยะเป็นประธานของธรรมอันเป็นกุศลทั้งหลายของพุทธการกรรม
5. ฌยานปารมิตา การตั้งมั่นของจิต สภาพที่ยังจิตให้ทรงไว้ บุคคลจะบำเพ็ญฌยานปารมิตาได้ ก็ต่อเมื่อได้สละบ้านเรือนของตนแล้ว นับเป็นการแยกพระโพธิสัตว์ออกจากสังคมเป็นการบำเพ็ญสมาธิต่างๆ เพื่อขจัดกิเลส เพื่อให้ได้บรรลุถึงสภาพความเป็นจริง
6. ปรัชญาปารมิตา ปรัชญา หมายถึง ปัญญา ได้แก่ ความรู้อย่างยอดเยี่ยม เป็นความรู้ที่ลึกซึ้งอันจะก่อให้เกิดความรู้แจ้งเห็นจริงได้
7. อุปายเภคัลลยปารมิตา การเป็นผู้ฉลาดในการจัดการเรื่องราวต่างๆ รวมทั้งความรู้ที่แตกฉาน เพื่อพระโพธิสัตว์จะได้มีความสามารถที่จะชี้บอกแนะนำสั่งสอนชาวโลก ซึ่งมีพื้นฐานความรู้ความคิด สติปัญญาแตกต่างกันออกไป ให้เขาเหล่านั้นสามารถเข้าถึงธรรม สามารถรู้แจ้งถึงความจริงได้ การที่บุคคลจะเป็นผู้สามารถสั่งสอนได้เช่นนั้นจึงต้องมีอุปายโกศลอัน
8. ปณิธานปารมิตา เป็นผู้มีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ต่อหลักการหรืออุดมการณ์ของตน จะมีความหมายและลักษณะเช่นเดียวกับการตั้งปณิธาน ด้วยเหตุที่ปณิธานนั้นเป็นความตั้งใจที่จะเป็นพระพุทธรเจ้านั้นย่อมปรากฏมีในทุกขั้นตอนของการบำเพ็ญตนเป็นพระโพธิสัตว์
9. พลปารมิตา เป็นผู้มีกำลังความแน่วแน่ในทุกเรื่องที่ตั้งใจไว้ หมายรวมถึงกำลังต่างๆ ของพระโพธิสัตว์อันมีลักษณะไม่ต่างจากพลของพระพุทธรเจ้าที่เรียกว่า ทศพลญาณ
10. ชญาณปารมิตา เป็นผู้มีความหยั่งรู้แจ้งในสรรพสิ่ง เป็นความรู้อย่างยิ่งของพระโพธิสัตว์อันมีลักษณะเหมือนกันกับปรัชญาปารมิตานั้นเอง (ประพจน์ อัครวิรุฬหการ, โพธิสัตว์จรยา: มรรคาเพื่อมหาชน, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2557), หน้า 210-211)

2. การตั้งปณิธาน

การตั้งปณิธาน คือ การตั้งความปรารถนาที่จะเป็นพระพุทธรเจ้าเพื่อช่วยเหลือ สรรพสัตว์ให้หลุดพ้น จากความทุกข์การตั้งปณิธานเช่นนี้เป็นสิ่งที่แสดงออกถึงความกรุณาของ พระโพธิสัตว์ที่มีต่อสรรพสัตว์ การตั้งปณิธานของพุทธศาสนามหายานไม่ได้เน้นว่าพระ โพธิสัตว์จะต้องตรัสรู้ก่อนแล้วจึงจะช่วยเหลือสรรพสัตว์แต่

เน้นการช่วยเหลือสรรพสัตว์ด้วย ความกรุณาตลอดเวลาที่บำเพ็ญตนเป็นพระโพธิสัตว์ คือมหาปณิธาน 4 ซึ่งประกอบด้วย 1.เราจะละกิเลสให้หมด 2. เราจะศึกษาธรรมให้จบ 3. เราจะโปรดสรรพสัตว์ให้ถึงความ ตรัสรู้ และ 4. เราจะต้องบรรลุปุทธภูมิอันประเสริฐ (อภิชัย โพธิ์ประสิทธิ์ศาสตร์, พระพุทธศาสนามหายาน, (กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครพิมพ์, 2520), หน้า 138-139)

3. คุณสมบัติของพระโพธิสัตว์

คุณสมบัติของพระโพธิสัตว์มีอยู่ 3 ข้อใหญ่ ได้แก่ 1. มหาปรัชญา หรือปัญญาอันยิ่งใหญ่ หมายความว่า จะต้องเป็นผู้มีปัญญา เห็นแจ้งในสังขารธรรม ไม่ตกเป็นทาสของกิเลส 2. มหากรุณา หมายความว่า จะต้องเป็นผู้มีจิตกรุณาต่อสัตว์ทั้งหลายอย่าง ปราศจากขอบเขต พร้อมทั้งจะสละตนเองเพื่อช่วยสัตว์ให้พ้นทุกข์ 3. มหาอุบาย หมายความว่าพระโพธิสัตว์จะต้องมีวิธีการชาญฉลาดในการ แนะนำอบรมสั่งสอนผู้อื่นให้เข้าถึงสังขารธรรม คุณสมบัติทั้งสามข้อนี้เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานข้อแรกเป็นการ บำเพ็ญประโยชน์ตนให้ถึงพร้อมสองข้อหลังเป็นการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่นปณิธานอัน ยิ่งใหญ่ของพระโพธิสัตว์ คือ จะไม่เข้าถึงพระนิพพานในเวลาอันสั้น ประสงค์จะเวียนว่ายตาย เกิดต่อไปอีกเพื่อส่งมวลมนุษย์ให้เข้าถึงนิพพานก่อนตนเอง ดวงจิตของพระโพธิสัตว์ถึงแม้จะ อยู่ในวัฏสงสารก็หาได้หลงผิดในอกุศลว่าเป็นอกุศลไม่เป็นสัตว์ผู้บำเพ็ญบารมี และมีความต้องการอย่างเต็มที่ในการเข้าถึงพุทธภาวะขณะเดียวกันก็เน้นหนักที่ บารมีธรรมทุกประการที่จะตัดกิเลสต้นเหตุและยกระดับเข้าสู่ปรีนิพพานในวาระสุดท้าย

4. แนวคิดเรื่องพระพุทธเจ้าของพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน

ชาวมหายานเชื่อว่า ลักษณะความเป็นธรรมดาของมนุษย์ ไม่ควรเป็นสภาวะของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นบุคคลที่ยิ่งใหญ่ เพราะมนุษย์มีข้อจำกัด มนุษย์ไม่มีอำนาจที่ยิ่งใหญ่ มนุษย์ต้องเปลี่ยนแปลง ดังนั้นพระพุทธเจ้าจึงควรผู้มีลักษณะพิเศษ และยิ่งใหญ่มากกว่ามนุษย์ทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง การปรีนิพพานของพระพุทธเจ้า มิใช่การดับไปอย่างไม่เหลืออะไร ไม่เหลือความหวังให้มนุษย์ผู้มีความทุกข์มีความเดือดร้อนไร้ที่พึ่งพิงการปรีนิพพานของพระพุทธเจ้าจึงเป็นเพียงการละจากกายที่เป็นมนุษย์ (นิรมานกาย) เท่านั้น พระพุทธเจ้ายังมีกายอีกสภาพหนึ่งซึ่งรับทราบความทุกข์ของสรรพสัตว์ ความจงรักภักดี ความประพฤติกุศลของสรรพสัตว์ และพร้อมที่จะช่วยเหลืออยู่ในดินแดนของพระพุทธเจ้าเอง ดังนี้

1. อาทิพุทธ

อาทิพุทธ (สยัมภู) หมายถึง พระพุทธเจ้าที่ทรงอุบัติมาพร้อมกับโลกและประจำอยู่กับโลกชั่ววันรัตนตรเป็นผู้สร้างหรือเป็นแหล่งกำเนิดของพระพุทธเจ้าทั้งหลายทั่วจักรวาล อาศัยพลังอำนาจของอาทิพุทธทำให้ดำรงโลกนี้ไว้ได้ พระองค์ทรงดลบันดาลให้มีสรรพสิ่งขึ้นมา และพระองค์ทรงทำให้มีพระพุทธเจ้าทั้งหลายมากมายนับไม่ถ้วนที่มีอยู่ในอดีตและจะยังมีในอนาคต ทุกสิ่งจึงออกมาจากอาทิพุทธนั่นเอง อาทิพุทธถูกอธิบายเป็นเสมือนกายหนึ่งของพระพุทธเจ้า ได้แก่ ธรรมกายด้วย

2. พระณานิ หรือ ธยานิพุทธ

พระณานิพุทธเจ้า เป็นพระพุทธรูปที่ไม่ประสงค์จะลงมาอุบัติบนโลกนี้พระองค์เกิดขึ้นโดยอำนาจมานของพระอาทิตย์พระองค์จะอยู่ด้วยมาน ในดินแดนอันเป็นที่อยู่ของพระพุทธรูปทั้งหลาย มีด้วยกันทั้งหมด 5 พระองค์เรียกว่า “ปัญจชาติชิน” ได้แก่

1. พระไวโรจนพุทธเจ้า มีวรรณะสีขาว ดำรงในท่าแสดงธรรมจักร มีสีห์เป็นพาหนะ ประทับอยู่บนดอกบัวเขียว อยู่ตรงกลางดินแดนพุทธเกษตร
2. พระอภิชัยพุทธเจ้า มีวรรณะสีน้ำเงิน ดำรงในท่ามารวิชัย ทรงวัชระ มีช้างเป็นพาหนะ ประทับอยู่ดินแดนตะวันออกของพุทธเกษตร
3. พระรัตนสัมภพพุทธเจ้า มีวรรณะสีเหลือง ประทับในท่าประทานพร มีม้าเป็นพาหนะ ทรงถือจินดามณี ประทับอยู่ดินแดนทิศใต้ของพุทธเกษตร
4. พระอมิตาภพุทธเจ้า มีวรรณะสีแดง ประทับในท่าสมาธิเพชร ทรงบาตร มีนกยูงเป็นพาหนะ ประทับ ณ ดินแดนทิศตะวันตกของพุทธเกษตร
5. พระอโมฆสิทธิพุทธเจ้า มีวรรณะสีเขียว ประทับอยู่ในท่าประทานอภัย ทรงวิศววัชร ประทับอยู่ทางทิศเหนือดินแดนพุทธเกษตร

3. พุทธเกษตร

พุทธเกษตรเป็นความเกี่ยวเนื่องกันระหว่างสภาวะที่พระพุทธรูปดำรงอยู่ในร่างที่เป็นสัมภคกายกับดินแดนของพระพุทธรูป รวมทั้งสถานเป็นที่ประทับของพระพุทธรูป พระณานิโพธิสัตว์ ถ้ามองดูในศาสนาอื่น ๆ ดินแดนลักษณะเช่นนี้ ก็คือ อาณาจักรของพระพุทธรูป เป็นดินแดนอันสูงสุดในศาสนาซึ่งเป็นที่ปรารถนาของศาสนิกเพื่อที่จะได้อยู่ร่วมกับพระเจ้าเหล่านั้น

ดินแดนพุทธเกษตร เป็นดินแดนที่มีความสุข เป็นดินแดนที่มีความเพียบพร้อมบริบูรณ์ มีลักษณะคล้ายดินแดนของพระเจ้าในศาสนาเทวนิยม ในคัมภีร์อมิตาภสูตร คัมภีร์สุขาวดีวยุทธ และจุลสุขาวดีวยุทธ ได้ให้ลักษณะของดินแดนพุทธเกษตรไว้อย่างชัดเจน

4. กายของพระพุทธรูป

หลักการสำคัญประการหนึ่งของมหายานอยู่ที่หลักเรื่อง ตรีกาย อันหมายถึงพระกายทั้ง 3 ของพระพุทธรูป ในกายตรัยสูตรของมหายาน พระอานนท์ทูลถามถึงเรื่องพระกายของพระพุทธรูป พระพุทธรูปจึงตรัสแก่พระอานนท์ว่า ตถาคตมีกายเป็น 3 สภาวะคือตรีกาย ได้แก่

1. นิรมานกาย หมายถึง กายที่เปลี่ยนแปลงได้ตามสภาพของสังขารในฐานะที่เป็นมนุษย์ พระศากยมุนีผู้ท่องเที่ยวอยู่บนโลก สั่งสอนธรรมแก่สาวกของพระองค์ และดับขันธปรินิพพานเมื่อพระชนมายุได้ 80 พรรษา
2. สัมภคกาย หมายถึง กายที่ประทับในแดนพุทธเกษตรต่างๆ มีลักษณะเป็นทิพย์ มีอายุที่ยืนยาวมากดุจความเป็นนิรันดร์ และมีภาวะรุ่งเรืองแผ่ซ่านปรากฏแก่พระโพธิสัตว์ทั้งหลาย
3. ธรรมกาย หมายถึง กายอันไร้รูปร่างเป็นสภาวะธรรม ในฐานะเป็นสภาพสูงสุด หลักแห่งความรู้, ความกรุณา และความสมบูรณ์

ในเรื่องของกายสามของพระพุทธเจ้านี้ถือว่า เป็นหัวใจของแนวคิดหลักสำคัญของพุทธศาสนา มหายาน (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. มหายาน. สืบค้นวันที่ 27 เมษายน 2562. จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/มหายาน>. 2562)

5. แนวคิดเรื่องวินัยของพระพุทธศาสนา มหายาน

พระพุทธศาสนา มหายานถือปฏิบัติพระวินัยเพียงเพื่อเป็นกรอบที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรม เพื่อสนับสนุนการปฏิบัติให้เป็นไปได้อย่างไม่ยึดถือแต่ความสำคัญของวินัยเท่านั้น พร้อมทั้งจะประยุกต์เข้ากับสถานการณ์ สาเหตุที่บัญญัติพระวินัยก็เพราะมีการประพฤติผิดล่วงเกินทำให้เกิดความเสียหายให้กับส่วนรวม และเกิดความไม่สงบขึ้นในสังคม หากการกระทำเช่นนั้นเป็นที่ยอมรับกันได้ในสังคม หรือถ้ายังถือกันอยู่เช่นนั้นก็ทำให้เป็นอยู่ยาก ทำอะไรไม่สะดวก ไม่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรมที่ต้องอาศัยความสลับปะแย่งแห่งสถานที่

มหายานมองเห็นลักษณะดังกล่าวจึงผ่อนผันพระวินัยบางข้อเพื่อให้ดำรงอยู่ได้ เพื่อเอื้อต่อการปฏิบัติธรรมและการดำรงชีวิต ยกตัวอย่างเช่นในยามที่พระราชนับถือศาสนาอื่นแล้วจำกัดสิทธิในการดำรงเพศบรรพชิต หรือสิทธิอื่นๆ หรือในขณะที่บ้านเมืองอยู่ในสภาวะสงคราม การเป็นอยู่อย่างปกติไม่อาจทำได้ การปฏิบัติศาสนากิจก็ไม่อาจทำได้อย่างเคร่งครัดทุกข้อ คงเป็นเหตุหนึ่งให้มหายานจึงผ่อนผันการปฏิบัติตามวินัย เช่น ในสมัยของพระเจ้าโปสยมิตรในประเทศอินเดีย หรือในประเทศเวียดนามก็มีเหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นในอดีต ภายใต้สถานการณ์เช่นนี้เชื่อแน่ว่าคงมีผู้หันไปปฏิบัติธรรมด้วยวิธีอื่นเพราะไม่อาจปฏิบัติตามธรรมวินัยที่เป็นของเดิมได้ต้องปรับเปลี่ยนไป

อย่างไรก็ตาม การผ่อนผันวินัยจะต้องมีจุดประสงค์เพื่อเอื้อต่อการปฏิบัติธรรมและการดำรงอยู่เท่านั้น มิใช่มีจุดประสงค์อื่นการผ่อนผันเพื่อผลประโยชน์อันไม่ควรหรือตามความปรารถนาอันมีขอบแห่งตน จนกลายเป็นย่อหย่อนในธรรมวินัยซึ่งไม่ใช่ทางที่ถูกต้องแม้ว่ามหายานจะมีทั้งพระวินัย พระสูตร และพระอภิธรรม แต่พระวินัยของมหายานนั้น นอกจากจะมี 250 ข้อแล้ว ยังไม่ได้เป็นหมวดหมู่แบบเถรวาท สังฆกรรมต่าง ๆ ของฝ่ายมหายานต้องใช้คัมภีร์วินัยของสรวาสตีวาท ธรรมคูปตะ มหาสังฆิกะ และมหิศาสกะ

สิกขาบทในพระปาฏิโมกข์ 250 ข้อ ของฝ่ายมหายาน มีดังนี้ 1. ปาราชิก 4 2. สังฆาทิเสส 13 3. อนินยต 2 4. นิสัคคียปาจิตตีย์ 30 5. ปาจิตตีย์ 90 6. ปาฏิเทสนีย์ 4 7. เสขิยะ 100 8. อภิภรณสมณะ 7

สิกขาบทของมหายานได้เพิ่มวินัยของพระโพธิสัตว์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่กล่าวไว้ในพรหมชาลสูตร เรียกพรหมชาลโพธิสัตว์ศีล และ โยคะโพธิสัตว์ศีล ซึ่งอยู่ในคัมภีร์โยคอาจารภูมิศาสตร์ปกรณ์พิเศษของนิกายวิญญานวาทิน และมีข้อที่น่าสังเกตอีกอย่างคือ วินัยของโพธิสัตว์นั้นแม้จะต้องครุกาบัติ เป็นปาราชิกในโพธิสัตว์ สิกขาบทก็สามารถ สมทานใหม่ได้ ไม่เหมือนกับภิกษุปาฏิโมกข์ ซึ่งทำคืนอีกไม่ได้ ทั้งนี้เพราะถือว่าสิกขาบทของภิกษุอยู่ในขอบเขตจำกัด ของปัจจุบันชาติ ส่วนสิกขาบทของโพธิสัตว์นั้นไม่จำกัดชาติ

ดังนั้น กุลบุตรฝ่ายมหายานเมื่ออุปสัมปทากรรมแล้วก็ต้องรับศีลโพธิสัตว์ ซึ่งส่วนใหญ่นิยมพรหมชาล โพธิสัตว์ศีลมากกว่า โยคะโพธิสัตว์ศีล และศีลพระโพธิสัตว์นี้ได้ห้ามภิกษุฉันเนื้อสัตว์ ของสดคาว และหัวหอม หัวกระเทียม เพราะสิ่งเหล่านี้ช่วย ส่งเสริมให้เกิดกำหนดระคายกันจิตมิให้บรรลุสมาธิ และการกิน

เนื้อสัตว์นี้อาจกินถูกเนื้อบิดามารดาในชาติก่อนๆ ของตน ผู้รับศีลโพธิสัตว์จึงต้องถือมังสะวิรัติอย่างเคร่งครัด พระสงฆ์มหายานของจีนได้รับการยอมรับกันว่า ปฏิบัติในข้อนี้ได้เคร่งครัด กว่าพวกมหายานในประเทศอื่นๆ

ลัทธิมหายานมิได้มีภิกษุปาฏิโมกข์เป็นเอกเทศ คงปฏิบัติวินัยบัญญัติตามพระปาฏิโมกข์ของฝ่ายสาวก ยาน แต่มีแปลกจากฝ่ายสาวกยานคือ โพธิสัตว์สิกขา เพราะลัทธิมหายานสอนให้มุ่งพุทธิภูมิ บุคคลจึงต้อง ประพฤติโพธิจริยา มีศีลโพธิสัตว์เป็นที่อาศัย วินัยโพธิสัตว์นี้สาธยายทั่วไปแม้แก่ฆราวาสชนด้วย มีโพธิสัตว์กุศล ศีลสูตร 9 ผูก, พุทธ ปิฎกสูตร 4 ผูก, พรหมชาลสูตร (ต่างฉบับกับบาลี) 2 ผูก, โพธิสัตว์ศีลมูลสูตร 1 ผูก และ อื่นๆ อีก ฟังสังเกตว่าเรียกคัมภีร์เหล่านี้ว่า ? สูตร ? มิได้จัดเป็นปิฎกหนึ่งต่างหาก อรรถกถาพระสูตรของคณาจารย์อินเดีย

6. วิเคราะห์และสรุปแนวคิดและหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนาหมายาน

1. แนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์ของพระพุทธศาสนาหมายาน

แนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์เป็นแนวคิดที่ยิ่งใหญ่มากของหมายาน เพราะทุกคนมุ่งปฏิบัติตาม พระพุทธเจ้าเพื่อให้ได้เป็นพระโพธิสัตว์ แนวคิดเกี่ยวกับพระโพธิสัตว์ไม่ใช่แนวคิดที่เกิดขึ้นใหม่เพียงเป็นการ นำเอาวิธีการปฏิบัติเพื่อที่ดำเนินตามพระโพธิสัตว์ยานดั่งที่พระพุทธเจ้าเคยใช้ในการบำเพ็ญเพียรเพื่อความเป็น ความเป็นพระพุทธเจ้าเท่านั้น จึงเป็นเหตุให้แนวคิดเกี่ยวกับการบำเพ็ญตนเพื่อเป็นพระโพธิสัตว์ จึงได้รับการ นำมาปฏิบัติกันมากขึ้นจนกลายเป็นอุดมคติของหมายานทุกคน

ด้วยเหตุนี้ พระโพธิสัตว์ในพระพุทธศาสนาหมายานนั้นจึงหมายถึง บุคคลผู้ซึ่งบำเพ็ญบารมีเพื่อบรรลุ ถึงความเป็นพระพุทธเจ้าหรืออาจจะหมายถึงบุคคลที่จะเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต พระโพธิสัตว์จะต้องเป็น บุคคลผู้บำเพ็ญบารมี ตั้งความปรารถนาต้องการจะช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ได้อย่างแท้จริงและไม่จำกัด ด้วยการเกิดเป็นพระพุทธเจ้าเท่านั้น แม้จะต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในภพภูมิต่างๆ ตามแรงของกรรมเพื่อ บำเพ็ญบารมี พระโพธิสัตว์ก็ไม่ย่อท้อ ทุกคนสามารถเป็นพระโพธิสัตว์ได้ทั้งบรรพชิตและฆราวาสผู้ครองเรือน ซึ่งจะต้องบำเพ็ญบารมีพร้อมกับการตั้งปณิธานในการช่วยเหลือสรรพสัตว์ ด้วยเหตุนี้ พระโพธิสัตว์จึงเป็น เสมือนผู้ตักเตือนชี้แนะบอกกล่าวสรรพสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้นจากทิวฏฐิที่เป็นโทษ เป็นภัยเป็นพิษกับชีวิต โดย การชี้แจงให้บุคคลเหล่านั้นให้เห็นว่า ทางใดเป็นทางที่นำไปสู่ความหลุดพ้นที่เป็นอมตะ อีกนัยยะหนึ่ง พระ โพธิสัตว์ จึงเป็นผู้ที่บอกทางให้สรรพสัตว์ทั้งหลายดำเนินชีวิตอยู่ในแนวทางที่ตรงเป็นผู้นำผู้ตั้งปณิธานมุ่งช่วยเหลือ สรรพสัตว์ให้เข้าถึงความหลุดพ้นจากทุกข์โดยสิ้นเชิงได้

ตามแนวคิดของพระพุทธศาสนาหมายานนั้นถือว่าพระโพธิสัตว์จะต้องเป็นผู้มีความกล้า ไม่ย่อท้อต่อ ทุกข์ในวัฏสังสารและต้องทนทุกข์แทนสรรพสัตว์ได้ แม้ว่าการเปลื้องทุกข์ให้สรรพสัตว์นั้น จะทำให้ตนเองต้อง ถูกเผาไหม้ในนรกสักกี่องสขยก็ตาม ผู้มุ่งมั่นต่อพุทธิภูมิยอมถือเอาแบบอย่างจากพระโพธิสัตว์องค์สำคัญๆ ตัวอย่างเช่น พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ ซึ่งมีปณิธานว่า “หากยังมีสัตว์ที่ต้องตกทุกข์ได้ยากอยู่ก็จักไม่ขอ ปรารถนาบรรลุปุทธิภูมิ” (เสถียร โพธิ์นันทะ, ปรชญาณหมายาน, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บรรณาคาร, 2516), หน้า 7) มี ความต้องการที่จะช่วยให้สรรพสัตว์พ้นจากความทุกข์ ความกรุณาของท่านเลื่องลือถึงขนาดได้รับสมญานามว่า เป็นโพธิสัตว์แห่งความเมตตา ไม่ว่าใครจะเดือดร้อนอย่างไรจะเป็นคนดีหรือร้ายสักเพียงไหน ขอเพียงตั้งใจ

อธิษฐานถึงท่านก็จะได้รับความเมตตาดุจดียวกัน (ประทุม อังกูโรหิต, พระมหาประณีธานของพระโพธิสัตว์ : ข้อโต้แย้งทางปรัชญา, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553), หน้า 240) หรือพระโพธิสัตว์อีกองค์นั้นก็คือพระกษิติครรภ์โพธิสัตว์ ซึ่งมีปณิธานว่า “ตราบไตนรยกยังไม่สิ้นคนบาป ตราบนั้นจะไม่ขอบรรลุปุทธภูมิ” จากคำปณิธานนี้จะเห็นได้ว่าพระโพธิสัตว์ย่อมไม่ละทิ้งแม้แต่สัตว์เพียงผู้เดียว ท่านจะต้องเป็นบุคคลสุดท้ายในการบรรลุดังความตรัสรู้ หลังจากที่ได้ช่วยชนสัตว์ทั้งหลายให้ข้ามโอฆะกันดารอันเป็นบ่อแห่งทุกข์นี้จนหมดสิ้นแล้ว ด้วยเหตุนี้ ปณิธานของพระโพธิสัตว์นี้นับเป็นหัวใจที่สำคัญของพระพุทธานามหายาน (สุมาลี มหณรงค์ชัย, พุทธศาสนานามหายาน (ฉบับปรับปรุงแก้ไข), กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, 2543), หน้า 240-241)

จากการที่มีทัศนะเช่นนี้ แนวคิดของพระพุทธานามหายานจึงได้มีทัศนะต่อการเป็นพระโพธิสัตว์ในลักษณะของการทำเพื่อประโยชน์ผู้อื่นเป็นส่วนใหญ่ มุ่งเน้นในการช่วยเหลือผู้อื่นเป็นสำคัญโดยไม่ได้คำนึงถึงประโยชน์ของตนเองเป็นหลัก ด้วยเหตุนี้ แนวคิดของพระพุทธานามหายานจะเป็นลักษณะการบรรลุด้วยการพิจารณาออกจากตนเองเป็นส่วนใหญ่ มีความเชื่อว่าถ้าหากบุคคลได้พิจารณาแผ่ความเมตตากรุณาออกไปด้วยความคิดว่า สัตว์ทั้งหลายในโลกนี้เป็นเหมือนกับตน คือ ตกอยู่ในความทุกข์ ก็จะสามารถปลดปล่อยอึดอัดตัวตนออกไป ความคิดเกี่ยวกับการช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละเพื่อผู้อื่นเป็นเรื่องสำคัญที่จะทำให้แนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์เด่นชัดขึ้น เพราะเหตุนี้ แนวคิดพระโพธิสัตว์จึงมีจุดสำคัญในเรื่องความกรุณาการช่วยเหลือเกื้อกูลเสียสละเพื่อผู้อื่น มหายานเชื่อว่า ทุกคนมีความเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ในตัวเองอยู่แล้ว จนมีนักปราชญ์ทาง พุทธศาสนากล่าวไว้ว่า “ลัทธิมหายานบางขณะเรียกว่า โพธิสัตว์ยาน” (ศ.พิเศษ เสฐียร พันธรังสี ราชบัณฑิต, พุทธศาสนานามหายาน, พิมพ์ครั้งที่ 4, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, 2543), หน้า 31) เพราะมุ่งเน้นในการช่วยเหลือสรรพสัตว์ แม้ในขณะระหว่างการทำบุญบารมีของพระโพธิสัตว์ ก็ทำการช่วยเหลือสรรพสัตว์ไปด้วยการช่วยเหลือสรรพสัตว์เป็นการทำประโยชน์เพื่อผู้อื่นก็จริง แต่ในทางกลับกันผู้เขียนมองว่า เป็นการสร้างประโยชน์ตนไปด้วยเช่นกัน เพราะการจะสร้างบารมีของโพธิสัตว์นั้นสิ่งสำคัญก็คือการช่วยเหลือผู้อื่น ทั้งนี้ การช่วยเหลือสรรพสัตว์จึงเป็นการสร้างประโยชน์เพื่อตนเองไปในตัวแม้จะไม่กล่าวถึงโดยตรงก็ตาม

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าพระพุทธานามหายานในภายหลังจะถูกแบ่งแยกออกเป็นหลายนิกาย แต่จุดยืนร่วมกันในการปฏิบัติตนตามแนวทางพระโพธิสัตว์ก็ยังเป็นเช่นเดียวกันคงเดิม โดยยึดเอาหลักการที่ถือความอนุเคราะห์ต่อสรรพสัตว์ทุกชีวิตเป็นหลักสำคัญนั่นเอง เนื่องจากพื้นฐานของพุทธศาสนิกชนมีความแตกต่างกันไป จำเป็นที่จะต้องแสวงหาวิธีการต่างๆ นำมาเป็นกุศโลบายช่วยผู้คนที่กำลังตกทุกข์ให้พ้นจากทุกข์นั้น แต่ด้วยแนวคิดของพระพุทธานามหายานมีอุดมคติที่กว้างใหญ่ไพศาลมุ่งเน้นเพื่อขจัดทุกข์ให้พ้นโอฆะสังสารนี้ให้หมดสิ้น จึงจำเป็นต้องสร้างสิ่งที่สามารถโน้มน้าวให้พุทธศาสนิกชนได้ศรัทธาในพุทธธรรมมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ การพัฒนากุศโลบายนั้นจะยึดแนวคิดที่ว่า การแสดงธรรมชั้นสูงจะเหมาะสมกับผู้ที่มีอหยาตย์มากด้วยปัญญา แต่ก็ไม่ละทิ้งผู้ที่ปัญญาไม่แก่กล้า ซึ่งเป็นผู้ยังติดข้องกับภาระทางโลกอยู่ ด้วยเหตุนี้ จึงจำเป็นต้องสงเคราะห์ให้พวกเขาเหล่านั้นลดความทุกข์เฉพาะหน้าไปก่อน ผู้เขียนมองว่า อาจเป็นเหตุผลประการหนึ่งว่า เหตุใดแนวคิดพระพุทธานามหายานจึงมีเรื่องพิธีกรรมผสมเข้ามาในแนวคำสอนค่อนข้างมากกว่าพุทธศาสนานิกายอื่นและการเกิดขึ้นของแนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์ก็มีส่วนที่มีการพัฒนากุศโลบายนี้เช่นกัน

2. แนวคิดเรื่องพระพุทธเจ้าของพระพุทธศาสนาเถรวาท

พระพุทธศาสนาเถรวาทยอมรับพระพุทธเจ้าตามคัมภีร์ฝ่ายเถรวาททั้งหมดและสร้างพระพุทธเจ้าอีกมากมาย ทั้งที่เป็นมนุษย์และมีสถานะเหมือนเทพเจ้าในศาสนาฮินดู และมีแนวคิดที่ว่า พระพุทธเจ้าแม้จะดับขันธปรินิพพานไปนานแล้วแต่พระองค์ยังทรงอยู่ในรูปของกายทิพย์ไม่ได้ดับสลายหายไปไหน เพราะการที่จะให้พระพุทธเจ้าหายไปนั้นเป็นการไม่สมเหตุสมผลจากเหตุที่พระองค์ทรงบำเพ็ญบารมีมามากมายเป็นระยะเวลายาวนานนับสองขัณขัยหลายกัปคงไม่ใช่เพื่อที่จะมาโปรดสัตว์เพียง 45 พรรษาแล้วก็เสด็จดับขันธปรินิพพานไปอย่างไม่มีเหลืออะไร นอกจากพระคุณของพระองค์ที่เหลือไว้ให้พุทธศาสนิกชนได้ระลึกถึงพระองค์เท่านั้น อาศัยความเชื่อที่ว่าพระพุทธเจ้ามีพระพุทธานุภาพอันสูงส่งมีอำนาจตามสมบัติที่แก่กล้ายิ่งนัก พระองค์ย่อมต้องมีความสามารถพิเศษที่แตกต่างจากบุคคลทั่วไปหรือแม้แต่พระอรหันต์ผู้ปราศจากกิเลสเช่นเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ พุทธปรัชญาเถรวาทจึงมีแนวคิดเรื่องพระพุทธเจ้าที่แตกต่างออกไป

ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาเถรวาท จึงได้มีแนวคิดเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าในลักษณะที่ว่า พระพุทธเจ้าบรรดาที่มีในอดีตกาลมาแล้วก็ดี หรือจะมีมาในอนาคตก็ดี มีจำนวนมากมายสุดคณานับ มากยิ่งกว่าเม็ดทรายชายฝั่งแห่งแม่น้ำคงคา (เสถียร พันธรัชนี, พุทธศาสนาเถรวาท, (ธนบุรี: โรงพิมพ์ประยูรวงศ์, 2512), หน้า 73) แม้ในจักรวาลอันกว้างใหญ่ไพศาลนี้ ได้มีโลกธาตุที่มีพระพุทธเจ้ามาอุบัติแล้วแสดงพุทธสังฆธรรมเทศนาอยู่ทั่วไปนับประมาณมิได้ ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต เช่น ปัจจุบันโลกธาตุของเราว่างจากพระพุทธเจ้ามาเป็นเวลา 2,500 กว่าปีแล้ว แต่ในขณะนี้ ณ โลกธาตุอื่น ก็มีพระพุทธเจ้าอื่นๆ ทรงดำรง พระชนม์อยู่ และกำลังสั่งสอนสรรพสัตว์ โลกธาตุที่มีพระพุทธเจ้ามาอุบัตินั้นบางที่เรียกว่า “พุทธเกษตร” บางพุทธเกษตรบริสุทธ์สมบูรณ์ด้วยทิพย์ภาวะนารีนรมย์สำเร็จด้วยอำนาจปณิธานของพระพุทธเจ้าพระองค์นั้นก็มีสำเร็จแล้วด้วยกรรมนิยมของสัตว์ก็มี เป็นสภาพที่สรรพสัตว์ในโลกธาตุอื่นควรมุ่งไปเกิดที่สำคัญและมีชื่อเสียงโด่งดัง คือ สุขาวดีพุทธเกษตรของพระอมิตาภะ อยู่ทางทิศตะวันตก พุทธเกษตรของพระพุทธโภสัชชคุรุไวฑูรย์ พุทธเกษตรของพระอักษะโยกยะแห่งหนึ่ง และมณฑลเกษตรของพระเมตไตรยโพธิสัตว์ในดุสิตสวรรค์อีกแห่งหนึ่ง ในเกษตรทั้ง 4 นี้ ปรากฏว่า สุขาวดีพุทธเกษตรของพระอมิตาภะ เป็นที่นิยมของพุทธศาสนิกชนฝ่ายเถรวาทมากที่สุด (อภิชาติ โพธิ์ประสิทธิ์ศาสตร์, พระพุทธศาสนาเถรวาท, (กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครการพิมพ์, 2520), หน้า 114)

การที่พระพุทธศาสนาเถรวาทสร้างพุทธเกษตรอันมีลักษณะอุดมด้วยคุณสมบัติอันเป็นทิพย์ภาวะเช่นนี้ก็เพื่อเป็นการสนองความต้องการของคนส่วนมากที่ยังอยากมีชีวิตอยู่ในความสุขยังไม่อยากหาทางหลุดพ้นหรือแสวงหาพระนิพพาน ในพุทธเกษตรแต่ละแห่งจะมีพระพุทธเจ้าสถิตย์อยู่ คัมภีร์ลลิตวิสูตรและคัมภีร์สังฆธรรมปุณฺธิกรสูตร ได้กล่าวถึงพระพุทธเจ้าทั้งหลายว่ามีสถิตย์อยู่ในโลกนี้เลย แต่จะสถิตย์อยู่ที่สวรรค์ตามเขตต่างๆ และจะทรงสถิตย์อยู่ ณ ที่นั้นแบบอมตะนิรันดร์ด้วยรัศมีอันแผ่ไพศาลไปตลอดทั้งโลกธาตุ

อย่างไรก็ตาม พระพุทธศาสนาเถรวาทก็มีแนวความคิดเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าที่เป็นมนุษย์ในโลกนี้มีชื่อว่า พระมานุสสุพุทธะ แต่ก็ไม่ได้มีความสำคัญเท่าพระพุทธเจ้าทั้งหลายที่สถิตย์อยู่ที่พุทธเกษตรชื่อว่า พระธยานิพุทธะ ซึ่งต่างก็อุบัติมาจากแหล่งเดียวกันจากพุทธองค์แรก คือ พระอาทิพุทธะ ซึ่งเป็นพระพุทธเจ้าที่ทรงอุบัติมาพร้อมกับโลกและประจำโลกอยู่ชั่วนิรันดร์ เท่ากับเป็นผู้สร้างหรือเป็นแหล่งกำเนิดของพระพุทธเจ้าทั้งหลายทั่ว

จักรวาลเช่นเดียวกับมหาพรหมของศาสนาพราหมณ์ ซึ่งเป็นผู้สร้างสิ่งทั้งปวง โดยจะเห็นได้ว่า อรรถกถาจารย์ฝ่ายมหายานได้สร้างอาทิพุทธะขึ้นเพื่อให้แบ่งภาคลงมาปรากฏเป็นพระพุทธรเจ้า และโพธิสัตว์ เพื่อจะสู้กับมหาพรหมของศาสนาพราหมณ์และเป็นการต่อต้านกับอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ซึ่งได้ฟื้นฟูปรับปรุงและเผยแพร่อิทธิพลในเวลานั้น” (เสถียร พันธรังษี, พุทธศาสนามหายาน, (ธนบุรี: โรงพิมพ์ประยูรวงศ์, 2512), หน้า 48) อาจกล่าวได้ว่า เป็นพระพุทธรเจ้าองค์แรกทรงเป็นแหล่งกำเนิดของพุทธรเจ้าทั้งหลายเป็นพระพุทธรเจ้าองค์ปฐมที่อุบัติขึ้นมาพร้อมกับจักรวาล ความเชื่อของพุทธปรัชญามหายานยุคหลังเชื่อกันว่า พระองค์เป็นผู้สร้างและเป็นแหล่งกำเนิดของพระพุทธรเจ้าทั้งหลายทั่วจักรวาล ทรงสถิตอยู่เป็น นิรันดร ณ ดินแดนพุทธเกษตร

ด้วยเหตุนี้ แนวคิดเรื่องพุทธรเจ้าตามทัศนะของพระพุทธศาสนามหายาน นั้นจะมีอยู่ในลักษณะที่ว่า พระพุทธรเจ้าทั้งหลายแม้จะดับขันธปรินิพพานแล้ว แต่พระพุทธรเจ้าเหล่านั้นยังทรงอยู่ในรูปของกายทิพย์ดำรงอยู่เป็นอมตะชั่วนิรันดรบนดินแดนพุทธเกษตรและไม่ได้ดับหายไปไหนซึ่งการกล่าวเช่นนี้ก็เพราะพระพุทธศาสนามหายานนั้นจะสามารถตอบได้ว่า เมื่อมีการบำเพ็ญบารมีเพื่อมุ่งหวังต่อการบรรลุสำเร็จเป็นพระพุทธรเจ้าแล้วและการปรารถนาเป็นพระพุทธรเจ้าก็ไม่ได้สงวนสิทธิ์ไว้กับผู้ใดผู้หนึ่งทุกคนสามารถที่จะเป็นได้เมื่อเป็นเช่นนี้จำนวนพุทธรเจ้าก็ต้องมีจำนวนมากเท่ากับจำนวนผู้ที่บำเพ็ญบารมี ถ้าการอธิบายว่า พระพุทธรเจ้าเมื่อดับขันธปรินิพพานแล้วก็หายไปและไม่สามารถอธิบายให้ชัดเจนว่า พระองค์และเหล่าพระอรหันต์นั้นไปอยู่ ณ ดินแดนแห่งใด ตามแนวคิดของพระพุทธศาสนาดั้งเดิมหรือพระพุทธเถรวาทนั้น พระพุทธศาสนามหายานมองว่าเป็นการไม่สมเหตุสมผลจากเหตุที่พระพุทธรเจ้าทรงบำเพ็ญบารมีมามากมายเป็นระยะเวลายาวนานนับอสงไขยหลายกัปมิใช่เพื่อที่จะมาโปรดสัตว์เพียง 45 พรรษาแล้วก็เสด็จดับขันธปรินิพพานไปอย่างไม่เหลืออะไร นอกจากพระคุณของพระองค์ที่เหลือไว้ให้พุทธศาสนิกชนได้ระลึกถึงพระองค์ อาศัยความเชื่อที่ว่าพระพุทธรเจ้าทั้งหลายย่อมมีพระพุทธานุภาพอันสูงส่งมีอำนาจตามสมบัติที่แก่กล้าอันเป็นอันสูงส่งจากการบำเพ็ญบารมีมาอย่างยาวนาน พระองค์ย่อมต้องมีความสามารถพิเศษที่แตกต่างจากบุคคลทั่วไป หรือแม้แต่พระอรหันต์ ผู้ปราศจากกิเลสก็เช่นเดียวกัน

3. แนวคิดเรื่องพระวินัยของพระพุทธศาสนามหายาน

พระพุทธศาสนามหายานไม่ได้เคร่งครัดเรื่องวินัยเท่ากับฝ่ายเถรวาท มหายานจะปฏิบัติพระวินัยเพื่อเป็นกรอบในการปฏิบัติธรรมเท่านั้น ไม่ได้ยึดถือว่าเป็นกฎเหล็กที่จะไม่สามารถหรือเปลี่ยนแปลงได้ แต่สามารถปรับและประยุกต์ใช้เข้ากับสถานการณ์ได้ เพียงแต่ให้ทราบว่าวินัยนั้น คือ สิ่งสำคัญเท่านั้น

ตามทัศนะของผู้เขียน สาเหตุส่วนหนึ่งอาจจะเป็นเพราะแนวคิดการบำเพ็ญบารมีเพื่อบรรลุถึงความ เป็นพระพุทธรเจ้าหรืออาจจะหมายถึงบุคคลที่จะเป็นพระพุทธรเจ้าในอนาคตและจะต้องตั้งความปรารถนาอย่างแรงกล้าและแน่วแน่มั่นคงว่า การบำเพ็ญบารมีดังกล่าวจะต้องช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ จะไม่รู้รู้สึกเบื่อหน่ายหรือย่อท้อต่อการบำเพ็ญบารมีถึงแม้ระยะเวลาที่จะได้บรรลุเป็นพระพุทธรเจ้านั้นจะยาวนานสักเพียงใด จากแนวคิดในลักษณะเช่นนี้จึงทำให้มีคำกล่าวในคัมภีร์วิมลเกียรตินิเรทศสูตรในทำนองว่า “พระโพธิสัตว์ควรทำบาปเสียบ้าง เพื่อจะได้มีโอกาสลงไปโปรดสัตว์นรก เพราะในนรกนั้นหาผู้ที่ลงจะไปโปรดนั้นแสนยาก” (ศ.ดร.สมภาร พรหมทา, คำบรรยายเรื่อง “ความแตกต่างทางปรัชญาระหว่างเถรวาทและมหายาน”, บรรยาย

แก่นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน 2561. <<https://www.youtube.com/watch?v=FC-XUXwNTFM>> [3 December 2018]) คำกล่าวนี้เป็นเครื่องยืนยันได้ว่า แนวคิดของพระพุทธศาสนamahayana นั้นมุ่งเน้นสนับสนุนให้ศาสนิกชนบำเพ็ญบารมีตนเพื่อเป็นพระโพธิสัตว์ช่วยเหลือสรรพสัตว์โดยไม่เลือกว่าจะอยู่ในฐานะหรือสถานที่ใดๆ จนกลายเป็นแนวคิดแกนกลางหรือหลักการที่สำคัญในที่สุด จนเป็นเหตุให้ถูกมองว่าการประพาดิตนเพื่อบรรลุนิพพานเป็นพระอรหันต์ตามคติของพระพุทธเถรวาทนั้นเป็นหนทางที่คับแคบและเห็นแก่ตัวเป็นอย่างยิ่ง คำกล่าวนี้เริ่มมีปรากฏตั้งแต่ยุคของนิกายมหาสังฆิกวาหฺรุงเรื่องในอินเดีย ซึ่งมีพระมหาเวทนะเป็นต้นกำเนิดของนิกายนี้ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวนี้ จะขัดแย้งกับแนวคิดพระพุทธเถรวาท ที่มุ่งเน้นการปฏิบัติเพื่อบรรลอรหันต์นั้นเป็นการหลุดพ้นโดยผ่านทางที่เรียกว่า สวากยาน เป็นแนวทางที่ถูกมองว่าไม่สามารถที่จะหลุดพ้นได้ด้วยกำลัง สติปัญญาของตนเองได้จะต้องอาศัยพระพุทธเจ้าช่วยให้บรรลุ เมื่อบรรลุแล้วก็มีความสามารถที่จะช่วยเหลือคนได้เพียงจำกัดเท่านั้น ซึ่งมีความแตกต่างไปจากความเป็นพุทธเจ้าตามแนวคิดของพระพุทธศาสนamahayana ที่มีความสามารถขยายสรรพสัตว์ให้ข้ามพ้นจากห้วงแห่งความทุกข์ได้อย่างมากมาย และในระหว่างการทำบารมีของพระโพธิสัตว์เหล่านั้นก็สามารถจะช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ไปพร้อมกันได้ด้วย จากเหตุผลดังกล่าวนี้ จึงเป็นเหตุผลที่ไม่ต้องสงสัยเลยว่า สาเหตุของการปฏิบัติที่ไม่ได้เคร่งครัดเรื่องวินัยเท่ากับฝ่ายพระพุทธเถรวาทนั้นเป็นเพราะแนวคิดของพระพุทธศาสนamahayana นั้นไม่ได้สนับสนุนให้บรรดาพุทธศาสนิกชนบำเพ็ญตนเพื่อเป็นสวากยาน อันหมายถึงความเป็นพระอรหันต์นั่นเอง

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะแนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์ พระพุทธเจ้า และพระวินัยของพระพุทธศาสนamahayana จะมีอยู่อย่างไรก็ตาม ประเด็นสำคัญน่าจะอยู่ที่สถานะของพระธรรมและการปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามากกว่า เพราะธรรมะเป็นสัจธรรมสามารถทำให้เข้าถึงความเป็นจริงและเป็นสิ่งมีประโยชน์แก่พุทธศาสนิกชนและคนในสังคมทั้งหลายได้ เมื่อพุทธศาสนิกชนและคนในสังคมไม่ว่าจะมีความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาในลักษณะใดก็ตาม ถ้าได้ประยุกต์เอาหลักธรรมหรือหัวข้อธรรมข้อใดข้อหนึ่งไปใช้ในการดำเนินชีวิตแล้ว ย่อมได้รับประโยชน์ตามสมควรแก่การปฏิบัตินั้นอย่างแน่นอน ดังนั้น เมื่อกล่าวตามหลักการเบื้องต้นแห่งพระพุทธศาสนานั้นจะเป็นศาสนาแห่งการกระทำที่เน้นให้พุทธศาสนิกชนทั้งหลายได้ลงมือปฏิบัติหรือกระทำสิ่งต่างๆ ด้วยตนเองและเชื่อว่าไม่มีผู้ใด หรือพระเจ้า และเทพเจ้าองค์ใดที่จะสามารถมาดลบันดาลให้ใครเป็นคนดีหรือคนชั่วได้ แม้การเข้าถึงหลักสัจธรรมของพระพุทธศาสนาก็เช่นกัน

บรรณานุกรม

- ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ ชาญเสน. (2543). **สัทธัมมปุณฺทริกสูตร**. กรุงเทพฯ : ศูนย์ไทยธิเบต.
- ประทุม อังกูโรหิต. (2553). **พระมหาประณิธานของพระโพธิสัตว์ : ข้อโต้แย้งทางปรัชญา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประพจน์ อัครวิรุฬหาร. (2557). **โพธิสัตว์จรยา: มรรคาเพ็ญมาชน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุมาลี มหณรงค์ชัย. (2543). **พุทธศาสนamahayana (ฉบับปรับปรุงแก้ไข)**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ.

สุวิญ รักสัตย์. (2545). **พุทธศาสนมหายาน**. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด.

เสถียร พันธรังษี. (2512). **พุทธศาสนมหายาน**. ธนบุรี: โรงพิมพ์ประยูรวงศ์.

_____. (2543). **พุทธศาสนมหายาน**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ.

เสถียร โพนินันทะ. (2516). **ปรัชญามหายาน**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บรรณาคาร.

_____. (2522). **ปรัชญามหายาน**. กรุงเทพฯ : เว็จนครเชชม.

ศ.ดร.สมภาร พรหมทา. (2561). **คำบรรยายเรื่อง “ความแตกต่างทางปรัชญาระหว่างเถรวาทและมหายาน**.

บรรยายแก่นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เมื่อวันที่

18 พฤษภาคม 2561. <<https://www.youtube.com/watch?v=FC-XUXwNTFM>> [3

December 2018].

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2562). **มหายาน**. สืบค้นวันที่ 27 เมษายน 2562. <[https://](https://th.wikipedia.org/wiki/มหายาน.2562)

th.wikipedia.org/wiki/มหายาน.2562. > [27 April 2018].

อภิชัย โพธิ์ประสิทธิ์ศาสตร์. (2520). **พระพุทธศาสนมหายาน**. กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครพิมพ์.

ความสัมพันธ์ระหว่างประเพณี วัฒนธรรม และศิลปะไทยตามแนวพุทธศาสตร์

The Relationship between Tradition, Culture and Thai Arts

in accordance with Buddhist Principles

ธเนศ เกษศิลป์

Tanet Ketsil

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

Faculty of Humanities and Social Sciences Mahidol University

อาคม ดวงมาลัย

Akom Doungmalai

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Graduate School Mahamakut Buddhsit University

E-mail: chainoi9999@hotmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 12 มกราคม 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 29 มีนาคม 2564

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 30 มีนาคม 2564

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ในการจัดทำบทความนี้ คือ 1) เพื่อศึกษาประเพณีไทย 2) เพื่อศึกษาวัฒนธรรมไทย 3) เพื่อศึกษาศิลปะไทย และ 4) แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างประเพณี วัฒนธรรม และศิลปะไทยตามแนวพุทธศาสตร์ ผลการศึกษา พบว่า 1) ประเพณี วัฒนธรรม และศิลปะของสังคมไทยถือได้ว่าเป็นรากฐานของการดำเนินชีวิตตั้งแต่เกิดจนตายที่มีความเชื่อมโยงกับหลักธรรมของพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง 2) บริบทของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปบ้างของประเพณี วัฒนธรรมและศิลปะ แต่ทั้งนี้ก็ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทยอยู่ 3) ความสัมพันธ์ของประเพณี วัฒนธรรมและศิลปะจึงเป็นการแสดงออกถึงความมีอารยธรรมของสังคมไทยภายใต้แนวคิดทางพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ : ประเพณี, วัฒนธรรม, ศิลปะไทย

ABSTRACT

The purpose of this article are 1) to study Thai traditions 2) to study Thai culture 3) to study Thai arts 4) the concept of the relationship between tradition, culture and Thai arts

in accordance with Buddhist principles. The study indicated that: 1) Thai Tradition, culture and arts can be considered as the foundation of life from birth to death those deeply linked to the principles of Buddhist. 2) The context of a society that has changed according to global trends in some traditional culture and arts but maintaining the identity of Thai society. 3) The relationship of tradition, culture, and arts, therefore, expresses the civilization of Thai society based on Buddhism.

Keywords: Traditions, Culture, Thai Arts

1. บทนำ

มนุษย์เราทุกคนที่เกิดมาไม่ว่าชนชาติใด จะต้องเกี่ยวข้องกับสองสิ่งตามนัยแห่งจริยศาสตร์ คือ สิ่งที่เราเป็นสิ่งที่เกิดมาควบคุมกับเรา และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับเรา และอยู่กับเราตลอดไป ไม่ว่าเราอยากเป็นหรือไม่อยากเป็นก็ตามเช่น เชื้อชาติ ซึ่งได้มาจากการเกิดซึ่งพ่อ แม่ เป็นผู้ให้มา เป็นต้น ประการต่อมา สิ่งที่เรา มีหรือ อันได้แก่สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาหลังจากการเกิด เช่น ศาสนา ภาษา หรือเครื่องแต่งกายประจำชนชาติ นั้น ๆ เป็นต้น (สามารถ มั่งสัง, 2559)

จากสิ่งที่เราเป็นและสิ่งที่มีนี่เอง ศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีได้เกิดขึ้นโดยการอิงอาศัยซึ่งกัน และกันในการดำรงอยู่ ซึ่งทั้ง 3 สิ่งนี้มีลักษณะและความหมายใกล้เคียงกัน แต่แตกต่างกัน ดังใน พจนานุกรมไทย (2554) ได้ให้ความหมายของ ศิลปะ ว่าหมายถึง ฝีมือ ฝีมือทางการช่าง การทำให้วิจิตร พิสดาร เช่น รูปสลักวินัส เป็นรูปศิลป์ นอกจากนี้ยังมีศิลปะในการแต่งตัว การแสดงออกซึ่งอารมณ์สะท้อนใจ ให้ประจักษ์ด้วยสื่อต่าง ๆ เช่น วิจิตรศิลป์ ศิลปะการดนตรี ศิลปะการวาดภาพ ศิลปะการละคร ส่วนวัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่น่าความเจริญงอกงามให้กับหมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมในการแต่งงาน วิถีชีวิตของ หมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมชาวเขา เป็นต้น และประการสุดท้ายคือประเพณี หมายถึง สิ่ง ที่นิยมนับถือประพฤติปฏิบัติสืบ ๆ กันมา จนเป็นขนบธรรมเนียมหรือจารีตประเพณี หากกล่าวโดยรวมแล้ว ศิลปะก็คือ เครื่องมือซึ่งถูกใช้ในการแสดงออกทางวัฒนธรรม ทั้งที่เกิดจากความเป็นและความมี ประเพณีคือ การสืบทอดวัฒนธรรม อันเกิดจากความเป็นและความมีนั้น ส่วนตัววัฒนธรรมเองก็คือสิ่งที่คนเป็น และคนมี นั้นเอง จึงทำให้ศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กัน อันแสดงออกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของ ชนชาติ ทำให้ทุกชนชาติต้องอนุรักษ์ไว้ให้เป็นมรดกของชาติ เพื่อให้รู้ถึงเผ่าพันธุ์ของตนเองว่าเป็นใคร มาจาก ไหน

เช่นเดียวกับประเทศไทยมี ศิลปะ วัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่โบราณ เช่น พิธีกรรมทางศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพราหมณ์ ผู้นำในการประกอบพิธีกรรม ต่าง ๆ ของท้องถิ่นตามภาคต่าง ๆ ของประเทศ ส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่ผู้คนในชุมชนให้ความนับถือ เมื่อมีการ จัดพิธีดังกล่าวขึ้น ผู้คนในชุมชนที่มาร่วมพิธีจะเกิดความรักและความสามัคคีเป็นปึกแผ่นแก่ชุมชนเป็นอย่าดี ปัจจุบันวัฒนธรรมและประเพณีของไทยกำลังเลือนหายไป อันเป็นปัญหาที่เกิดมาจากหลายปัจจัย เช่น ด้วย ความไม่รู้บ้าง ด้วยความที่ยุคสมัยเปลี่ยนไปบ้าง แม้จะมีการนำมาปฏิบัติอยู่บ้าง แต่ยังขาดความรู้ความเข้าใจ

ขั้นตอนในเรื่องพิธีกรรมต่าง ๆ จึงทำให้มีการปฏิบัติอย่างไม่ถูกต้อง ขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย ในภายภาคหน้าอาจทำให้วัฒนธรรมและประเพณีที่ดีงามมีความเสื่อมถอยไปเรื่อย ๆ จนในที่สุดจะเลือนหายไปตามกาลเวลา (กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม, 2552) ดังนั้นแล้วจึงเป็นประเด็นปัญหาให้ได้ศึกษาว่า สังคมไทยมีศิลปะ วัฒนธรรมและประเพณีอะไรบ้างและจะสืบทอดเจตนารมณ์ของสามสิ่งนี้ไว้ได้อย่างไร โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2. ประเพณีของสังคมไทย

อย่างที่ได้อธิบายไว้ในบทนำว่า ประเพณี เป็นการแสดงออกถึงความเป็นชนชาตินั้น ๆ ของบุคคล อาจจะมีบางประเพณี ที่ไม่ได้ถูกกล่าวถึง เมื่อมาถึงยุคหนึ่งสมัยหนึ่ง ที่ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาท และจริง ๆ แล้วประเพณีต้องปรับเปลี่ยนไปตามกาลสมัยหรือไม่ ซึ่งก็เป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษา เพื่อให้เข้าใจถึงคุณค่าจริง โดยมีประเด็นศึกษา ดังนี้

1. ความหมายของประเพณี

สำนักราชบัณฑิตยสถาน (2554) คำว่า ประเพณี ยืมมาจากคำภาษาสันสกฤตว่า ปรเวณี (อ่านว่า ประ-เว-ณี) ใช้หมายถึงสิ่งที่นิยมถือประพฤติปฏิบัติสืบ ๆ กันมาจนเป็นแบบแผน

พระยาอนุমানราชชน (2514) กล่าวว่า ประเพณีแบ่งได้เป็น จารีตประเพณี ขนบประเพณี และธรรมเนียมประเพณี โดยอธิบายว่า

จารีตประเพณี คือประเพณีที่สังคมถือว่าถ้าใครในสังคมฝ่าฝืนหรือดื้อไม่กระทำตาม ถือว่าเป็นความผิดความชั่ว จารีตประเพณีเป็นจรรยาและศีลธรรมของสังคม เช่น หลีกเลี่ยงการดื่มสุราโดยไม่มีสาเหตุ จารีตประเพณี

ขนบประเพณี คือประเพณีที่สังคมได้ตั้งหรือวางเป็นระเบียบแบบแผนขึ้นไว้ จะโดยตรงหรือโดยอ้อมแล้วแต่กรณี เช่น ลูกที่ไม่เลี้ยงดูพ่อแม่ถือว่าผิดขนบประเพณี

ส่วนธรรมเนียมประเพณี คือประเพณีที่สังคมถือว่าเป็นเรื่องธรรมดาสามัญ ไม่ถือว่าผิด เป็นแต่นิยมกันว่าควรประพฤติ เช่น เมื่อผู้น้อยไปหาผู้ใหญ่ ก็มักจะมิของไปฝากตามธรรมเนียมประเพณี

โดยสรุปแล้ว ประเพณี ว่าด้วยเรื่องของระเบียบแบบแผนที่กำหนดพฤติกรรมในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คนในสังคมยึดถือปฏิบัติสืบกันมา ถ้าคนใดในสังคมนั้น ๆ ฝ่าฝืนมักถูกตำหนิจากสังคม ลักษณะประเพณีในสังคมระดับประเทศชาติ มีทั้งที่เหมือนกันและแตกต่างกันไปบ้างตามความนิยมเฉพาะท้องถิ่น แต่โดยมากย่อมมีจุดประสงค์ และวิธีการปฏิบัติเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีเฉพาะส่วนปลีกย่อยที่เสริมเติมแต่งหรือตัดทอนไปในแต่ละท้องถิ่น สำหรับประเพณีไทยมักมีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อในพระพุทธศาสนาและพราหมณ์มาแต่โบราณ

2. ประเภทของประเพณี

เพื่อให้เข้าใจถึงประเพณีของสังคมไทยอย่างลึกซึ้ง และถ่ายทอดได้อย่างถูกต้องจึงได้มีการแบ่งประเภทของประเพณีออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

2.1. จาริตประเพณี หมายถึง สิ่งซึ่งสังคมใดสังคมหนึ่งยึดถือและปฏิบัติสืบกันมาอย่างต่อเนื่องและมั่นคง เป็นเรื่องของความผิดถูก มีเรื่องของศีลธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง สมาชิกในสังคมต้องประพฤติตาม ผู้ใดฝ่าฝืนถือว่าประพฤติผิดไปจากสังคม จะต้องถูกตำหนิหรือได้รับการลงโทษจากคนในสังคม อย่างไรก็ตามจาริตประเพณีของแต่ละสังคมนั้นย่อมไม่เหมือนกัน เพราะมีค่านิยมที่ยึดถือต่างกัน การนำเอาจาริตประเพณีของสังคมหนึ่งไปเปรียบเทียบกับอีกสังคมหนึ่งแล้วตัดสินว่าดีหรือไม่ดีย่อมเป็นสิ่งที่ไม่พึงกระทำ เพราะสภาพสังคมสิ่งแวดล้อม ตลอดจนความเชื่อของแต่ละสังคมนั้นแตกต่างกันไป

2. ขนบประเพณี หมายถึง ระเบียบแบบแผนที่สังคมได้กำหนดไว้แล้วปฏิบัติต่อกันมา ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ทางตรง ได้แก่ ประเพณีที่มีการกำหนดเป็นระเบียบแบบแผน ทางอ้อม ได้แก่ ประเพณีที่รู้จักกันโดยทั่ว ๆ ไป โดยไม่ได้วางระเบียบไว้แน่นอน แต่ปฏิบัติไปตามคำบอกเล่า หรือตัวอย่างจากที่ผู้เป็นบิดาและมารดาหรือบุคคลในสังคมปฏิบัติ

3. ธรรมเนียมประเพณี หมายถึง ประเพณีเกี่ยวกับเรื่องธรรมดาสามัญที่ทุกคนควรทำ ไม่มีระเบียบแบบแผน หรือมีความผิดถูกเหมือนจาริตประเพณี เป็นแนวทางในการปฏิบัติที่ทุกคนปฏิบัติกันทั่วไปจนเกิดความเคยชิน (สมปราชญ์ อัมมะพันธ์. 2536. อ้างถึงใน กิตติพร สัจจะบุตร, 2549)

3. ความสำคัญของประเพณี

ประชิด สุกฤษณ์พัฒน์ (2546) สรุปเกี่ยวกับความสำคัญของประเพณีไว้ว่า

1. ประเพณีเป็นวัฒนธรรมประจำชาติ แสดงความเป็นมาอันเกิดจากความเจริญของสังคมมาช้านาน
2. ชาตินิยมประเพณีเป็นเอกลักษณ์ การมีประเพณีเป็นของตนเองเป็นสิ่งที่น่าภูมิใจอย่างยิ่ง เพราะเป็นตัวเชื่อมความรู้สึกของชุมชนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
3. ประเพณีมีส่วนในการสนับสนุนให้ชาติบ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองในทรรศนะที่ดีและถูกต้องประเพณีใดถ้าดีอยู่แล้วก็ควรรักษาไว้ให้คงอยู่ตลอดไป

4. ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา

"ฮีตสิบสอง" หมายถึง จาริตประเพณีสิบสองเดือน ประกอบด้วย

เดือนเจียง (เดือน อ้าย) มีการประกอบพิธีบุญเข้ากรรม ซึ่งเป็นเดือนที่พระสงฆ์เข้ากรรม (ปริวาสกรรม) เพื่อให้พระสงฆ์ผู้กระทำผิด ได้สารภาพต่อหน้าคณะสงฆ์

เดือนยี่ ใน ฤดูหลังการเก็บเกี่ยว ชาวบ้านจะทำบุญคูณข้าวหรือบุญคูณลาน

เดือนสาม ในวันเพ็ญเดือนสาม จะมีการทำบุญข้าวจี่และบุญมาฆบูชา

เดือนสี่ ทำบุญ พระเวสฬเทศน์มหาชาติ ในงานบุญนี้มักจะมีผู้นำของมาถวายพระ ซึ่งเรียกว่า "กัณฑ์หลอน"

เดือนห้า ประเพณีตรุษสงกรานต์หรือบุญสงกรานต์หรือบุญเดือนห้า ซึ่งมีขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนห้า และถือเป็นเดือนสำคัญ

เดือนหก ประเพณีบุญบั้งไฟและบุญวันวิสาขบูชา การทำบุญบั้งไฟเป็นการขอฝนพร้อมกับงานบวชนาค ซึ่งการทำบุญเดือนหกถือเป็นงานสำคัญก่อนการทำนา

เดือนเจ็ด ทำบุญช่าชะ (ล้าง) หรือบุญบูชาบรรพบุรุษ มีการเข่นสรวงหลักเมือง หลักบ้าน ปู่ตา ผีตา แยก ผีเมือง เป็นการทำบุญเพื่อระลึกถึงผู้มีพระคุณ

เดือนแปด ทำบุญ เข้าพรรษาซึ่งเป็นประเพณีทางพุทธศาสนาโดยตรง ลักษณะการจัดงานจึงคล้ายกับทางภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย เช่น มีการทำบุญตักบาตร ถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสงฆ์สามเณร

เดือนเก้า ประเพณีทำบุญข้าวประดับดิน เป็นการทำบุญเพื่ออุทิศแก่ญาติผู้ล่วงลับ เพื่อบูชาผีบรรพบุรุษและผีไร้ญาติ โดยชาวบ้านจะทำการจัดอาหาร เตรียมไว้ถวายพระช่วงเลี้ยงเพล

เดือนสิบ ประเพณีทำบุญข้าวสากหรือข้าวสาก (สลากภัตร) ตรงกับวันเพ็ญเดือนสิบผู้ถวายจะเขียนชื่อของตนลงในภาชนะที่ใส่ของท่าน และเขียนชื่อลงในบาตร ภิกษุสามเณรรูปใดจับได้สลากของใครผู้นั้นจะเข้าไปถวายของเมื่อพระฉันเสร็จ แล้วจะมีการฟังเทศน์เพื่อเป็นการอุทิศให้แก่ผู้ตาย

เดือนสิบเอ็ด ประเพณีทำบุญออกพรรษา ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนสิบเอ็ด พระสงฆ์จะแสดงอาบัติ ทำการปวารณา

เดือนสิบสอง เป็นเดือนส่งท้ายปีเก่าซึ่งจะมีการทำบุญกองกฐินโดยเริ่มตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือนสิบเอ็ดถึงกลางเดือนสิบสอง แต่ชาวอีสานในสมัยก่อนนิยมเริ่มทำบุญทอดกฐินกันตั้งแต่ข้างขึ้นเดือนสิบสอง จึงมักจะเรียกบุญกฐินว่า (บุญกฐิน วังกลม. 2555.)

สรุปได้ว่า ประเพณีของสังคมไทยนั้นได้แนวคิดและหลักปฏิบัติที่โดยส่วนมากแล้ววิถีชีวิตที่ผูกติดอยู่กับหลักความเชื่อทางศาสนา ตั้งแต่เกิดจนตาย เมื่อถึงกำหนดที่จะจัดกิจกรรมขึ้น ผู้คนในสังคมก็จะมารวมตัวกันเพื่อช่วยกันจัดกิจกรรมให้บรรลุผลสำเร็จ เป็นการสร้างความสามัคคี เป็นการสร้างบุญสร้างกุศลร่วมกันตามความเชื่อ ประเพณีในสังคมไทยจึงเป็นการส่งเสริมในคนในชาติเกิดความรัก ความสามัคคี ตั้งแต่ระดับสถาบันครอบครัวไปจนถึงสถาบันชาติ

3. วัฒนธรรม

ประเพณีของสังคมไทยได้สร้างให้คนในชาติเกิดความรัก ความสามัคคีดังกล่าวแล้ว ยังเป็นการสนับสนุนให้ผู้คนในสังคมมีจิตใจที่ดีงาม ทำให้รู้ว่าอะไรดีและอะไรไม่ดี ก็ด้วยพื้นฐานมาจากกิจกรรมที่ทำร่วมกันในสังคม เพื่อให้เข้าใจถึงวัฒนธรรมของสังคมไทยอย่างชัดเจนจึงต้องศึกษาประเด็นดังต่อไปนี้

1. ความหมายของวัฒนธรรม

สำนักราชบัณฑิตยสถาน (2554) กล่าวว่า วัฒนธรรม หมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงามของสังคม ความเจริญนั้นแสดงออกได้ด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีของประชาชน. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเจริญงอกงามทั้งทางจิตใจและทางวัตถุ สิ่ง que แสดงให้เห็นวัฒนธรรมของสังคมมีหลายอย่าง เช่น ความรู้สึกนึกคิดของสมาชิกในสังคม การรู้จักควบคุมอารมณ์ โดยเฉพาะเมื่อเกิดความขัดแย้ง มารยาทที่ขัดเกลาเรียบร้อย สุภาพเหมาะสมสอดคล้องตามบริบทของสถานการณ์ ความรู้จักรักษาสีทิวทัศน์ของผู้อื่นและของตน เป็นต้น

อมรรัตน์ เทพกำปนาท (2552) ได้กล่าวไว้ว่าวัฒนธรรม หมายถึง มรดกแห่งสังคม ซึ่งสังคมปรับปรุงและรักษาไว้ให้เจริญงอกงาม วัฒนธรรมเกิดจากการประพฤติปฏิบัติร่วมกัน เป็นแนวเดียวกันอย่างต่อเนื่องของสมาชิกในสังคม สืบทอดเป็นมรดกทางสังคมต่อกันมาจากอดีต

โดยสรุปก็คือ วัฒนธรรม แสดงออกให้เห็นที่ประจักษ์ของคนในชาติอันสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของผู้คนในสังคมที่ยอมรับแนวทางในการประพฤติและปฏิบัติร่วมกัน

2. ประเภทของวัฒนธรรม

การจัดแบ่งวัฒนธรรม สามารถแบ่งออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้แก่ วัฒนธรรมทางวัตถุ และวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ

1. วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ โดยเราจะพบได้ว่า วิธีการต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้ประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมาจนกลายเป็นสิ่งของที่ใช้อำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิตประจำวัน และสามารถจับต้องได้ ไม่ว่าจะเป็นเครื่องมือต่าง ๆ ตั๋วอาคาร ฯลฯ ล้วนจัดเป็นวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุทั้งสิ้น

2. วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ ซึ่งได้แก่ วิธีการคิดและแบบแผนของพฤติกรรมที่มนุษย์คิดขึ้นมาไม่สามารถทำให้เห็นเป็นรูปร่าง จับต้องไม่ได้แต่มีผลต่อการดำเนินชีวิต จัดเป็นวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ เช่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศาสนา ความเชื่อ ค่านิยม ศีลธรรม จริยธรรม กฎหมาย เป็นต้น

3. ลักษณะความเจริญแห่งวัฒนธรรม

พระยาอนุมานราชธน (2514) ได้อธิบายลักษณะความเจริญงอกงามของวัฒนธรรมดังนี้

1. ต้องมีการสั่งสม และการสืบต่อ ตกทอดกันไปไม่ขาดตอนมีมรดกแห่งสังคมอันเกิดจากผลิตผลของสังคมที่สร้างสมไว้

2. ต้องมีแปลกมีใหม่มาเพิ่มเติมของเดิมให้เข้ากันได้

3. ต้องส่งเสริมเพื่อให้แพร่หลายไปในหมู่ของตนและตลอดไปถึงชนหมู่อื่นด้วย

4. ต้องปรับปรุงและแก้ไขให้เหมาะกับสภาพแวดล้อมและสภาพของเหตุการณ์

สรุปได้ว่า วัฒนธรรม เป็นวิธีการดำเนินชีวิตของสังคมได้ดีกว่า ซึ่งอาจทำให้สมาชิกของสังคมเกิดความนิยม และในที่สุดอาจเลิกใช้วัฒนธรรมเดิม ดังนั้น การรักษาหรือธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมเดิม จึงต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาวัฒนธรรมให้เหมาะสมมีประสิทธิภาพ ตามยุคสมัย

4. ศิลปะ

ไม่ว่าจะเป็นประเพณีหรือวัฒนธรรมดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ผู้คนที่อยู่ในสังคมเดียวกันจำเป็นต้องศึกษา ประพฤติและปฏิบัติเพื่อไม่ให้กาลเวลามาพรากความผิดเพี้ยนจากการกระทำที่รู้เท่าไม่ถึงกาลจากบุคคลใด บุคคลหนึ่ง อันอาจเป็นเหตุให้ประเพณีและวัฒนธรรมถูกลดทอนคุณค่าเหลือไว้แต่เพียงเรื่องเล่าในตำรา ศิลปะก็เช่นเดียวกัน คุณค่าของศิลปะจะปรากฏออกมามากหรือน้อยเพียงใด ผู้ที่ศึกษาและเข้าใจถึงศิลปะจะเป็นผู้ให้คำตอบ ดังนั้นประเด็นที่จะศึกษาต่อไปนี้จะพื้นฐานของการตอบคำถามถึงคุณค่าของศิลปะ โดยมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. คำนิยามของศิลปะ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525) ให้นิยามของศิลปะว่า ศิลปะ คือ ฝีมือ ฝีมือทางการช่าง การแสดงซึ่งอารมณ์ สะเทือนใจ ให้ประจักษ์เห็น

พจนานุกรมศัพท์ศิลปะ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2530) นิยามความหมายของศิลปะว่า ศิลปะ คือ ผลแห่งพลังความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ ที่แสดงออก ในรูปลักษณะ ต่าง ๆ ให้ปรากฏซึ่งสุนทรียภาพความประทับใจ หรือ ความสะเทือนอารมณ์ ตามอัจฉริยภาพ พุทธิปัญญา ประสบการณ์ รสนิยม และทักษะของแต่ละคน เพื่อความพอใจ ความรื่นรมย์ ขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี หรือความเชื่อในลัทธิศาสนา และกล่าวว่ ศิลปะแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ วิจิตรศิลป์ (Fine Art) กับประยุกต์ศิลป์ (Applied Art)

อีกประการหนึ่งก็คือ การแสดงออก ไม่ว่าจะเป็นอารมณ์ ความรู้สึก ความคิด ประสบการณ์ ความงาม การเห็นแจ้ง สัญลักษณ์ หรือเหตุการณ์ ก็ล้วนแต่เป็นการแสดงออกโดยมนุษย์เป็นผู้รังสรรค์ ขึ้นทั้งสิ้น ดังนั้นคำว่า ศิลปะ จึงพอสรุปให้เข้าใจได้ดังนี้

ศิลปะ คือ สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อแสดงออกซึ่งอารมณ์ ความรู้สึก ปัญญา ความคิดและหรือความงามทั้งนี้จะกล่าว โดยรวม ก็คือ ศิลปะ จะประกอบไปด้วย ส่วนประกอบ 3 ประการ คือ 1. มีความงาม 2. มีจุดมุ่งหมายที่แน่นอน 3. มีความคิดสร้างสรรค์

เหตุที่จำกัดวงอยู่เฉพาะผลิตผลของมนุษย์ อาจเป็นเพราะว่า ในบรรดาสัตว์โลกด้วยกัน มนุษย์เป็นสัตว์ประเภทเดียวที่สามารถ สร้างสื่อ ในการทำความเข้าใจร่วมกันดีที่สุดในที่สุด และการดำเนิน ชีวิตก็มีการพัฒนาไปเป็นระบบ เพราะมนุษย์มีสมองที่รู้จักคิด และถูกยอมรับว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่ประเสริฐที่สุด

ดังนั้น รูปร่างลักษณะหรือ ผลงานที่รังสรรค์จากสิ่งต่าง ๆ ที่มีใช้ผลงานของมนุษย์ รวมทั้งปรากฏการณ์ธรรมชาติ ที่มีความสลับซับซ้อน มีความสวยงาม มีรูปทรงแปลกตา แม้มนุษย์จะมีความชื่นชม แต่ก็ไม่ยอมรับว่าเป็นผลงานศิลปะ แต่หากมนุษย์ใช้สิ่งเหล่านั้นเป็นแรงบันดาลใจในการรังสรรค์ผลงานขึ้นมาใหม่ ถือว่าเป็นศิลปะ แต่จะเป็นศิลปะบริสุทธิ์ (Fine Art) หรือศิลปะประยุกต์ (Applied Art) หรือไม่นั้น ก็ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมาย ในการรังสรรค์

2. ประเภทของศิลปะ

การแบ่งประเภทของศิลปะนั้นมีผู้แบ่งไว้หลายแนวทาง ชะลูด นิมเมสมอ (2539) ได้จำแนกแนวทางการแบ่งไว้ชัดเจนเป็นข้อ ๆ 3 วิธี ดังนี้

1. ศิลปะแบ่งตามจุดมุ่งหมายของการสร้าง

การแบ่งประเภทของศิลปะตามจุดมุ่งหมายของการสร้างอาจแบ่งได้ดังนี้

1.1 วิจิตรศิลป์ (fine art) ได้แก่ งานจิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ สถาปัตยกรรม เป็นศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อให้ความรู้ทางสุนทรียภาพ ให้อารมณ์สะเทือนใจ ปลูกความเห็นแจ้ง ให้ประสบการณ์ใหม่ หรือให้ความประเทืองปัญญาแก่ผู้ประจักษ์

1.2 ประยุกต์ศิลป์ (applied art) เป็นศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์อย่างอื่นนอกเหนือจากความชื่นชมในคุณค่าของศิลปะโดยตรง เช่น ภาพหรือลวดลายที่ตกแต่งอาคารหรือเครื่องเรือน รูปทรง สีเส้นของผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมที่ออกแบบให้เป็นที่พอใจผู้บริโภค หรือเครื่องใช้ไม้สอยที่สร้างขึ้นด้วยฝีมือประณีต ศิลปะ

ที่ประยุกต์เข้าไปในสิ่งที่ใช้ประโยชน์เหล่านี้ จะให้ความพอใจอันเกิดจากความประณีต สวยงาม ความกลมกลืนแก่ประสาทสัมผัสควบคู่ไปกับประโยชน์ใช้สอย

2. ศิลปะแบ่งตามลักษณะของสื่อในการแสดงออก

สื่อในการแสดงออกหรือเรียกอีกนัยหนึ่งว่า สื่อสุนทรียภาพของงานศิลปะแต่ละสาขาย่อมแตกต่างกันไปตามธรรมชาติของการแสดงออก ซึ่งอาจแบ่งออกได้เป็น 5 สาขา คือ

2.1 สถาปัตยกรรม (architecture) เป็นศิลปะที่แสดงออกเป็น 3 มิติ ด้วยการใช่วัสดุ โครงสร้าง และปริมาตรที่วางกับรูปทรง

2.2 ประติมากรรม (sculpture) เป็นศิลปะที่แสดงออกเป็น 3 มิติ ด้วยการใช่วัสดุ และปริมาตรของรูปทรง

2.3 จิตรกรรม (painting) เป็นศิลปะที่แสดงออกด้วยการใช้สี แสง เงาและแผ่นภาพที่แบนราบ เป็นงาน 2 มิติ ซึ่งบางครั้งอาจใช้หลักทัศนียภาพลวงตาให้เกิดเป็นภาพ 3 มิติ

2.4 วรรณกรรม (literature) เป็นศิลปะที่แสดงออกด้วยการใช้ภาษา

2.5 ดนตรีและนาฏกรรม (music and drama) เป็นศิลปะที่แสดงออกด้วยการใช้เสียง (หรือภาษา) และความเคลื่อนไหวของร่างกาย

3. ศิลปะแบ่งตามลักษณะของอายุตนเอง

ประสาทสัมผัสของมนุษย์ประกอบด้วยประสาทตา หู จมูก ลิ้น และกาย แต่การรับสัมผัสที่ให้ความพอใจในสุนทรียภาพในระดับสูงมี 2 ทาง คือ ทางตา และทางหู

สรุปได้ว่า ศิลปะเป็นงานที่เกิดจากการสร้างสรรค์โดยความคิดของมนุษย์ ปราบกฎการตามธรรมชาติ เป็นแต่เพียงแรงบันดาลใจเพื่อให้มนุษย์ได้รังสรรค์ผลงานออกมา มีความแตกต่างหลากหลายตามแต่จินตนาการของแต่ละบุคคล ซึ่งก็แล้วแต่ว่าศิลปินต้องการที่จะรังสรรค์ผลงานออกมาเพื่อที่จะสื่อให้เข้าใจถึงอะไร

5. พุทธศิลป์

พุทธศิลป์ เป็นงานศิลปะที่ช่าง/ศิลปิน สร้างขึ้นเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา หรือสร้างขึ้นเพื่อรับใช้พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะที่เป็นงานจิตรกรรม ได้แก่ ภาพเขียนฝาผนังโบสถ์ วิหาร หรือผลงานด้านประติมากรรม ได้แก่ พระพุทธรูป และงานสถาปัตยกรรม ได้แก่ ศาลาการเปรียญ วิหาร ศาลาการเปรียญ สถูป เจดีย์ เป็นต้น งานพุทธศิลป์จะเป็นตัวเล่าเรื่องราวที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ส่งผลให้งานพุทธศิลป์เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทย สะท้อนลักษณะนิสัย บุคลิกภาพของคน ไทยที่มีความสุภาพ อ่อนน้อม รักสงบ แจ่มใส สนุกสนาน เป็นสื่อการเรียนรู้ที่สร้างความเข้าใจ และจินตนาการที่ส่งผลเชิงบวกต่อพฤติกรรมของคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข (โกสุม สายใจ, 2560) เหตุนี้ จึงต้องศึกษาให้เข้าใจในประเด็นต่อไปนี้

1. ความหมายของพุทธศิลป์

เพื่อให้เข้าใจในพุทธศิลป์จึงจำเป็นต้องศึกษาปัญหาพื้นฐานเหล่านี้ โดยเริ่มจากการให้ความหมายของคำว่าพุทธศิลป์ โดยมีผู้กล่าวไว้ดังนี้

ร้อยบุพพา (2549) กล่าวว่า พุทธศิลป์หมายถึง งานศิลปะประเภทต่าง ๆ ทั้งด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อส่งเสริมการเผยแผ่และการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาโดยตรง และเป็นสิ่งช่วยโน้มน้าวจิตใจของพุทธศาสนิกชน ให้เกิดความเข้าใจ ประพฤติและปฏิบัติตนในแนวทางที่พึงตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา

จากความหมายดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า พุทธศิลป์ เป็นงานศิลปะที่ช่าง/ศิลปินรังสรรค์ขึ้นเพื่อบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เพื่อให้เข้าใจพุทธศิลป์จึงควรศึกษาประเด็นดังต่อไปนี้

2. ประเภทของงานพุทธศิลป์

พุทธศิลป์ เป็นผลงานศิลปะที่ช่างหรือศิลปินรังสรรค์ขึ้นเพื่อแสดงถึงความรัก ความศรัทธามีความเข้าใจต่อพระพุทธศาสนา ซึ่งจัดเป็นองค์ประกอบหนึ่งของความเป็นวัด โดยเฉพาะที่เป็นงานศิลปะแขนงทัศนศิลป์ (Visual Art) ประกอบด้วย

1) งานสถาปัตยกรรม (Architecture) เช่น สิ่งก่อสร้างหรือศาสนสถานในวัด ได้แก่ โบสถ์ วิหาร กุฏิ สลุป เจดีย์ ศาลาการเปรียญ หอไตร หอระฆัง

2) งานประติมากรรม (Sculpture) เช่น พระพุทธรูปหรือพระปฏิมา ทั้งที่มีลักษณะเป็นงานนูนต่ำ นูนสูง ลอยตัว รวมทั้งลวดลายประดับศาสนสถานด้วย และ

3) งานจิตรกรรม (Painting) เช่น ภาพเขียนประดับฝาผนังของศาสนสถาน ได้แก่ ภาพเขียนบนผนัง โบสถ์ วิหาร ศาลา รวมทั้งภาพประกอบในสมุดไทยที่แสดงเนื้อหาเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา พุทธประวัติ วรรณกรรม ปรีศนาธรรม ฯลฯ งานพุทธศิลป์ไทยในอดีตมีลักษณะเป็นแบบอุดมคติ (Idealistic) แสดงเนื้อหาเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา พุทธประวัติ วรรณคดี คติความเชื่อ และนิทานพื้นบ้าน จัดเป็นงานศิลปะไทยแบบประเพณีนิยม (Thai traditional art) ที่เขียนด้วยสีฝุ่น ลงรัก ปิดทอง ฯลฯ

สรุปได้ว่า พุทธศิลป์เป็นงานศิลปะที่ช่างศิลป์รังสรรค์ขึ้นมาจากแรงบันดาลใจทางพระพุทธศาสนา ผลงานที่แสดงออกมาก็ถูกถ่ายทอดเป็นเรื่องราวต่าง ๆ ที่ปรากฏแฝงไปด้วยแนวคิดคติ ความเชื่อ ตามหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา

6. ความเข้าใจต่อพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนามีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อสังคมไทย ในฐานะที่พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทยในทุก ๆ ด้าน เนื่องจากพื้นฐานของวัฒนธรรมเกิดจากความเข้าใจของคนไทยโดยส่วนใหญ่มาจากพระพุทธศาสนา เพราะเมื่อเข้าใจในหลักคำสอนก็จะนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติ โดยถ่ายทอดผ่านขนบธรรมเนียมประเพณีได้อย่างถูกต้อง อาจกล่าวได้ว่า คำสอนทางพระพุทธศาสนาสอดแทรกอยู่ในทุกอริยาบทของวัฒนธรรมไทย ทำให้วัฒนธรรมไทยกลายเป็น วัฒนธรรมของพระพุทธศาสนา

1. ความสำคัญของพระพุทธศาสนาต่อสังคมไทยในฐานะเป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทย

สำเนียง เลื่อมใส และคณะ (2551) วัฒนธรรม คือ ธรรมเนียมที่นำมาซึ่งความเจริญหรือสิ่งที่บ่งบอกถึงความเจริญงอกงาม วัฒนธรรมอาจแสดงออกได้ทั้งในเรื่องของความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความดีงาม ความสมานสามัคคีกลมเกลียวของคนในชาติ ดังนั้น วัฒนธรรม จึงเป็นเครื่องมือหรือมาตรวัดความเจริญของสังคมไทย โดยมีความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับวัฒนธรรมไทยปรากฏในประเภทของวัฒนธรรม 2 ประการ คือ

1. วัฒนธรรมทางวัตถุ เป็นวัฒนธรรมที่สื่อออกมาเป็นเรื่องราวผ่านวัตถุเป็นหลัก เนื่องจากจุดเด่นของวัตถุ คือ เห็นได้ สัมผัสจับต้องได้ ดังนั้นความดีงามของวัฒนธรรมสายนี้ สามารถสัมผัสรับเอาได้จากการเห็นการสัมผัสโดยตรง วัฒนธรรมทางวัตถุที่เด่นชัดที่สุด คือ

1.1 งานด้านสถาปัตยกรรม เช่น วิหาร โบสถ์ เจดีย์ หรืออาคารสิ่งก่อสร้างที่เกี่ยวข้องกับศาสนา

1.2 งานด้านประติมากรรม เช่น พระพุทธรูปต่าง ๆ รูปลักษณ์หรือสัญลักษณ์ทางศาสนา

1.3 งานด้านจิตรกรรม เช่น การวาดภาพฝาผนังในพระอุโบสถหรือพระวิหาร

งานทั้ง 3 สาขาที่กล่าวมาเป็นงานที่ประณีตสวยงามซึ่งบางแห่งมีคุณค่ามากจนประเมินค่ามิได้ หรือบางแห่งดูไม่สวยงามนักตามสายตาของนักศิลปะ ไม่มีคุณค่าเป็นตัวเงินตามที่คนของนักสะสม แต่ทุกชิ้นงานล้วนแล้วแต่มีคุณค่าในเนื้องาน เพราะทุกชิ้นงานได้รับการรังสรรค์ขึ้นจากชาวพุทธที่มีความเข้าใจในพระพุทธศาสนา บางชิ้นงานงดงามเสียจนผู้ที่ได้พบเห็นคิดว่าไม่ใช่เป็นฝีมือของมนุษย์ นั่นคืออำนาจแห่งความเข้าใจที่มีต่อพระพุทธศาสนา ความสำคัญของวัฒนธรรมทางวัตถุสะท้อนให้เราเห็นคุณค่าใน 3 เรื่อง คือ 1. เป็นความเข้าใจ ความเชื่อ และความศรัทธาของพุทธศาสนิกชน 2. เป็นการถ่ายทอดเรื่องราวที่แฝงไปด้วยแนวคิดทางพระพุทธศาสนา 3. แสดงฝีมือ และภูมิปัญญาของการเป็นศิลปินไทย

2. วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ เป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการปฏิบัติของคนที่สะท้อนสังคมให้เห็นถึงความเข้าใจ ความเชื่อ และความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนา วัฒนธรรมลักษณะนี้เราสามารถสังเกตได้จากการแสดงออกของผู้คนในสังคม 3 ด้าน คือ

2.1 ทางกาย ได้แก่ การแสดงออกทางการประพฤติปฏิบัติ เช่น การยิ้มแย้ม การอ่อนน้อมถ่อมตน การมีสัมมาคารวะ และการช่วยเหลือเกื้อกูล

2.2 ทางวาจา ได้แก่ การแสดงออกทางการติดต่อสื่อสารถึงกันและกัน ทั้งการสื่อสารด้วยการพูดและการสื่อสารด้วยตัวอักษร หรือทั้งที่เป็นวัจนภาษา หรืออวัจนภาษา

2.3 ทางใจ ได้แก่ การคิด ความปรารถนาดีต่อกัน การมุ่งความสุขความเจริญให้เกิดขึ้นแก่กันและกัน พฤติกรรมการแสดงออกของมนุษย์ทั้ง 3 ด้าน ล้วนผ่านการอบรมขัดเกลาจากคำสอนในพระพุทธศาสนา พฤติกรรมที่แสดงออกมาจึงเป็นการแสดงออกต่อกันและกันอย่างสันติ สุภาพ นุ่มนวล และอ่อนโยน จึงมีคำกล่าวที่ว่า คำสอนในทางพระพุทธศาสนา เป็นคำสอนที่เสริมสร้างสันติสุข และสันติภาพ เป็นอิสระจากการครอบงำของกิเลส และการพันทุกข์

2. ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นเอกลักษณ์และมรดกของชาติ

สำเนียง เลื่อมใส และคณะ (2551) แม้กฎหมายรัฐธรรมนูญจะไม่ได้กำหนดหรือบัญญัติให้พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติเหมือนประเทศเพื่อนบ้านบางประเทศแต่การที่พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่คนส่วนใหญ่ของประเทศนับถือ จึงถือเสมือนว่า เป็นศาสนาประจำชาติ

ความเป็นศาสนาที่คนส่วนใหญ่นับถือนี้ย่อมแสดงให้เห็นว่าแนวคิด ความเชื่อ วิธีการดำเนินชีวิตของคนส่วนใหญ่มีส่วนเหมือนกันและใกล้เคียงกัน และด้วยความคล้ายกันเหมือนกันนี้เอง ที่ก่อให้เกิดเอกลักษณ์ ภาพลักษณ์ หรืออัตลักษณ์ของกลุ่มที่คนอื่นมองเห็นแล้วเข้าใจได้ทันทีว่านี่คือประเทศไทย

นิสสัยคนไทยส่วนใหญ่ที่แสดงออกมาทางพฤติกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นไปเองหรือเป็นธรรมชาติ พฤติกรรมเหล่านี้เรียกว่า เอกลักษณ์และมรดกของชาติ

ความเป็นเอกลักษณ์และมรดกของชาติพิจารณาได้ 2 ประเภท คือ เอกลักษณ์และมรดกของชาติด้านรูปธรรม (วัตถุสิ่งของ) และเอกลักษณ์และมรดกของชาติด้านนามธรรม (พฤติกรรมการแสดงออก)

1. เอกลักษณ์และมรดกของชาติด้านรูปธรรม

เอกลักษณ์และมรดกของชาติด้านนี้ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของสถาปัตยกรรมและสิ่งที่เกี่ยวข้องกัน 4 ด้าน คือ

1.1 สถาปัตยกรรม หมายถึง การออกแบบก่อสร้างต่าง ๆ ส่วนใหญ่เป็นสิ่งก่อสร้างที่มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เช่น วัดวาอาราม ปุชนิยสถานต่าง ๆ มีวิหาร โบสถ์เจดีย์ นอกจากนี้ยังรวมถึงการออกแบบปราสาทราชวังและอาคารบ้านเรือน เช่น อาคารทรงไทย อาคารทรงปั้นหยา อาคารทรงกาแล อาคารเหล่านี้ถือเป็นเอกลักษณ์ไทยทั้งสิ้น

1.2 ประติมากรรม หมายถึง การปั้น การแกะสลัก รวมทั้งการหล่อซึ่งส่วนใหญ่ก็มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เช่น พระพุทธรูปแบบต่าง ๆ ลวดลายที่ประดับตกแต่งตามอาคารบ้านเรือน โดยเฉพาะตามศาสนสถาน

1.3 จิตรกรรม หมายถึง การเขียนภาพ การวาดลวดลายที่เรียกว่า ลายไทย นับเป็นเสน่ห์ทางจิตรกรรมของไทยอย่างหนึ่งที่ไม่เหมือนใครและไม่เหมือนใคร ส่วนใหญ่ภาพเขียนจะสะท้อนถึงเรื่องราวพระพุทธศาสนา และภาพจิตรกรรมเหล่านี้สามารถหาชมได้ตามศาสนสถานเช่นกัน

1.4 ภาษาและวรรณกรรม หมายถึง การบรรยายถึงเรื่องราวประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนา และคำสอนในพระพุทธศาสนา ภาษาและวรรณกรรมเป็นเอกลักษณ์ทั้งนามธรรมใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารเป็นเอกลักษณ์ที่เป็นรูปธรรมที่สามารถจับต้องสัมผัสได้ในรูปของเอกสาร ตำรา และหนังสือ

2. เอกลักษณ์และมรดกของชาติด้านนามธรรม

เอกลักษณ์ด้านนี้เป็นเรื่องของพฤติกรรมแสดงออกของคนในสังคมที่ถูกหล่อหลอม มาจากหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาซึ่งผ่านพฤติกรรมแสดงออกของคนในชาติได้ดังนี้

2.1 คนไทยเป็นคนมีน้ำใจ เมตตา และเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเป็นคนมีน้ำใจของคนไทยเป็นภาพที่สังคมโลกรับได้ และถูกกล่าวถึงนางที่ด้อยอยู่เสมอ

2.2 คนไทยเป็นคนที่รักความสงบสันติ จะเห็นว่าคนไทยปรับตัวได้ง่าย และอยู่ร่วมกันได้ดีกับคนที่มีเชื้อชาติศาสนาต่างกัน แม้ประเทศไทยมีเสรีภาพในการนับถือศาสนา มีหลายศาสนาที่คนไทยให้การยอมรับนับถือ แต่คนไทยก็อยู่ร่วมกันอย่างปรองดองได้

2.3 คนไทยมีลักษณะจิตใจไม่ยึดมั่นถือมั่นอย่างรุนแรงต่อสิ่งทั้งหลาย แม้เรื่องนั้นจะรุนแรงสาหัสเพียงใด คนไทยก็เข้าใจในความจริงและยอมรับความจริงได้ มองเห็นความเป็นธรรมดาของชีวิต ไม่ผูกโกรธเกลียดกันนาน คุณสมบัติเหล่านี้ช่วยให้คนไทยผ่อนคลาย เรียบง่าย ไม่พยายามทำอะไร ไม่ถือโกรธ ให้อภัยง่าย นี่คือคุณสมบัติอย่างหนึ่งของคนไทยที่กลายเป็นเอกลักษณ์ชาติ

2.4 คนไทยรักความเป็นอิสระและเสรีภาพ ในการเป็นคนรักอิสระเสรี จึงทำให้คนไทยไม่ยอมทนต่อการอยู่ภายใต้อำนาจบังคับของใคร มักรวมกันเพื่อปลดแอกให้ตนเองเป็นอิสระและแสวงหาอิสรภาพให้กับตนเอง

7. แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างประเพณี วัฒนธรรม และศิลปะไทยตามแนวพุทธศาสตร์

ในสังคมไทยยอมรับว่า ประเพณี วัฒนธรรม และศิลปะ เป็นสามสิ่งที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาเป็นเวลานานแล้ว นับตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันจนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยมีแนวคิดที่แสดงออกถึงความเป็นชาติแห่งพระพุทธศาสนาได้ดังต่อไปนี้

แนวคิดด้านประเพณี

ประเพณีช่วยให้ชนในชาติประพฤติถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ไม่นอกกลุ่มนอกทาง เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้ชนในชาติมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นเครื่องหมายแสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติ (ประจักษ์ ประภาพิตยากร, 2527)

แนวคิดด้านวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตของคนในสังคม ซึ่งได้สืบทอดต่อมายังชนรุ่นหลัง วัฒนธรรมจึงเปรียบเสมือนเครื่องหล่อหลอมสังคม ทำให้สังคมดำรงอยู่ได้ เพราะฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีสังคม หรือที่ใดมีวัฒนธรรมที่นั่นก็มีสังคม ที่ใดมีสังคมที่นั่นก็มี วัฒนธรรม เท่ากับเป็นของสิ่งเดียวกันที่มีสองด้านแยกกันในทางปฏิบัติไม่ได้ (บ้านจอมยุทธ, 2543)

แนวคิดด้านศิลปะ

ศิลปะและสุนทรียภาพสามารถมีอิทธิพลต่อจิตใจของคนเราได้หลายระดับ ระดับแรก คือความคิดใคร่ใฝ่หา เป็นความรู้สึกอยากใกล้ชิด อยากได้หรืออยากครอบครอง (พุทธศาสนาเรียกว่าราคะ) ระดับต่อมาคือความรู้สึกดีมีค่า ปิติ สูงขึ้นมาอีกคือความสงบ และสูงที่สุดคือความรู้สึกที่เหนือโลกย์ (transcendence) เป็นสภาวะที่จิตได้สัมผัสกับความจริงขั้นสูงสุดหรือปรมาตม์ เช่น ความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติและจักรวาล สภาวะที่อัตตาตัวตนได้เลือนหายไป ไม่มีเส้นแบ่งระหว่างฉันกับโลกอีกต่อไป อยู่เหนือบัญญัติหรือความจริงแบบทวินิยม (dualism) เป็นสภาวะที่จิตเปี่ยมด้วยเมตตากรุณาอย่างไม่มีประมาณ

มองในแง่ศิลปะมีใช้ตรงข้ามกับศาสนา แต่สามารถเป็นสื่อนำผู้คนเข้าถึงมิติที่ลึกซึ้งสูงสุดในทางศาสนธรรมได้ เช่นเป็นตัวอย่างหนึ่งที่เชื่อมศิลปะเข้ากับการขัดเกลาทางจิตวิญญาณได้ อาทิ ศิลปะการชงชา ซึ่งดูเผิน ๆ เป็นเรื่องของพิธีกรรมที่ซับซ้อน แต่ที่จริงเป็นกระบวนการกลมกล่อมเกลาจิต ตั้งแต่ระดับพื้น ๆ คือ การได้สัมผัสกับความงามและรสชาติทางผัสสะ ไปจนถึงการน้อมใจให้สงบ และเข้าถึงความจริงที่เหนือสมมติ

ศิลปะที่สุดยอดเยี่ยมคือความงดงามที่กลมกล่อมเกลาจิตให้สงบ นิ่ง และเย็น เข้าถึงภาวะที่โปร่งเบา และสัมผัสกับมิติอันลึกซึ้งภายใน แต่คุณค่าของศิลปะมีได้มีเพียงเท่านั้น หากยังสามารถนำพาให้ผู้คนซาบซึ้งถึงสัจธรรมของชีวิตด้วย (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2557)

แนวคิดด้านพุทธศิลป์

พุทธศิลป์เป็นสิ่งแวดล้อมที่อยู่คู่กับวัดในพุทธศาสนามาโดยตลอด ทำให้มีวิวัฒนาการและการขับเคลื่อนไปอย่างรวดเร็วและกำลังเป็นที่สนใจของคนในสังคมเนื่องจากมีคุณค่าทั้งความสวยงามของรูปแบบและคุณค่าด้านเนื้อหาเรื่องราว ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นสื่อธรรมะที่สำคัญที่ใช้สอนคุณธรรมจริยธรรมให้กับผู้คนได้เป็นอย่างดี งานพุทธศิลป์มีความผูกพันกับวิถีชีวิตของคนในสังคมไทยมาเป็นเวลาช้านาน มีรูปแบบหรือลักษณะเฉพาะที่แตกต่างไปจากงานศิลปะของชาติอื่น ๆ ปัจจุบันมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้มีหลักสูตรสาขาวิชาพุทธศิลป์เพื่อให้นักศึกษาศึกษาพุทธศิลป์เพื่อเป็นการอนุรักษ์ สืบสาน และพัฒนาให้คงอยู่ตลอดไป

ดังนั้น แนวคิดของประเพณี วัฒนธรรม และศิลปะรวมไปถึงพุทธศิลป์ที่เกิดขึ้นอาจกล่าวได้ว่าเป็นแนวคิดที่ล้วนแล้วแต่จะมุ่งให้ชนในชาติประพฤติถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ไม่นอกกลุ่มนอกทาง เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้ชนในชาติมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นเครื่องหมายแสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติ เป็นวัฒนธรรมประจำชาติที่สำคัญ ทำให้เกิดเป็นสังคมที่ดีและมีคุณภาพโดยยึดหลักปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธศาสนาจนไม่สามารถแยกออกจากกันได้อย่างสิ้นเชิง เพราะเมื่อมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้นแล้วสิ่งต่าง ๆ ก็จะเกิดขึ้นตามไปด้วย

8. บทสรุป

ประเพณี วัฒนธรรม ศิลปะมีความสัมพันธ์กัน เนื่องจากทั้งสามสิ่งนี้มีรากฐานมาจากหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาที่สอนให้คนมีความตระหนักถึงความผิดชอบชั่วดี และประพฤติปฏิบัติตนในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง และสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข โดยเฉพาะวัฒนธรรมประเพณีของชาติ ล้วนแสดงให้เห็นถึงแนวความคิด ความเชื่อ ที่สะท้อนถึงวิถีการดำเนินชีวิต ความเป็นมา และความสำคัญ สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ความเป็นสิริมงคล ขนบธรรมเนียมประเพณีไทยนั้น ล้วนเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและพราหมณ์ พิธีกรรมต่าง ๆ ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมานั้น เป็นความเชื่อในเรื่องของความเป็นมงคลแก่ชีวิต
2. ความรักความสามัคคี ความเสียสละ ขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นเครื่องฝึกจิตใจให้รู้จักเป็นผู้เสียสละ จะเห็นได้จากงานบุญต่าง ๆ มักเกิดจากการร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจกัน เช่น พิธีชงชาเข้าวัด การก่อพระเจดีย์ทราย ทำให้เกิดความรัก สามัคคี

3. การมีสัมมาคารวะ ถือเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีไทยอย่างหนึ่ง แสดงถึงความนอบน้อม อ่อนโยน ความมีมารยาทไทย

4. ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย ช่วยทำให้คนไทยอยู่ในกรอบที่ดีงาม ถือว่าเป็นเครื่องกำหนด พฤติกรรมได้อย่างหนึ่ง

5. ขนบธรรมเนียมประเพณีในแต่ละท้องถิ่น ถึงแม้ว่าจะแตกต่างกัน แต่ทุกคนก็มีความรู้สึกว่าเป็นคนไทย มีความเป็นชาติเดียวกัน และสามารถบ่งบอกถึงความเป็นมาของชาติได้

นอกจากนี้ยังมีศิลปะที่สามารถเป็นสื่อ นำผู้คนเข้าถึงมิติที่ลึกซึ้งสูงสุดในทางศาสนธรรมได้ อาทิเช่น เซนที่เชื่อมศิลปะเข้ากับการขัดเกลาทางจิตวิญญาณได้ ศิลปะการชงชา ซึ่งดูเผิน ๆ เป็นเรื่องของพิธีกรรมที่ ซับซ้อน แต่ที่จริงเป็นกระบวนการกล่อมเกลาจิต ตั้งแต่ระดับพื้น ๆ คือ การได้สัมผัสกับความงามและรสชาติ ทางผัสสะ ไปจนถึงการน้อมใจให้สงบ และเข้าถึงความจริงที่เหนือสมมติ หรือแม้แต่กระทั่งศาสนาพุทธที่มีการ บอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ผ่านทางประติมากรรม ภาพพิมพ์ หรือรูปแบบอาคารสถานที่เพื่อให้ประชาชน ตระหนักถึงเหตุการณ์บ้านเมืองที่สำคัญที่เกิดขึ้นกับคนในชาติของแต่ละยุคสมัย และแฝงไปด้วยเรื่องราวที่จะ ช่วยขัดเกลาให้คนตระหนักถึงการประพฤติปฏิบัติตนตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา โดยศิลปะที่สุดยอด นั้นคือความงดงามที่กล่อมเกลาจิตให้สงบ นิ่ง และเย็น เข้าถึงภาวะที่โปร่งเบา และสัมผัสกับมิติอันลึกซึ้งภายใน แต่คุณค่าของศิลปะมิได้มีเพียงเท่านั้น หากยังสามารถนำพาให้ผู้คนซาบซึ้งถึงสัจธรรมของชีวิตด้วย

บรรณานุกรม

กรมศิลปากร. (ม.ป.ป.). (2562). "ฮีตสิบสอง" ประเพณี 12 เดือนอีสาน. เข้าถึงเมื่อ 7 กุมภาพันธ์ 2562. เข้าถึงได้จาก <http://www.finearts.go.th/nakhonphanomlibrary/parameters/km/item/ฮีตสิบสอง-ประเพณี-12-เดือนอีสาน>.

กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม. (2552). พิธีกรรมและประเพณี. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์ การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

โกสุม สายใจ. (2560). พุทธศิลป์กับการจัดการความรู้ Buddhism Art and Knowledge Management.

กิตติพร สัจจะบุตร. (2549). ศึกษาประเพณีในรอบปีและผลกระทบที่เกิดจากการปฏิบัติ ตามประเพณีในรอบปีของชาวไทยมุสลิมอำเภอละงู จังหวัดสตูล. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (กุมภาพันธ์ – พฤษภาคม 2560).

ชะลูด นิ่มเสมอ. (2539). องค์ประกอบของศิลปะ. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

นุชนิภรณ์ วงษ์กลม. (2555.) การพัฒนาหนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชุดวัฒนธรรมพื้นบ้านตำนานพื้นเมืองเรื่อง ฮีตสิบสอง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

บ้านจอมยุทธ. (2543). **ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม อารยธรรม**. เข้าถึงเมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2562.

เข้าถึงได้จาก <https://www.baanjommyut.com>.

ประจักษ์ ปรากฏพิทยากร. (2527). **ภาษากับวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.

ประชิด สกฤษพัฒน. (2546). **วัฒนธรรมพื้นบ้านและประเพณีไทย**. กรุงเทพฯ : ภูมิปัญญา.

พระยาอนุমানราชชน. (2514). **วัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ ของไทย**. พระนคร : คลังวิทยา.

ร้อยพุกพา. (2549). **พุทธศิลป์**. เข้าถึงเมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2562. เข้าถึงได้จาก

<https://www.facebook.com/permalink.php?story>

ศรีเลา เกษพรหม. (2538). **ประเพณีชีวิตคนเมือง**. เชียงใหม่: โรงพิมพ์มิ่งเมือง.

สามารถ มั่งส้ง. (2559). **ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี : มรดกสังคมอันควรอนุรักษ์**. เข้าถึงเมื่อ 7 กุมภาพันธ์

2562. เข้าถึงได้จาก <https://mgronline.com/daily/detail/9590000049294>.

สารานุกรมเสรี. (2556). **ประเพณี**. เข้าถึงเมื่อ 7 กุมภาพันธ์ 2562. เข้าถึงได้จาก [https://](https://th.wikipedia.org/wiki/ประเพณี)

th.wikipedia.org/wiki/ประเพณี.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2557). **ศิลปะ สุนทรียภาพ กับความเป็นมนุษย์**. เข้าถึง

เมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2562. เข้าถึงได้จาก <http://www.thaihealth.or.th>.

สำนักงานราชบัณฑิตยสถาน. (2554). **บทวิทยุรายการ “รู้ รัก ภาษาไทย” ออกอากาศทางสถานี**

วิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2554 เวลา 7.00-7.30 น. เข้าถึง

เมื่อ 7 กุมภาพันธ์ 2562. เข้าถึงได้จาก [https://royin.go.th/?knowledges=ประเพณี-21-เมษายน-](https://royin.go.th/?knowledges=ประเพณี-21-เมษายน-2554)

[2554](https://royin.go.th/?knowledges=ประเพณี-21-เมษายน-2554).

. (2555). **บทวิทยุรายการ “รู้ รัก ภาษาไทย” ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย**

เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2555 เวลา 7.00-7.30 น. เข้าถึงเมื่อ 7 กุมภาพันธ์ 2562. เข้าถึงได้

จาก <http://www.royin.go.th/?knowledges=วัฒนธรรม-7-สิงหาคม-2554>

สำเนียง เลื่อมใส และคณะ. (2551). **สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม 2**. กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพิมพ์

เอกพันธ์ จำกัด.

อมรรัตน์ เทพกำปนาท. (2552). **ความหมายวัฒนธรรม**. กลุ่มประชาสัมพันธ์ สำนักงานคณะกรรมการ

วัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม.

หรือแสดงเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ หรือในสัตว์ทดลองประกอบด้วยทุกครั้ง

4. ผู้นิพนธ์บทความต้องยินยอมโอนลิขสิทธิ์ให้แก่วารสารปารมิตาก่อนการตีพิมพ์ และไม่นำผลงานไปเผยแพร่หรือตีพิมพ์กับแหล่งอื่น ๆ หลังจากที่ได้รับการตีพิมพ์กับวารสารปารมิตาแล้ว

5. ชื่อผู้นิพนธ์ที่ปรากฏในบทความต้องเป็นผู้ที่มีส่วนในบทความนั้นๆ จริง

บทบาทหน้าที่ของผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความ

1. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้นิพนธ์บทความ การพิจารณาคุณภาพของบทความต้องคำนึงถึงคุณภาพของบทความเป็นหลัก และพิจารณาบนหลักการและเหตุผลทางวิชาการโดยปราศจากอคติหรือความขัดแย้งส่วนตัว

2. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องตระหนักว่าตนเองเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของบทความที่รับประเมินอย่างแท้จริง

3. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องไม่แสวงหาประโยชน์จากบทความที่ตนเองได้ทำการประเมิน

4. หากผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความได้ตรวจสอบแล้วพบว่าบทความที่รับประเมิน เป็นบทความที่คัดลอกผลงานชิ้นอื่น ๆ ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบทันที พร้อมแสดงหลักฐานประกอบที่ชัดเจน

5. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องรักษาระยะเวลาประเมินตามกรอบเวลาประเมินที่วารสารปารมิตากำหนด รวมถึงไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความให้ผู้อื่นได้รับรู้

การเตรียมต้นฉบับเพื่อการเสนอจัดพิมพ์ในวารสารปารมิตา
ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม

1. ขนาดของต้นฉบับ

พิมพ์หน้าเดียวบนกระดาษสันขนาด A4 โดยเว้นระยะระหว่างขอบกระดาษด้านบน 3.81 ซม. ด้านขวากับด้านล่าง 2.54 ซม.

2. รูปแบบอักษรและการจัดวางตำแหน่ง

ใช้รูปแบบอักษร TH Sarabun PSK พิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด โดยใช้ขนาดและชนิดของตัวอักษร รวมทั้งการวางตำแหน่งดังนี้

2.1 **ขนาดกระดาษ** จัดพิมพ์บทความด้วยกระดาษ ขนาด A4 พร้อมระบุเลขหน้า ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านขวาและซ้ายตามรูปแบบการจัดหนังสือทั่วไป

2.2 **ชื่อเรื่อง** (ภาษาไทย) ขนาด 18 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

2.3 **ชื่อเรื่อง** (ภาษาอังกฤษ) ตัวพิมพ์ใหญ่ ขนาด 14 ชนิดตัวหนา ตัวพิมพ์เล็ก ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

2.4 **ชื่อผู้เขียน** ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านขวา ได้ชื่อเรื่อง โดยให้ใส่ทั้งชื่อผู้เขียนภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุอีเมลด้วย

2.5 **ที่อยู่หรือหน่วยงานสังกัดของผู้เขียน** ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านขวา ได้ชื่อผู้เขียน โดยให้ใส่ที่อยู่หรือหน่วยงานทั้งชื่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

2.6 **หัวข้อบทคัดย่อไทยและอังกฤษ** ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านซ้าย ได้ที่อยู่หรือหน่วยงานสังกัดของผู้เขียน โดยหัวข้อบทคัดย่อไทยและหัวข้อบทคัดย่ออังกฤษ ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตัวพิมพ์ใหญ่

2.7 **เนื้อหาบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ** ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา จัดพิมพ์ไม่ควรงเกิน 3 ย่อหน้า บรรทัดแรกเว้น 1 แท็บ (Tab) จากขอบกระดาษด้านซ้าย และพิมพ์ให้ขีดขอบทั้งสองด้าน

2.8 **หัวข้อของคำสำคัญ ภาษาไทย** ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดซ้ายหน้ากระดาษ ได้บทคัดย่อภาษาไทย และคำสำคัญนี้ไม่ควรงเกิน 3 ศัพท์ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา

2.9 **หัวข้อของคำสำคัญ ภาษาอังกฤษ** ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดซ้ายหน้ากระดาษ ได้บทคัดย่อภาษาอังกฤษ และคำสำคัญนี้ไม่ควรงเกิน 3 ศัพท์ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา

2.10 **หัวข้อเรื่อง** ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านซ้าย ระบุหมายเลขข้อ

2.11 หัวข้อย่อย ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ระบุหมายเลขข้อย่อย โดยเรียงตามลำดับตามเลขหัวข้อเรื่องเป็นหลัก

2.13 เนื้อหา ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา และพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน โดยบทความวิจัยและบทความวิชาการ ให้มีองค์ประกอบเริ่มตั้งแต่บทนำหรือความนำ เนื้อหาหลัก วิเคราะห์และสรุป บรรณานุกรม ส่วนบทวิจารณ์หนังสือ ให้มีข้อมูลทางบรรณานุกรม ชื่อผู้วิจารณ์ บทวิจารณ์ สำหรับงานสร้างสรรค์ประเภทอื่นๆ ให้มีองค์ประกอบตามบทความวิจัยและบทความวิชาการ

3. จำนวนหน้าต้นฉบับ

เนื้อหาของบทความตั้งแต่หัวข้อเรื่องจนถึงบรรณานุกรมควรมีความยาวไม่ควรเกิน 15 หน้า กระดาษขนาด A4

4. ช่องทางการส่งผลงาน

4.1 ทางไปรษณีย์ ให้พิมพ์ผลงาน 1 ชุด และซีดีบันทึกผลงานในรูปแบบไมโครซอฟต์เวิร์ด 1 แผ่น ส่งถึง พระมหาหมอวินทร์ ปุริสุตโต, ผศ.ดร. 137 วัดอาวุธวิกสิตาราม ถ.เจริญสุขนิทวงศ์ 72 แขวงบางพลัด เขตบางพลัด กรุงเทพฯ 10700 โทร. 086-086-4258

4.2 ทาง Email โดยส่งไฟล์เวิร์ด ไปที่ maghavin9@gmail.com

4.3 ทาง website โดยส่งไฟล์เวิร์ดเข้าในระบบของวารสาร หลังจากนั้น ทางวารสารจะดำเนินการตามลำดับจนกว่าจะมีการตีพิมพ์ผลงาน

